

Değerli Kubbealtı Dostları

Mecmuamızın yeni sayısında yine sizinle berâberiz. Bu sayıya da her zaman olduğu gibi mütefekkir yazar Sâmîha Ayverdi'nin bir makâlesiyle başlıyoruz: "Nesillerin Mîrâsı". Bildiğiniz gibi bu yıl vakfımızın kurucularından Sâmîha Ayverdi'nin vefâtının 20. yılı. Bu konuda çeşitli kuruluşlar tarafından anma toplantıları yapılıyor. Biz de bu sayımızın bir bölümünü Sâmîha Ayverdi yazılarına ayırdık. Mecmuamızın önümüzdeki sayılarında da bu konu hakkındaki yazıları neşretmeye devam edeceğiz. Bu sayıda Hicran Göze'nin, Aysel Yüksel'in, Prof. Dr. Kâzım Yetiş'in, Eyüp Sâlih'in, Dr. Ayhan Güldaş'ın, Gürbüz Azak'ın, Zeynep Uluant'ın ve Ayşe Göktürk Tunceroğlu'nun yazıları yer alıyor.

2013 yılında kayıplarımız oldu. Sâmîha Ayverdi'nin yakın talebelerinden Meşkûre Sargut ile vakfımızın gönüllülerinden öğretmen Asiye Yıldırım ve yüksek mîmar, aynı zamanda neyzen ve ressam olan Erhan Altıntaş da Hakk'a yürüdüler. Her üçüne de Allah'tan rahmet diliyoruz. Bu sayımızda Meşkûre Sargut için bir bölüm ayırdık. Türkân Erkmen, Aysel Yüksel ve Prof. Dr. Mustafa Tahralı'nın yazılarını mecmuamızda okuyacaksınız.

Kubbealtı Sohbetleri'miz devam ediyor. 6 Nisan 2013 târihinde vâkıflarımızı anma gününde Prof. Dr. Kenan Gürsoy'un konuşmasından sonra Dr. Emin Işık Kur'ân-ı Kerim okuyup hatim duâsı yapacaktır.

Kubbealtı Neşriyatı arasında Prof. Dr. Mehmet Demirci'nin *Hız. Mevlânâ ve Mevlevîlik Kültürü* isimli eseri neşredildi. Vâkıflar gününde Sâmîha Ayverdi'nin, *O da Bana Kalsın* isimli eseri okuyucularla buluşacak. Gazanfer Sanlıtop'un Nâzik Erik Hoca ile ilgili

biyografik eserinin de yayınlanması programlanmıştır.

Vefâtının 20. yılı münâsebetiyle Sâmîha Ayverdi ile ilgili çeşitli kurumlar tarafından faâliyetler yapılıyor.

Ankara'da 2 Mart 2013 târihinde Altay Vakfı ve Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın işbirliğiyle bir panel yapıldı. Bu panelin konuşmacıları Prof. Dr. Ethem Rûhi Fığlalı ve Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar'dı. "Sâmîha Ayverdi'yi Anma Gecesi ve 'Hancı' Konseri, 16 Mart'ta Eskişehir Yunus Emre Kültür Merkezi'nde gerçekleşti. Konuşmacılar Prof. Dr. Ahmet Nezihi Turan, Mustafa Özçelik ve Rıza Tekin Uğurel'di. Odunpazarı Belediyesi Tasavvuf Mûsikîsi Topluluğu'nun verdiği konserin yönetmeni ise Orhan Eryılmaz'dı. Mehmet Nuri Yardım İstanbul Süleymâniye'de 2 Mart 2013 târihinde İlk Tohum Derneği'nde; 15 Martta Aysel Yüksel, Prof. Dr. Mustafa Fayda, Prof. Dr. Kâzım Yetiş Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'deki Sâmîha Ayverdi'yi anma panelinde konuştular. Panelin II. Bölümünde Elif Uyar ve saz arkadaşları bir konser verdi. Özcan Ergiydiren, Edebiyat Sanat ve Kültür Araştırmaları Derneği'nde 21 Mart 2013 târihinde Sâmîha Ayverdi'nin hayâtı, fikirleri ve eserleri hakkında konuştu. 22 Mart 2013 târihinde "Sâmîha Ayverdi" konulu panel Ankara Üniversitesi DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından hazırlandı. Konuşmacılar Prof. Dr. Ömer Turan, Prof. Dr. Nurullah Çetin, Doç. Dr. Zekeriyâ Başkal ve Ar. Gör. Emine Gözde Özgürel'di. Sâmîha Ayverdi Anadolu Lisesi'nde de 22 Mart târihinde bir anma toplantısı yapıldı. Prof. Dr. Mustafa Kara 23 Mart 2013 târihinde Kubbealtı'nda "Vefâtının 20. yılında Sâmîha Ayverdi" başlıklı bir konuşma yaptı.

3 Nisan 2013 târihinde Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Akatlar Kültür Merkezi'nde "Sâmîha Ayverdi" konulu bir panel düzenliyor. Konuşmacılar Selim İleri, Beşir Ayvazoğlu ve Zeynep Uluant. Bu arada 25 Nisan 2013 târihinde Sâmîha Ayverdi Anadolu Lisesi'nde "Sâmîha Ayverdi Kitaplarını Okuma Yarışması"nın töreni gerçekleşecek. Yeni sayıda buluşmak üzere...

Kubbealtı

Nesillerin Mîrâsı *

Sâmiha Ayverdi

B atı, elbette Türk'ün karşısında olmayı, bir îman meselesi bilecekti. Şaşılacak olan, bizim içimizde, batının kendi îmânına hizmet edecek insanlar bulması değil midir, efendim?

- Tanzîmat'tan beri Türk münevveri, ikiye bölünmüştür.

Fikriyâtı, dıştan çarpan tesirlere yeni yeni açılmaya başlayan Tanzîmat aydınının garpçı kanadı "Yeni Osmanlılar" teşkilâtı ile, oturduğu dala ilk baltayı vurmak gibi bir tehlikeli garâbeti, ilerilik hamlesi olarak damgalamıştır.

Bunun ilk icrââtı da, asırlardır dayağını yediğimiz Ruslara karşı kazandığımız zaferin (1855) tadını çıkarması gereken vatansever ve münevverlerden bir grubun, günahsız ve nâzik bir hükümdar olan Sultan Abdülmecid'e sûikast hazırlaması ile başlamıştır.

Yeni Osmanlılar'ın hem ad değiştirmek, hem de daha şuursuzca ve aşırı bir gaflet çukuruna düşerek Jöntürk kaşesi yemi olan kolu ise, haçlı ve siyonist dünya tarafından gözleri bağlanmış, ayakları bukağılanmış ve zihinleri bulanmış olarak, bir anarşi ve ihtilâl mih-râkı hâlinde meydana çıkmıştır.

Ama Müslüman-Türk kalmakta ve ekmeğini yediği, suyunu içtiği, gurûru ile mest olduğu târihinin eteğini tutmakta direnen saf kan bir münevver zümre ile, mâsum halk kütleleri, kendi kendilerine yabancılaşmış bu garpçı zümrenin fikriyâtına teslim olmamak gibi, canları bahâsına giriştikleri mücâdeleyi bir türlü bırakmamış ve

* Sâmiha Ayverdi, *O da Bana Kalsın*, Kubbealtı Neşriyâtı, İstanbul 2013. (Yağmur Tunalı'nın Sanat Dünyamız için yaptığı 1987 târîhli röportajdan)

memleketin üstüne yürüyen iç ve dış tehlikelere karşı da, güçlerine güç katarak savaşmışlardır.

Ne çâre ki, aynı savaş bugün de devam etmekte ve kültür hayatımıza pençesini geçiren bu ejder, Türk gencinin dudağına millî gurûrun daha tadını tatmasına vakit bırakmadan, zehirini sunmakta ve kendi safına kazanmaktadır.

Bir de, son yarım asırdır millî cevherine düşman olarak yetiştirilmiş Türk genci, yalnız garba tapıcılıkta kalmayıp, dünyâları cehennem ve iktidar mensupları ise cehennem zebânîsi olan Yeniçağ çarlık rejimine de, hem hizmet etmek, hem de arka çıkmakta yarış eder bir gaflet içinde bulunuyor.

-“Millî cevherine düşman olarak yetiştirilmiş Türk genci...” buyurdunuz.

- Bu günâhın mes’ulleri olarak, memleket evlâtlarını bir millî ve fikrî seviyenin adamı olarak eğitmemiş bulunanları görmek lâzımdır.

İşte bu hatâ sebebiyle de, son elde kalmış târih, dil, din gibi millî îmânı bütünleyen değerleri ayağı altına almış olan bu âfet, bugün memlekette, söz sâhibi olmuş bir münevverler sınıfı meydana getirmiş bulunuyor.

Aynı salgın, kendini bir ednâ menfaate satan câhil vatandaşlar arasında da tâun gibi yayılmışsa, buna da şaşmamak lâzımdır.

Sâmiha Ayverdi'yi Anlamak

Hicran Göze

Yaşadığımız bu kirli, bizleri nefes alamaz hâle getiren, edepten ve hayâdan alabil-
diğine soyunmuş bir ortamda Sâmiha Ayverdi'yi anlamak...

Gül çarşısından geçerken bayılan debbağa¹ benzeyen insanların çoğaldığı zamânımızda Sâmiha Ayverdi'yi anlamak...

Günahların da, sevapların da gizliliğini kaybettiği, günahlarını bile pazarlayarak paraya ve şöhrete çevirenlerin çoğaldığı bir ortamda Sâmiha Ayverdi'yi anlamak...

Seviyeli berâberliklerini!... sık sık îlân ederek zâten artık suç olmaktan da çıkarılmış zinâlarını meşrûlaştıran, lezbiyenliklerini ve eşcinselliklerini, “Kur'an'da büyük günah biliyoruz ama Allah bizi affeder” diyerek artık bolca rastlanan, böylesine kokuşmuş konulara balıklama atlayan kadın yazarların sâyesinde utanmadan îlân edenlere çokça rastlandığı dünyâımızda Sâmiha Ayverdi'yi anlamak...

“İman hayâtını kendi daracık kılıfları içine sokup, ona bir kışla kânunu sertliği vermek, taassubun zaferi olduğu kadar, îman hayâtının yaralanması değil de ya nedir?” diye sorduktan sonra Molla Kâsımlara “Ey Molla Kâsımlar! Siz Hakk'ın ve hakîkatın rehberliğinde kan can fedâ edenleri, asırlardır keser biçer tükürürsünüz. İmâm-ı Âzam'ı zindana attıran, Mansûr'u berdâr ettiren Nesîmî'nin derisini yüzdüren, Muhîddin'e çileler çektiren, Sokrat'a zehir içirten, Galileo'yu îdâma mahkûm eden ve Lavoisier'i îdâm ettiren, ilme ve ehl-i tevhide ağız açtırmayan zikri de zâkiri de lânetleyen hep sizsiniz!” diyerek “Yâ Râbbî bizi Molla Kâsımlardan eyleme!” diye duâ eden

¹ Çok pis kokan deriyi terbiye eden.

Sâmiha Ayverdi'yi, Molla Kâsımların epeyce çoğaldığı bir devirde anlamak...

Müslümanlığı şalvar, sarık, sakal, cüppe ve çarşaf gibi şekli unsurlara hapsederek, Kur'an ahlâkının biz dâhil, İslâm âleminde çok ihmal edildiği, takvâ elbisesinin terkedilerek bir tarafa atıldığı günümüzde "Hiçbir müslümanın, dîni şalvara, sakala, çarşafa hapsedmeye hakkı yoktur. Bütün bu şekil ve sûretler dünyâda kalacak, Ahsen- i takvim üzre yaratılmış insan oğlu ise ancak ilmi ve ameli ile tartılacaktır" dedikten sonra, kapalıysa olsun açığına olsun aşırılığın doruğa çıktığı son yıllarda "Bir taraf örtü üstüne örtü kapanırken, bir başka taraf, bikiniyle alabildiğine açılıyor. Resulûllah Efendimiz 'Her şeyin hayırlısı orta olandır' buyurduğu gibi taassup-ta direnişin bizim İslâm'ı eksik ve ters anlayışımızdan kaynaklandığını kabul ederek, gidişimize bir çeki düzen vermemiz gerek." diyerek devam eden Sâmiha Ayverdi'yi anlamak...

Fâtih Sultan Mehmed'le mürşidi Akşemseddin arasında çadırda, duâ ve niyazla geçen aşk gecesini, zamânımızı istilâ eden süflî aşklarla karıştıran câhillerin pek çok konuda fikirlerine mürâaat edildiği, milletin temsilcisi bile olduğu hattâ o mübârek gecenin hesabını sorar olduğu zamânımızda Sâmiha Ayverdi'yi anlamak...

Kendisine fikri alınmak için takdim edilen bir mecmuayı beğenmemesi, yerinde tenkitlerde bulunması üzerine "İşte ben de bu cevâbı istiyordum. Eğer Sâmiha Hanım beğenmiş olsaydı mecmuânın sürümü olmazdı. Bizim okuyucuya hava cıva gerek. Ona ciddî bir şeyler okutmaya kalkışırsak batırız!" diyen mecmuânın sahibine duyduğu asabiyetle " Bence hüner, o müptezel, o bayağı ve o açık saçık mevzûlara rağbet eden okuyucunun seviyesine inmek değil, ona san'atkârâne bir ustalıkla irtifâ kazandırmak, çirkefe bastırma-dan, temiz toprağa atlatmak olmalıdır" diye reaksiyon gösteren bir Sâmiha Ayverdi'yi anlamak...

Gazete diye çirkefleri satan bir basın her yeri, evlerimize kadar istilâ ettiği zamânımız da Sâmiha Ayverdi'yi anlamak...

Müslümanlığın ve Türklüğün en saygıdeğer varlığı kadının mâruz kaldığı şiddeti dans ederek veya soyunarak protesto eden ha-

nımların, bedenlerinin her parçası edepsizce teşhir edilerek çorap, buzdolabı dâhil bütün ticârî malların çok satması için istismar edilirken en küçük bir reaksiyon göstermeyip, dillerini yutmuş gibi sessiz kaldıkları, şiddete cehâletleri sebebiyle başvuran bu câhil erkeklerde, onları yetiştiren analar ve eğitimciler olarak acaba bizim suçumuz da var mı yok mu diye hiç düşünmedikleri bir ortamda Sâmîha Ayverdi'yi anlamak...

Avrupayı, dünyânın pek çok yerini sâdece eğlenmek, yemek içmek ve alışveriş etmek için dolaşarak, Türk'le müslümanla ilgili hiçbir şeyin peşine düşmeden vatanlarına dönenlerin çoğunlukta olduğu zamânımızda, hasta hasta dolaştığı bir Londra seyâhatinde bile gezip dolaşmak, eğlenmek yerine Fâtih Sultan Mehmed'in Belini tarafından yapılan kayıp portresinin peşine düşerek onu bir müzenin bodrum katında "bir alay abuk subuk levhanın arasında iki duvar arasında sıkıştırılmış olarak" bulunca: "Asırlardır Londra'ya sefir, konsolos, ataşemiliter, ateşe naval, hattâ kültür ateşesi olarak gelmiş yüzlerce Türk, levhayı bodrumdan çıkarttırıp şerefine uygun bir salonun duvarına taktırmayı düşünmemiş olduktan sonra, İngiliz'in ona itibar etmemesi daha hafif kalmakta idi" diye yazarak hüznünü ve küskünlüğünü haykırabilen bir Sâmîha Ayverdi'yi anlamak...

Yolunu şaşırmış, hiçbir dâvâsı ve ideali olmayan bir basın ve televizyon sâyesinde örnek alınmaması lâzım gelen kişilerin süflî hayatlarının gözümüze gözümüze sokulduğu bir devirde, örnek alınması gereken bir büyük kadını, Sâmîha Ayverdi'yi anlamak...

Müslümanlığın gerçeğine hasret kaldığımız, hangi Müslümanlık diye ağladığımız günlerde onu yaşayarak ve yazarak eğilmeden bükülmeden son nefesine kadar temsil eden Sâmîha Ayverdi'yi tanımak ve anlamak...

Reaksiyon gösterecek bir sürü olayın karşısında dilsiz şeytan gibi duranların arasında yaşarken, inancı ve vatani için son nefesine kadar mücâdele etmekten vazgeçmeyen, bu yoldaki asabiyetini hiç kaybetmeyen, ânında reaksiyon göstererek cesur ve korkusuz tavrını dâima sergileyen bir Sâmîha Ayverdi'yi anlamak.

Tımarhâne kaçkınlarından farkı olmayan, korkunç suratlarıyla deliler gibi tepinerek, gırtlaklarını yırtan çığlıklarını müzik diye satan uyuşturucu müptelâsı yerli yabancı grupların alıcısı olan, onlarla berâber çıldırarak kendinden geçen pejmürde bir gençliğin, mûsikîsî dâhil öz kültürüne sırtını çevirmiş, kulağını tıkamış bir gençliğin yetiştiği atmosferde “İşte mûsikî adı altında Türk gençliğinin karşısına diktiğimiz sesler bunlardır. Gençlerimizi kendi sesimizi, kendi kültürümüzü tahrip ederek, hiç tanımadığımız, tanımakta da bir estetik kazanç, zevk ve fayda beklenmeyen bu vahşi çığlıklara alıştırmak ne hazin!... Ne yazık ki onların, kendilerine çektiğimiz bu yamyam ziyâfetinden hiç de tedirgin oldukları, üzüldükleri yok...

Ne hazin ki, alâkahıların, gençlerin önüne koydukları bu çirkin ziyâfet karşısında. ‘Ne yapalım gençler günün modasına uyarak bu mûsikîyi istiyorlar!’ demekle işin mesûliyetinden uzaklaşmaları ve kurtulmak istemeleri de imkânsız. Evet gençler, kendi sesleri kendi millî hâfızaları hazînesinde gömülü seslere yabancı bırakılmanın acısıyla, ne verirsiniz ona sarılmakta ise, kabâhati onlarda değil, kendimizde aramak gerekmez mi?” diye yazan, çok acı çeken Sâmîha Ayverdi’yi anlamak

Pek çok değerimizin İslâmî ve millî olmayan politikaların kurbanı olarak ortadan kaybolduğu devrimizde “Müslüman milletler ve onların idârecileri bilmelidir ki, politik rekâbet ve menfaatlerine destek umarak şeytânî suflörlerinin tâlîmatları gereğince, fedâ ettikleri târihî ve İslâmî değerler, Müslümanlık âleminin, tek gâye etrafında birleşmeyi başardığı gün, o azim kütleyi yabancı milletlerin güçlerine sığınmaktan bekledikleri menfaatin çok üstünde bir zafere götürecektir.” diyen Sâmîha Ayverdi’yi anlamak ...

Millî hassâsiyetini kaybeden bir Türk gençliğinin karşısında rejimi ne olursa olsun, hedefi kendisine bıkmadan usanmadan telkin edilmiş Rus çocuğunun “hocası sınıfa girip ilk dersi vermeye başlamadan evvel, gününe ve dersine, bir çocuk nasıl anasız olmazsa Rusya da Çanakkalesiz olmaz! tekerlemesini bir ibâdet nakaratıymış gibi hep bir ağızdan tekrarlayarak başladığını” ve okula gi-

derken ellerine üzerinde kırmızı kabartma Kıbrıs haritaları ile süslü çantalar verilen, ilkokuldan üniversiteyi bitirene kadar Türk düşmanlığı telkin edilen Yunan çocuklarını yazarak mâzîsini unutmuş gençlerimizi ve onların anne ve babalarını ikaz eden bir Sâmiha Ayverdi'yi anlamak...

Yaralı yüreği ile “Bu günün âileleri Yunan zulmünü, Ermeni vahşetini görüp yaşadıkları halde niçin evlâtlarına anlatmazlar ve eğitimimiz niçin bu kadar tarafsız ve millî unsurdan uzaktır? Geçmişin acılarını bilmeyen gençlerin o büyük acılara sebep olmuş olanların ilerde başvurdukları yalanlara kanıp kendi milletini barbar ilân etmesine şaşılır mı?” diye usanmadan soran bu büyük kadını anlamak...

Milletini sevmenin, onun düşmanları ile mücâdele etmenin ırkçılık ve kavmiyetçilik olarak telkin edilmeye başlandığı bir devirde son nefesine kadar vatanının, çok iyi tanıdığı yerli yabancı düşmanlarının saçtığı fitnelere karşı o nahif vücûdundan umulmayan bir kuvvetle hiç korkmadan, kalemiyle olduğu kadar, artık kaybettiğimiz o güzel İstanbul Türkçesiyle konuşarak gerçekleri haykıran Sâmiha Ayverdi'yi anlamak...

“Kızma bana Hoca Efendi” başlığı altında “Hoca Efendi hele bırak şu mezardaki mülâkâtı da sen henüz yeryüzünde olanlara bak. Eğer bu işte muvaffak olur ve yaşayanları Peygamberlerinin ahlâkı olan fazîlet ve meziyetlerle zenginleştirebilirsen toprağın altındakilerin meseleleri de kendiliğinden halledilmiş olur. Meselâ çektiği tesbîhi eğri tutmanın günah olacağını, abdest alırken kolunun bir noktasının kuru kalmış şüphesine düşerek namazının fâsit olacağına, rükûda yeterince eğilmemiş olmanın cehennem azâbını dâvet etmiş olmak demek bulunduğunu ne kadar gür sesle anlatıyor ve etrâfını dehşetle ürkütüyor ve bunu sevap sayıyorsun. Halbuki zavallı cemaatin kafasına bunları sokarken hiç mi hiç vatan sevgisinden, komşu hakkından, yardımlaşma borcundan, hoşgörülükten, insaf, adâlet, nezâket ve zerâfetten tek kelime söz etmeyerek beşerî ve içtimâî bünyesi temelsiz bırakılmış bir insan kalabalığının

toplumun başına gâileler, hattâ ne tehlikeler açtığını ve açacağını düşünmüyorsun.

Hoca Efendi cemaatinin millî ve hamâsî çizgi üstünde yürümesini engelleyen kösteği ayağından çözmeye bak. Asırlar boyu bağrımıza bastığımız Rum, Ermeni, Süryânî, Yahûdî faâliyetlerini anlatan bir din adamı hatırlamıyorum. Acaba sen bir dindar olarak kanımızı içenleri bilmenin lüzûmuna inanmış mı değilsin?

Asırlarca Türkün çatısı altında refah ile yaşayanların kanını Türk evlâdı içmedi. Ama velînimetlerinin kanını içmeyi âdeta bir îman borcu bilen zümreleri onların din adamları yetiştirdi.” diye yazarak acı bir gerçeği dile getiren Sâmiha Ayverdi’yi anlamak...

Eğer kötü kokulara alışarak, gül kokusundan bayılan debbağa dönen bedbahtlardan değilsek vatan toprağında cereyan etmiş büyük fâciaların şâhitlerinden olarak büyük acılar yaşamış ama pek çok kişi gibi o fâciaları unutmamış Sâmiha Ayverdi’yi, gözlerimizi örtmüş gaflet perdesini yırtmak pek kolay olmasa da anlamaya ve tanımaya gayret ederek, onun tertemiz dünyâsına girmeye yerli yabancı düşmanlarla kuşatıldığımız günümüzde her zamankinden daha çok ihtiyâcımız var.

Sâmiha Ayverdi'nin Kitaplarında Ölüm Teması

Aysel Yüksel

İslâm tefekküründe hayâtın ölümle nok-
talanmadığı, ancak ölüm hâdisesinin ye-
ni bir hayâta başlangıç olduğu şeklindeki işâretler inananlar için bu
mâcerâyı mûnisleştirir, onu “âsûde bir bahar ülkesi hâline getirir”.

Hocamızın öbür âleme geçişlerinin yirminci senesini idrak etti-
ğimiz bu günlerde, acaba kendileri ölüm hakkında ne düşündüler,
bu düşünceleri ve hissettikleri, eserlerine ve sohbetlerine nasıl yan-
sıdı demekten kendimizi alamadık.

Eserlerini bu gözle taradığımız zaman ölüm hâdisesine çok ge-
niş bir perspektiften baktıklarını gördük. Şöyle ki, Sâmiha Ayverdi'-
nin kaleminde ölüm mâcerâsı sâdece insan hayâtının sona ermesi
şeklinde ifâde edilmez, ölüm çok değişik cepheleriyle ele alınır ve
âdeta insanın ve insanlık âleminin durak noktası olarak karşımıza
çıkar. Yeni bir hayâta kapılarını açar, yeni mânâlar kazanır, ufku-
muz genişletir, bizi halk-ı cedîde kadar götürüp dünya hayâtında
her hususta yeni hamleler yapmak gayretimizi, azim ve ümîdimizi
artırarak bize âdeta millî ve îmânî bir hedef gösterir.

Böylece Hocamızın kaleminde ölüm, İslâmiyetin hayat ve ölü-
me bakışı, devletlerin, cemiyetlerin yeniden dirilişi, halk-ı cedîd
hâdisesi, insanın ve insanlığın tekâmülündeki ölüm mâcerâsı, ilâhî
aşka erişen uluların ölümsüzlüğü, ölmeden evvel ölmenin ne demek
olduğu, ölüm-cehâlet, ölüm-uyku, ölüm-duraklama gibi insan ve
cemiyet hayâtını ilgilendiren birçok mânâda ifâde edilir.

Eğer ölüm şahısların dünya hayatlarının sona ermesi ise bu defa
insanların müslüman veya hıristiyan oluşları, karakterlerinin belir-
gin özellikleri, hayat tarzları ve felsefeleri, yaşadıkları günlerin

sosyal hâdiseleri, Türk kültür ve îman hayâtındaki yerleri, beşer mertebesinde kalmış veya inanmış, îman etmiş ve ölümsüzlüğe ulaşmış ululardan oluşlarıyla hep kendilerine has ve farklı özellikleriyle karşımıza çıkar.

Bu bahisle ilgili fişlerimizi bir araya getirdiğimizde hayli geniş bir çalışmanın içine girmemiz gerekeceğini gördük ki yazımızın hacmi bakımından bu mümkün değildir. Ancak yerimizin darlığı sebebiyle bu konuda hocamızın birkaç eserinden bâzı misallerle yetinmek mecbûriyetindeyiz.

*

İslâmâbâd'da yapılan İslâm Konferansı'na gönderdikleri *Tebliğ'e* İslâmiyetteki ölüm anlayışı ile başlamaları bu bakımdan çok mânâlıdır:

"Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'inde "külli nefsin zâikatü'l-mevt" buyurduğuna göre, her yaratılmış mutlakâ ölümü tadacaktır. Bu sûretle de ölüm nebat, hayvan ve insandaki canlılığın menfi şekilde devâmı, kesâfetten letâfete, çokluktan basitliğe geçmesi demektir.

"Sümme ileynâ türceûn" beşâretiyle de, başlangıç neresi ise, dönüşün de oraya, o hareket noktasına olacağı beyan buyurulmaktadır.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın küllî irâdesi; "zâikatü'l-mevt" ile bütün yaratılmışları gizlilik tarafına çekerken, küllî tecellisi ile de diriltmekten ve hayat vermekten bir an hâlî kalmamaktadır.

Bu devamlı faaliyetini gene Kur'ân-ı Kerîm "külli yevmin hüve fî şe'n" âyet-i kerîmesi ile haber verir. Böylece de içinde yaşadığımız dünya, Kur'ân-ı Kerîm'in canlı, müşahhas ve mücessem tafsîlinden ibârettir.

Bu ilâhî gerçeği bilsek de bilmesek de, dünya, Allâh'ın celâl ve cemâl tecellisinin dâimî ve mütevâlî mahal ve karargâhıdır." dedikten sonra daha ileriki sayfalarda tebliğine neden "külli nefsin zâikatü'l-mevt" âyet-i kerîmesi ile başladığını açıklar: "Her canlının menfi şekilde devam eden hayâtının sonunda "sümme ileynâ türceûn" müjdesi ile hareket noktasına döneceği beyânı, bugün

İslâm ümmet-leri için de adım sesleri duyulan bir cemal tecellîsidir. Artık dünya müslümanları, devr-i saâdetle başlayan o saf, berrak, taassup, nifak ve şikaktan uzak, başlangıca dönmek gayreti içinde bulunduğu şûuruna varmalıdır. Dünyânın merkezi şark, şarkın merkezi ise İslâm'dır. Ancak müslüman şark, asırlardır üstüne çöken rehâvetten silkinmek ve yeryüzünü tevhîdin huzûru ile kendine getirmek vazî-fe ve mes'ûliyetinin altında olduğunu bilmelidir." noktasında dinle-yenlerin dikkatini çeker, İslâm birlik ve berâberliğinin önemini be-lirttikten sonra sözlerini şöyle bağlar:

İslâm antimateryalist değildir. Zîra madde ile mânâyı kılıcın iki yüzü gibi ayrılmaz bir bütün olarak kabul eder. Nitekim İslâmın fütûhat ve medeniyet asırlarında da akıl ve ruh dâima el ele yürümüş-tür. Ne birini ne de ötekini fedâ etmek mümkündür. Resûlullah "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, hemen ölecekmiş gibi ukbâ için çalışın" buyurmakla bu prensibi ümmetinin eline vermiş bulunuyor.

Netîce olarak tekrar etmek istediğimiz şu ki; mâdemki Cenâb-ı Hak "Sümme ileynâ türceûn" müjdesini vermiştir, şu halde, İslâmın da başlangıç noktası olan coşkunluğa, heyecan, safvet ve ihlâs devrine girmesi mukadderdir.

İslâm'ın ve dünyânın üstüne gerilecek tevhit bayrağı, ancak Muhammedî ahlâkı örnek ve önder alanların ve nefis putlarını kırmış bulunan yücelerin elleri ile açılabilir."²

Hocamız, İslâmiyet'in bâsübâdelmevti diyebileceğimiz bu mühim temennisini başta *Kölelikten Efendiliğe'*de olmak üzere bu konudaki yazılarında çeşitli vesîlelerle dile getirmiş. Bilhassa devlet mekanizmasını ellerinde tutan idârecilerin, devlet adamlarının nefis putlarını kırmak bir bakıma nefislerinden ölmek de denilebilecek hususlara çok dikkat etmeleri gerektiği üzerinde ehemmiyetle durur.

Cemiyetlerin ve medeniyetlerin yeniden dirilmesi konusunda daha çok "halk-ı cedîd" ifâdesini kullanır, milletimizin eski şan

² O da Bana Kalsın, İstanbul 2013, Sâmîha Ayverdi tarafından 1979 Ekim ayında İslâmâbâd şehrinde başlayan İslâm Konferansı için hazırlanan bu metin, Kubbealtı Akademî Mecmûası'nın Nisan 1981, s. 5'de İslâm'ın Dört Mevsimi adı ile neşredilmiştir.

şeref dolu ve medeniyette yükseldiği günlerin geri geleceğine dâir her zaman ümitli olmuştur. Nitekim, *Boğaziçi'nde Târih*'in "Halk-ı Cedîd" bahsinde, şanlı târihimizin, şerefli mâzîmizin içinde yoğrulduğu zaman teknesinin tâze maya beklediğini söylerken eski olan her şeyin ölmeye mahkûm olduğunu, ölenin dirilemeyeceğine göre, dağılıp çürüyen bünyenin yeni bir kalıp içinde, yeni baştan inşâ edileceğini bunun için kendini yenileyen tabiat gibi, bir yeniden doğuşu beklemek ve hazırlanmak gerektiğini belirtir.

Ölmenin dirilmenin, eskimenin yenilenmenin kıyâmetin bir türlü olduğu olduğunu ifâde eder ve devâmında. "Onun için gözleri ve gönülleri açık olanlar "halk-ı cedîd"i her an görür ve yaradılış âleminin her lahza bir başka libâsa büründüğünü seyrederek." dedikten sonra, ancak tabiat ve beşeriyet kayıtlarının kulluğundan yakasını kurtarmış olanların bu sırlara âşinâ olabileceğini, nazarları dış âlemin çalılarına takılmış olanların ise halk-ı cedîdden habersiz kalacaklarını söyleyip bizi millet olarak yeniden şahlanmaya dâvet ederek ve eski güzel günlerimizin, yeni kalıplar hâlinde geri geleceğine inancını bir kere daha tekrar eder... "Biz, bir târih, bir an'ane, bir görüş, bir nizam, bir üslûp, bir medeniyet kaybettik. Ammâ dirilişe inanıyoruz. "Halk-ı Cedîd" nüktesi ayan olacak ve ademin bağrından yeni bir hayat, yeni bir çehre ile baş kaldıracak" müjdesi ile Halk-ı Cedîd bahsini bitirir³ ve bu meseleye biraz daha açıklık getirerek inancını: "Ammâ ne gam? Mâdemki dünya, bir ölüm-dirim dünyâsıdır, şu halde her canlı, sırtına geçmesi mûtad olan fânîlik libâsının içinde ebediyen kalamaz. Zîra yoklukla varlık çift yaratıldığına göre, her fenânın ardından bir bekâ tâkip edeceği âşikârdır. Mâdemki her doğan ölecektir, her ölenin de dirilmesinden tabîi ne olur?"⁴ şeklinde açıklar.

Elbette ki bu diriliş bir zamâna ve milletimizin idrak, îman ve irfânına bağlı olacaktır: "Yalnız ümit ve tesellîmiz şundadır: Her şeye rağmen hikmet, irfan, târih ve îman gibi mânevî mîraslar için,

³ *Boğaziçi'nde Târih*, İst. 2002, s. 39, 40, 41.

⁴ *a.g.e.*, İst. 2002, s.90.

bir zaman gizlenmek, saklanmak varsa da, ölüm diye bir şey yoktur." "His ve fikir dağarcığı, bir milleti millet yapan bu temel inanış ve düşüncelerden mahrum kalmış gençliği, daldığı bu tehlikeli uykudan silkeleyip uyandırmak başta gelen vazîfelerimiz cümlesindedir" diyerek bizi ikaz etmekten de geri kalmaz.⁵

Ancak, târihten silinmiş, yok olmuş devletleri de ölü olarak vassıfandırır: "Cisimlerin tâbi olduğu biyolojik ve fizyolojik kânunlar gibi, cemiyetlere de baş eğdiren sosyal iniş çıkış, oluş ve ölüşler vardır. İşte İkinci Mehmed'in muhâsara ettiği Bizans da ölümün sarîh alâmetleri ile can çekişir halde idi."⁶

Ebâbil Kuşları'nda dünya için durmanın kıyâmet alâmeti olduğu gibi ilim ve irfan yolunda yerinde sayıp ilerlememenin de bir çeşit ölüm olduğunu ifâde eder.⁷

*

Hocamız, ilâhî aşka ermiş olmayı ebedîlik, bundan habersiz olmayı ise ölüm olarak vassfeder ve bunu *Batmayan Gün*'de İrfan Paşa'nın kaleminden okurlarına ulaştırır: "Bütün yaratılmışlar, eskiyen ve yenilenen cihan, aşktan başka ne için, kimin için ölüp dirilmektedir? Her başlangıcı olan için bir son mukadderdir. Her tarâvetli baharı, harap edici bir güz bekler. Koncanın doğması, gülün solmasını haber verir... Bu kânun, her yaratılmışı beşikten itibâren tâkip edicidir. Her cins, tabîî bir teşnelikle, kendi cinsinin bekâsına çalışır. Bir insan, bir fil, bir kedi, ağaç, çiçek ve en mütevâzı bir ot bile neslinin koruyucusu ve yürütücüsüdür. Bütün bu mütemâdî yenilenme, hep devam etmek istek ve kaygusunun fiilî semereleridir. Ben, İrfan ismiyle çağırılan bu vücut, doğduğum günden, öleceğim güne kadar yaşayıp, sonra kaybolmaya, sönmeye, çürüyüp yok olmaya mahkûm bir varlık mıyım? Eğer vicdânî zevke, yâni aşka kavuşursam, hayır! Ebediyen yaşayacağım. Zîra aşk için, bu ezeli yaratıcı için solmak, sararmak, ölmek, dirilmek yoktur. O, baş-

⁵ *Âbide Şahsiyetler*, İst. 2010 (5.b.), s. 228, 229.

⁶ *O da Bana Kalsın*, İst. 2013.

⁷ *Ebâbil Kuşları*, İst. 2010 (1. b.), s. 60.

lamış değildir ki bitsin.. Doğmuş değildir ki ölsün... Aşk ihtiyarlamaz, kocamaz, köhneleşip harap olmaz.... Aşk her nefes yenilenmek, yaratılmak demektir.

Var olan her şey aşktan dolayı vücut bulmuş ve insan da ona karargâh olmak için yaratılmıştır.

Fakat şu da var ki, herkes kendi istîdâdına münâsîp olan şeye gönül kaptırmış ve aşk vâsıtasıyla onu kendine çekmiş ve onunla aynîleşmiştir. Meselâ ekmeğe muhabbetin olmasaydı o ekmeğin senin vücûdunda erir ve seninle birleşebilir miydi? Sen ona görünüşte nasıl muhabbetli isen, o da sana mânâda öyle muhabbetlidir. Görüyorsun ki ekmeğin cansız iken insan vücûduna girince aynı insan oluyor. İşte, cansız olan ekmeğin, bu sûretle insan olması nedendir, dersin senin ona aşkındandır. Öyle ise bil ki aşkın husûsiyeti cansız bile tebdil edip rûha ve cisme yardımcı etmeye kâdir oluyor.

Demek oluyor ki, kendini, aşka eriten de asla ölmeyip ebedîlerden oluyor. Eğer İrfan da kendini bu aşkla ihyâ etmiş ve şuurlandırmışsa, ölüm ona çâtamaz.

Hayat aşktandır, ölüm ise aşksız olmaktır.”⁸

“Her ne ki aşktan başkadır, ne olursa olsun, servet, şöhret, bilgi, hüner, güzellik, saltanat bunlar görünüşte tatlı da olsa, hakîkatte o, can çekişmektedir.

Can çekişmek nedir, bilir misin İrfan? Can çekişmek aşka kavuşmamaktır. Aşka sâhip olan ölmez mi? dersin, ölen hayvandır, aşk ölmez!”⁹

“...insan iç âlemine sâhip olmadan evvel ölü gibidir.” “Eğer vicdânî zevke kavuşursam ölmem, ölüm bana asla yaklaşamaz.”¹⁰ hükmü Aliye’nin babasına yazdığı mektupla açığa kavuşur. Aliye bir bakıma bir dünyâdan bir dünyâyâ nasıl geçtiğini, aşkla nasıl dirildiğini çok açık, ve kısa çizgilerle anlatır. Aliye’nin bu vecidli coşkun ruh hâli bize bu sırlı âlemlerden pencereler açmakla berâber konumuzu dağıtmamak bakımından sâdece sayfa numarası ver-

⁸ *Batmayan Gün*, İst. 2009 (5. b.), s. 87, 88, 89.

⁹ *a. e.*, İst. 2009 (5. b.), s. 115.

¹⁰ *a. e.*, s. 168, 169.

mekle yetineceğiz.¹¹

Ayverdi Hocamız aynı konuya *Yaşayan Ölü*'de de temas eder: "Peygamberimiz, dostu Ebûbekir'i halka şöyle tanıtmıştır: Kim gezer ölü görmek isterse Ebûbekir'e baksın." Niçin böyle söylemiş? Çünkü o, benliğini, vârunı aşkla değiştirmiş. Bu sûretle insanlığa engel olan beşeriyet kirlerinden, ârızalarından kurtulmuştur."¹²

Nitekim, *Yaşayan Ölü*'nün Ek kısmında Leylâ'nın kalemıyla ömrün ebediliği husûsuna dikkatimizi çeken, düşünce ufuklarımızı genişleten üç soruyla ve bu sorulara cevap niteliğindeki şu satırlarla karşılaşırız: "Gün olup büsbütün hayattan çekilmiş olduğumuz zaman halkın gözünden uzak bir değişiklik devresine girmiş olduğumuz için, bize öldü, diye ağlayacaklar.

Halbuki ölmedik. Hizmet tamam oldu kalıbımızdan ayrıldık.

Âleme gizli, kendimize âşikâr olan bir varlıkla yaşıyor ve devam ediyoruz.. Fakat ben ne tuhaf söylüyorum. Sanki bu türlü yaşamak yolunda her varlığın nasibi var mıdır? Her ruh, bu şuur ve vicdan dünyâsının dirisi olabilir mi? Her kalıbını terkeden kimse-nin, her şahsın ölümü, rûha bu devamlı ömrü bahşeder mi?

Suallerim ne kadar çok olsa da, bütün bunlara vereceğim cevap tektir, o da şu ki: İnsanı kendi cevherinden ayıran kendi asıl öz varlığına yabancı kılan enâniyetten bu dünyâda ölmemiş olana, devran kollarını açmıyor ve devamlı, şuurlu bir ömür müjdelemiyor.

Ağacın kıvam bulması meyveyi haber vericidir, rûhun kıvam bulması da hakîkatî haber vericidir.

Şu halde, rûhu hakîkatle kıvam bulmuş kimselerdir ki devran onlara ölümsüz bir hayat bahşediyor.

Yaşayan, devam eden onlar... ölseler de ölmeyen gene onlar.¹³

Nitekim *Dost* kitabında Hocası Ken'an Rifâî Hazretleri'nin hayat ve ölüm konusundaki fikirlerinden seçtikleri bölümler de bu

¹¹ *Batmayan Gün*, İst. 2009 (5. b.), s. 160, 161.

¹² *Yaşayan Ölü*, İst. 2001 (3. b.), s. 130.

¹³ *Yaşayan Ölü*, İst. 2001 (3. b.), s. 182, 183.

konuya açıklık getirmektedir.¹⁴

Bir Dünyâdan Bir Dünyâya' da ölüm karşısında, hayâtın insanlara bahşettiği fırsatı kaçırmamak gerektiğini düşünür, basit bir hoşnutsuzluk karşısında "Ölsem de kurtulsam" demenin ne kadar hatâlı olduğu üzerinde durur. Hayvânî ve gayr-i insânî bağların esâretinden kurtulmadan ölerек hayat sermâyesini tüketmenin yanlışlığını, sâdece beşer mertebesine ulaşmış olmanın bile insanlar için ne büyük bir tâlih olduğunu çok açık ve net çizgilerle anlatır.¹⁵

*Edebî ve Mânevî Dünyâsı İçinde Fâtih'*de "Bir âlimin ölümü, bir milletin ölümü kadar büyük kayıptır." "Câhillер içinde bir âlim, ölümler içinde yaşayan bir kimseye benzer" hadîs-i şerîfine dayanarak cehille ölümü bir tutar.¹⁶

Âlimler, sanatkârlar, devlet adamları gibi dünya medeniyetine hizmet etmiş nice büyük isimlerin de yukarıda işâret ettiği ölüm-süzler kervanına katıldıklarını ifâde eder.

*Yaşayan Ölü'*de mânevî hayâtın câhili olan ve iyice ihtiyarlayıp yarı yarıya şuûrunu kaybetmiş hâliyle dünya hayâtına sımsıkı sarılarak ömür satın almaya uğraşan Dr. Surûrî ile kangren olup son günlerini yaşayan ârif bir ihtiyarın duygularını karşılaştırır. Dr. Şevket hastasını tesellî ederken, ihtiyar hastaya tatlı bir sesle "Ölüm, cismânî zevklerin nihâyet bulduğu bir menzildir ki, bu zevkin bittiği demde rûhânî bir zevk ve muhabbet başlar" dedirtirken¹⁷ bu iki hastaya âdeta "Dost"un ağzından cevap verir:

"Yaşamak nedir biliyor musunuz? Hayat, hayvânî kayıt ve bentlerin esâretinden kurtularak ilâhî halvetgâhta karar etmektir." "Etrâfınızda dönüp dolaşan kimselerin pek çoğu birer ölüdürler. Çünkü kalpleri mânevî hayatla dirilmemiştir. Bunları, yaşar görsen de ölü bil! Ölüm bir ömrün sonu, diğer bir ömrün başlangıcıdır. Rûhun durup geçtiği menzillerin ahvâli ise, aklın ihâtasının dı-

¹⁴ Dost, İst. 2010 (5.b.), s.71,72.

¹⁵ *Bir Dünyâdan Bir Dünyâya*, İst. 2000 (2.b.), s.15,16.

¹⁶ *Edebî ve Mânevî Dünyâsı İçinde Fâtih*, İst.,2005 (6.b.),s. 99.

¹⁷ *Yaşayan Ölü*, İst. 2001 (3.b.), s.122,123.

şındadır.”¹⁸

Gene *Yaşayan Ölü*’de insanlık âleminin dünyadaki mâcerâsı ise biraz farklıdır: “İnsan, insan olarak doğmak için kaç defa ölmüş, dirilmiştir. Bulunduğu devirde ölmüş, başka bir hayat devrinde doğmuştur. Yıldızları gezmiş, cemâdâtı seyretmiş, nebâtat âlemini dolaşmış, hayvânat cihanlarında seyretmiştir. Beşer seyyâhı, hakikat âleminden bir aşk cezbesiyle kendini kaybetmiş; şaşkın, dönmüş dolaşmış, nihâyet beşeriyet âlemine gelmiş. Burada Tanrı’nın imdâdı yetişmiş: “Ey insan, kendine gel, aradığın sendedir” denilmiş. Fakat bunu anlayan anlamış, anlamayan çâresiz kalmış.”¹⁹

Hocamız, *Bağ Bozumu*’nda, nebat ve hayvanın insana karışarak beşeriyet âlemine gelişini; “Ağzıma götürdüğüm her lokma sitemle soruyor: Beni ne yolda kullanacaksın? Sabrın, şefkatin, merhamet ve hayırhahlığın mı artacak? Yoksa gaddarlık, hiyânet ve rezâletlerin yordakcısı mı edeceksin?” diyerek bize bu tekâmülün seyrinden haber verir.²⁰

İnsanların yaşadıkları ömür içinde de bir ölüp dirilmeleri vardır ki *Yaşayan Ölü* bize bu sırrı şöyle anlatır: “....büyük bir hızla geçtiğimiz hayâtı, süratinden dolayı sâbit zannetmekteyiz. Biz insanlar, korktuğumuz ölümle her an ölüp dirilmekte olduğumuzun ve bu süratten dolayı da her lahza ölüp dirildiğimizin asla farkında olmuyoruz. Bu ölüm, bünyemizin görünen görünmeyen her noktasında hükmünü işlemekte.

Mütemâdiyen akan bir ırmağın dünkü suyunu bulabilir miyiz? Fakat bu suların cereyânının devâmı, bizim dünkü suları aramamıza ihtiyaç bırakmaz.

İşte insan da, giden varlığına karşı yeni bir varlıkla dâima diri olduğu için hayâtın bu serî akışını, yâni bu ölüp dirilişi farketmiyor. Ancak beden, fizyolojik mânâda faâliyetten kalınca, bu son hüviyet için esef edip gözyaşı döküyoruz.”²¹

¹⁸ Dost, İst. 2010 (5.b.), s.71,72.

¹⁹ *Yaşayan Ölü*, İst. 2001 (3.b.), s. 130,131, *Boğaziçi’nde Tarih*, İst., 2002 (5.b.), s. 291.

²⁰ *Bağ Bozumu*, İst. 2005 (2.b.), s.276.

²¹ *Yaşayan Ölü*, İst. 2001 (3).b.), s.182.

Böylece bir insanın fizyolojik gelişmesinde de bu doğuş ve ölüşlerin olageldiğini müşâhede ederler. Küçüklükten itibaren saçlarımızın dökülüp yenilerinin çıkması, eskiyen derilerimizin altından yenilerinin gelmesi, fazlası kesilen tırnaklarımızın yeniden uzaması, iç ve dış uzuvlarımızdaki gözle görülen bu gibi değişiklikleri örnek gösterir. “Amma ne vakit ki unsurlarımızın, kendi kânunları içindeki bu gidiş gelişler, eskiyip yenilenişler ve bizi telâşlandırdığı halde gün olup ölüm bizi tamâmiyle yakaladığı zaman neden dehşete düşeriz? diye sorar. Nefsânî hırs ve ayıplarından ölenler için ölümün hiç de korkunç bir şey olmadığına bir kere daha dikkati çeker.”²²

*

Hocamızın eserlerinde şahıslar da yaşayış ve hayat felsefeleriyle kendilerine yer bulur:

Meselâ, *Yeryüzünde Birkaç Adım*’da Hollanda kraliçesinin ölümünden bahsederken: “Ammâ Hollanda yaşıyor. Hem de zevkinden, keyfinden, işinden gücünden hiçbir fedâkârlık etmeden yaşayacak ve öleni sür’atle unutacak.

Dünyâda, daha doğrusu yaradılış âleminde ölümsüzce devam edip, döl veren tek gerçek, hakîkate yol gösteren prensiplerdir.

Binlerce Vilhelmina’lar yok olup unutulabilir... fakat beşeriyete nefes aldırıp, göz açtıran bir Muhammed Mustafa, değil binlerce sene, kıyâmetler geçse, gene yaşar ve insan oğluna hayat gücü vermekte devam eyler. Zîra o, yaşayan bir ölümsüz prensiptir.”²³ karşılaştırmasını yapar .

Râtibe kitabının “Nakış İşleyen Kadın” başlıklı yazısındaki Karabet de hiç hoşlanmadığı papazların elinde kalarak, âkıbet bir cilâli ve süslü ceviz tabuta yerleştirilir.²⁴

Âbide Şahsiyetler eserin “...dünyâya gelmeden dünyâdan bıkmışçasına hayâtı bir ağır yük zorluğu ile taşıyan” Hâlit Şâzî Bey bir

²² *Yeryüzünde Birkaç Adım*, İst. 2008 (3.b.), s. 126

²³ *Yeryüzünde Birkaç Adım*, İst. 2008 (3.b.), s. 115, 116

²⁴ *Râtibe*, İst., 2004 (2.b.), s. 212 .

akşam evine dönerken vapurda hasretini çektiği ölüme kavuşur.²⁵

Aynı kitabın Radoviçli Rüveyde Hanım'ı âdeta Balkan Bozgunu'nun sembolü olarak târihimizin o acıklı günlerinden bir hâtıradır. Rumeli'nin varlıklı dirlikli, zengin ve huzurlu, bereketli günlerini yaşayan çiftlik sâhibi bir âilenin gelinidir. Emsâli birçok vatandaşı gibi Rumeli'nin varlığını dirliğini gördükten sonra muhâcirliğin çilesini çekerek Türkiye'ye gelen Radoviçli Rüveyde Hanım "Türk târihinin acıklı ve fâcialı bir yaprağına ayna tutan, onu son nefesine kadar çevresine aksettiren müstesnâlardandı. Ammâ ne dense ne yapılsa faydasızdı. Zîra vâde gelmişti. Artık, içinde koca bir târih yatan bu ayna da kırılacaktı.

Nitekim kırıldı da. Sanki o yaşadıkça Rumeli de yaşıyordu ve sanki ölümüyle de, o aziz vatan parçası bir kere daha kaybolup gitti."²⁶ Derken Rüveyde Hanım'ın hayat mâcerâsını, Rumeli'nin Türk'ün elinden çıkışının gönüllerde uyandırdığı yürek yanığı ile birleştirir.

İbrâhim Efendi Konağı mevzûmuz bakımından bize birhayli örnek verirse de ancak birkaçı ile yetinmek durumundayız.

Kitabın Bayram Namazı bahsinde Süleymâniye Câmii dolayısıyla Kânûnî'yi hatırlayan Hocamız Hürrem Sultan'ı da ihmal etmez ve devleti çeşitli dertlere sokan, Kânûnî'yi hatâlara sürükleyen Hürrem Sultan, ölüm meleğinin karşı konamayan emri ile devleti de devletliyi de arkada bırakarak dünya nîmetlerinin geçer akçe olmadığı bir diyâra gider.²⁷

İbrâhim Efendi'nin çetin bir kadın olan odalığı Neveser Kalfa ise yarın öbür gün bir avuç kemik hâline gelecekti ama ne acı ki o dünyâyı terketmeden dünya onu terk etmişti.²⁸

İbrâhim Efendi'nin "saâdet ve sefâleti aynı hayat kadehinden içmiş olan" yarım akıllı küçük kızı Şükriye Hanım ".....mesut bir çocuk uykusu sanılan yumuşak ve latif bir dalgınlık içinde gözlerini

²⁵ *Âbide Şahsiyetler*, İst. 2010 (5. b), s. 204.

²⁶ a.e., s.273.

²⁷ *İbrâhim Efendi Konağı*, İst.2007 (8.b.), s.146, 147.

²⁸ a. e., İst.2007 (8.b.),s.408.

dünyâya yumar". Aynı mâcerânın debdebeli ve sefil günlerini berâber geçirip sonunda kendisiyle berâber "Rahmet Kapısı"nın nîmetlerine garkolan Şevkiye Hanımefendi ise "Kendi kânunlarından gayri doğana ölene, düşene kalkana, gülene ağlayana aldırış etmeden dönmekte olan zaman çarkı... gözü doymaz toprağın canı bir iri lokma istedi. "Haydi, dedi haydi... yaşadığın yeter artık, emânetini geri ver, gel buraya." Emrine uyarak bu sesi duydu. Ve en hoşu da ömrü boyunca düşünmekten bile ürktüğü bu sesten hiç korkmadı. Sanki bu ses onu dünya içindeki dünyâdan Mebrû'ların, Zaim'lerin, Fuat'ların cehennem hâline getirdikleri dünyâsından çekip hak ve hakikat yoluna açılan kapıdan geliyordu.

Geç de öğrenmiş olsa, artık biliyordu ki bu kapıdan her ne gelirse hikmetti, rahmetti, selâmetti" böylece ağrısız acısız, hattâ memnun ve mesut, bu dünyâdan ayrılıp çağrıldığı âleme göçüp gitti.²⁹

Şükriye Hanım'ın şâir ruhlu, mûsikîşinas ve güzellikten anlayan kocası Yusuf Bey ise "...vasiyeti gereğince Yûşâ Tepesi'ne defnedildi.

Sanki insanlar tarafından rahatsız edilmemek, zâirden, arayıcıdan kurtulmak ister gibi, bu sessiz ve ıssız dağ başına çekilmek istemişti. Belki de zamânın, kendisini bir yerde ifnâ ederken bir başka yerde ihyâ etmesini beklemiş, gözü açıkken bulamadığı huzûru, bu gözler yumulduktan sonra elde edeceğini sanmıştı."³⁰

Hocamızın büyük annesi "Âileye elli küsur sene analık, dostluk, haldaşlık etmiş, dâima fikirleri döl vermiş ferâsetli, dirâyetli ve oluştan müşâvir Hâlet Hanımefendi de artık dünyâdan el etek çekmişti."³¹

Râtibe kitabına adını veren Meclis-i Mâliye Reisi İbrâhim Efendi'nin torunu âilesinin, yakınlarının bir dediğini iki etmediği kibar, zarif, edepli ve fazîletli kız, Sâmiha Ayverdi'nin küçük yaşlarda ona benzemek için gayret sarfettiği, onun gibi olmaya özendiği bir müs-

²⁹ İbrâhim Efendi Konağı, İst.2007 (8.b.), s. 427,428.

³⁰ İbrâhim Efendi Konağı, İst.2007 (8.b.), s. 263, 264.

³¹ a. e., s. 359.

tesnâ isimdir. Ne yazık ki on yedi yaşında veremden ölür. “Demek ki o tatlı, o nazlı ve nâzik kız kısacık ömrü içinde eşi az bulunur bir insanlık örneği yaşamış, ömrünü emânet olarak nasıl almışsa, gene de öyle vererek, çağrıldığı ebediyet diyârının dâvetine gidivermişti.”³²

Buna çok üzülen Hocamız, daha sonraki satırlarda tesellîyi şöyle bulur: “Şimdi arkasından ağladığım o muydu? Yoksa örneği olup olmadığımı henüz karar veremediğim bir emel, bir hayal ve ümîdi mi kaybetmiş olduğuma göz yaşı dökmekte bulunuyordum.

Râtibe ölmüştü. Ama acabâ genç vücûdunda tecellî etmiş hatırşinaslığı, kibarlığı ve terbiyesi ile etrâfını hayran bırakmış tertemiz bir hayâtın sona ermesi ile Râtibe bu vasıfları, bütünü ile alıp götürerek insanlara çorak, kıraç bir dünya mı bırakmış bulunuyordu?

Bir daha yeryüzünde onun gibi dürüst, fazîletli ve kibar insanlar filizlenmeyecek miydi? Ama belki de kim bilir ezelden getirdiği o fazîlet ve meziyetler, gene bir başka Râtibe’nin vücûdu ağacında çiçeklenecek râyihası, rengi ve şekli toprak altında çürüyecek cisimlerden uzak, başka hayatlarda tecellî edecekti.”³³

Gene *Râtibe* kitabında meşhur hattat Aziz Efendi ebediyet âlemine şöyle geçer: “Ama gözle görülen şu idi. O muhteşem âbide eskimiş ve o âbideyi ören taşlar birer birer düşüyordu.

Nihâyet, bir yandan hat târihine, bir yandan da Türk toplumuna hep şan ve şeref getirmiş olan bu derviş sanatkârın hayat meşalesini, zaman üfleyerek söndürdü.”³⁴

Aziz Efendi’nin çok sevdiği oğlu Râîf’in ölümü karşısındaki îmanlı ve metin tavrı da ayrıca çok dikkate değer. “...bir muhteşem îman adamı olan genç oğlu Râîf de gözlerini hayâta kapayınca Aziz Efendi bu Hak emrini mürşidine götürmek vazîfesini bizzat yapmak üzere Efendisinin huzûruna vararak bir yandan ölüm haberini verirken bir yandan da acı tatlı her tecellînin sâhibi Allah olduğu düşüncesi ile hem hâdiseyi anlatmış hem de şükür secdesine kapan-

³² *Râtibe*, İst. 2004 (2.b.), s.16,

³³ a. e., s.16,17.

³⁴ a. e., s.106.

mıştı. Evlâdını Hakk'ın emrine teslim eden Hattat Aziz Efendi'yi elinden tutarak kaldıran Efendisi, kalbine bir nokta-i siyah düşme-miş dediği halifesinin yüzüne bakarak: "Yâ Rabbî sana şükürler ol-sun, bize böyle evlâtlar ihsan ettin. Ne mutlu bize!" diyerek koca der-vişi, dervişliğin hakkını vermiş olmasından dolayı senâ ettikten sonra başka bir ülkede de başka insanları uyandırmak üzere Mısır'a uğurladı."³⁵

Hocamız, bir gün sohbetleri sırasında Aziz Efendi'nin, Râîf'in ölümü karşısındaki teslimiyetini anlattıktan sonra Prof. Rıdvan Ege'nin tek oğlu Yaman'ın Boğaz'da hızlı sürdüğü arabasının virajı alamayıp denize düşmesiyle boğulmasından sonra annesinin dün-yâdan elini eteğini çekip inzivâyâ çekildiğini, bu acı ile yazdığı kita-bın neşri dolayısıyla hazırlanan toplantıya kendisinin de dâvet edil-diğini anlattıktan sonra. "Gittim. Hanım pek perîşandı, o an, bir de çok sevdiği oğlu Râîf'i kaybeden Aziz Efendi'yi düşündüm..." demişti.

Nitekim "Yaşayan ölü görmek isteyen Nazlı'ya baksın!" müjde-sine mazhar olan Nazlı Hanımefendi, kızı Semîha Cemal Hanım'ı kaybettiği zaman bile gitmesi mûtaad olan zamanda Ken'an Rifâî Hazretleri'nin huzûrunda bulunmuş ve mürşidi ile karşı karşıya olan evlerinden cenâzenin çıkışını görüp üzülmemesi için "Efendim rahat edin" diye pencerenin önünü bir yastıkla kapamış olduğu da kulaktan kulağa nakledilen bir hâtıradır.

Hey Gidi Günler Hey kitabındaki Azrâîl'e nazı geçen ululardan bir hanım da misâfirlerin yanında gayba doğru uzattığı eliyle git işâreti yaptığını gören yeğeninin, misâfirler gittikten sonra kendisi-ne bu işâretinin sebebini sorunca "Kızım, gelen Azrâîl'di, şimdi sıra-sı değil, misâfirlerimiz üzüdür, bu iş onların yanında olmaz. Git, bi-razdan gelirsin diye geri gönderdim," demiş ve işini geciktirmeden geri dönen bu mevt meleğine emânetini teslim ederek hayat köprü-sünün öte tarafına geçivermiş."³⁶ derken Türkün misâfirperverliğin-den bir örnek verir.

Hele *Âbide Şahsiyetler*'in bir Zehir Dede'si de vardır ki; genç

³⁵ *Râtibe*, İst. 2004 (2.b.), s. 113, 114.

³⁶ *Hey Gidi Günler Hey*, İst. 2002 (2.b.), s. 201.

yaşında hırsızlık için girdiği dergâhta Şeyh Âkif Efendi'nin nazarları ile olgunlaşmış, kemâle ermiş olduğundan “..kendini bu kapıda doğmuş büyümüş kabul ederdi. Haklı idi de. “Çiğdik, piştik elhamdülillah” diyen Yûnus gibi, gözlerini tevhit dünyâsına açtığı şu çatı altında öylesine olgunlaşmış ve kemâle ermişti ki, artık onun için bir adım daha ilerisi kalmamıştı.

Gerek nebat, gerek hayvan, gerek insan için bir devr-i dâim, bir baş ve son mukadder olduğuna göre Zehir Dede'nin de, içinde kırk yıl yaşayıp sanki kırk mânevî basamak çıktığı bu mekânda elbette bir gün olup vazîfesi bitecekti. Nitekim öyle de oldu. Kırk sene evvel dünya içindeki dünyâya gözlerini açmış olan Zehir Dede, birlik âlemine bakan bu gözleri kapayıp giderken belki de dünyânın en mesut insanıydı.³⁷

Ciğerdelen romanının yazarı Safiye Erol'un annesi de gene *Âbide Şahsiyetler*'de îmanlı, ârif ve basiretli kişiliğiyle dikkati çeker: “Ona bir kahraman demek lâyıktır da câizdir de. Ammâ, namsız nişansız, adsız sansız bir kahraman demek. Dünya ölçüsünde zayıf, çelimsiz, hattâ bir garip kişi olmaları, mânevî güç ve salâbetleri yanında ağza almaya dahi değmez. Nitekim Keşanlı İkbâl Hanım, yetmiş yedi yıllık hayâtını terkederken, onda gözümün gördüğü, hasta, kavruk ve âciz kalıbı değil, bu mütevâzi kalıbın sırlı zaferi, esrarlı zindeliği, vecdli ihtişamı idi.... Dünya ile son hesâbını da görüp yeni bir sefere başlarken, arkasında bir aslan yavrusu bırakıyor.... Ah bu gâfil, bu zavallı dünya, Keşanlı İkbâl Hanım'ları tanımaya ne kadar muhtaç!”³⁸

Artık Safiye Erol denen ve zaman nehrinin kaynadığı yerden gelen bu büyük kadın sustu. Fakat şu gök kubbenin altında bıraktığı uyarıcı sesin ve zihin mahsullerinin, bir kıymetler buhrânının girdâbına tutulmuş cemiyete, kıyâmete dek kulak vereceği çok söz bıraktı. Onun dâima bir sentezle biten tahlilci tefekkürünün altında yatan gerçek, Müslüman-Türk câmiasının kaybedip de el yordamı

³⁷ *Âbide Şahsiyetler*, İst. 2010 (5.b.), s.195.

³⁸ *Âbide Şahsiyetler*, İst. 2010 (5.b.), s.207, 209.

ile arar olduğu, çok defa da aramayı zül, bir gerilik saydığı bu hakikatler, memleket münevverinin dikkat ve uyanıklıkla üstünde durup çözmesi îcap ettiği hayâtî düğümlerdir. Evet münevver kütle için Safiye Erol'un hayat görüşü ve insanlık anlayışı, memleketin ölüm kalım dâvâsının tâ kendisidir. Onun için de Safiye'yi bilmeye, tanımaya ve ne demek istediğini anlamaya mecbûruz."³⁹

Hocamız, Safiye Erol'un, içinde yoğrulduğu mânevî değerlerimizi îman ve kültür kıymetlerimizi gençliğe tamâmen aktaramadan gidişine de çok hayıflanır: "Ne zaman ve ne sûretle geleceği bilinmeyen ölüm dâvetini geri çevirmek mümkün olmadığına göre, yapılacak iş, bu fânî vücûdu, daha geniş, daha sistemli bir faâliyet sâhası üstüne çekip getirmek olabilirdi.

İşte bu yapılmadı. Esefle söyleyebilirim ki kervan, içindeki zîkıymet emtia ile berâber bir başka âleme geçip gitmeden evvel, o develer yükü fikir ve sanat hamûlesinden şu dünya hanına konup göçen yolcuların avuçlarında pek az bir şey kaldı. Ne yazık ki zor vâsıl olunan bir seviyenin insanı olan Safiye Erol, bu herkesin kolay yakalayamayacağı tefekkür hevanginden devşirdiği gerçekleri, kaleminin, hattâ dilinin ucuna getirmeden zihninin ve gönlünün derinlikleri arasına istif edip götürdü." "Yalnız ümit ve tesellîmiz şundadır..... mânevî bünyeleri ve irfan yapıları bu üstün malzeme ile kurulmuş ve dünya pazarında alıp sattıkları hep aynı üstün verimler olmuş kimseler için de, bir intikâl vardır, fakat ölüm yoktur." diyerek Safiye Erol'un ölümsüz varlığından bizleri haberdar eder.⁴⁰

Hocamızın eserleri içinden ancak bu birkaç örneği sizlere aktarırken yazımızı Lutumlu Vâlide'nin lutumlu hayâtı ile noktalayalım: "Lutfiye Hanımefendi, eşine ender rastlanan, gerçekten lutumlu insandı. Seksen sekiz sene yaşadı ve yaradılış âleminin gâyesi olan kendini bilmek, kendi kitabını okumak ve gökkubbe misâli, insanların kolu kanadı altına almak idrâkinden bir adım dışarı çıkmadı. Bu himmet ve hizmet anlayışı içinde koca bir ömrü tükettiği zaman,

³⁹ *Âbide Şahsiyetler*, İst. 2010 (5.b.), s.215, 216.

⁴⁰ a. e., s. 218, 219, 228.

çevresinde bulunanlar için dünya, kaybettikleri o muhteşem hazîne-
den dolayı âdeta boşalmış gibi, yoksullaşmış gibi oldu.” Lutumlu
Vâlide “....benlik esâretinden yakasını kurtarmış, hürriyet sınırına
atlamış.... sığınacağı yeri de, ulaşacağı noktayı da tâyin etmiş ve
hayat koşusunda hep o istikâmette yol almış ve nihâyet hedefe ula-
şanlardan olmuştu.” diyen Hocamız, âdeta bir mensur şiir güzelliği
ve sehl-i mümteni kolaylığı ile insanları yukarıda misallerini verdiği
yüceliklere ulaştıracak eli bulmamızı ister..⁴¹

Ammâ nerede insan oğlunu süfliyet bataklığından çekip yüce-
liklere götürece el, nerede?

Nerede, insan oğlunu madde pisboğazlığından kurtarıp mânâ
nafakasını verecek el, nerede?

Nerede kendini de dünyâyı da ateşe veren hırs, gazap ve benlik
ateşini akl-ı selim ve muhabbet suyu ile söndürecek o mübârek el,
nerede?

Nerede, nerede, insan gibi yaşamak, insan gibi ölmek bahtiyar-
lığına ermiş Lutumlu Vâlide’leri yetiştiren o öpülecek el, nerede?

Ne olur o el, artık zamânı, mekânı aşır bu garip, bu âvâre, bu
kendini tanımaz, bu yolunu şaşırmış dünyâyı kurtarıcı olarak uzan-
sa, sanki ne olur?

Şu aç, şu sefil, şu nâdân dünyâyı mânâ hazînelerinden saçılar
saçıp, yokluğuna yoksulluğuna devâ, dertlerine şifâ olsa, varlığın-
dan kereminden acep ne eksilir, ne tükenir?” .

Vefâtının 20. Yılında Sâmiha Ayverdi

Prof. Dr. Kâzım Yetiş

Bu vesîle ile Sâmiha Ayverdi'nin yazı hayatının sosyal, kültürel ve siyâsî bir yorumunu yapmak istiyorum. Onun kitaplarının ve yazdıklarının muhtevâsı nedir, ne anlatılmak istenir? Bu eser ve yazılarında hangi şekli, türü tercih eder? Bu tercihin sebebi nedir?

Sâmiha Ayverdi, bildiğimiz kadarıyla önce roman ve hikâye türünde eserler verir. Bunların isimleri bile çarpıcıdır. *Batmayan Gün*, eserde anlatılan bir tablonun adı. Ama yazar bununla çok zengin bir çağrışım ağı örür. Vahdet-kesret, Tanrı, ilâhî aşk 1940'lı yılların çorak Türkiyesine bir tohum gibi düşer ve okuyucuya unutulmaya yüz tutmuş birtakım şeyleri hatırlatır. *Mâbette Bir Gece* sanki gönül mâbedinde bir cevelândır. Klasik dönem mutasavvıf ve velîleri aramıza girer. *Ateş Ağacı*'nda Tur dağında Mûsâ ile berâber miyiz, yoksa gönül mîrâcı mı yaparız farkına varamayız. *Yaşayan Ölü* ölmeden evvel ölmenin sırrını kulağımıza fısıldar. *İnsan ve Şeytan*, insanın bu dünyâda şeytanın oyuncağı olmasının hikâyesidir âdeta. Bu eserlerin 1940'lı yıllarda yayımlandığı düşünülürse, materyalizmin hâkim kılınmak istendiği bir zamanda tek başına bir kalem bütün olumsuzluklara savaş açmış gibidir. *Yolcu Nereye Gidiyorsun?* da yazarın muhâtabının fertten çok toplum olduğu bellidir. Önceki eserlerde sanki ferdin dünyâdaki serüveni anlatılıyordu. Son eser ve arkasından gelen *Mesih Paşa İmamı* toplumun yaşadığı sarsıntıların hikâyesidir. Elbette fert de toplumun içindedir. Bu eserlerdeki derin tasavvuf kültürü hikâye ve bunun daha geniş veya büyüğü olan roman ile verilir. Bir bakıma tasavvuf, XX. yüzyıl insanının hayâtına girer. Bütün 1940 yılına yayılan bu eserler, devrin kültür, sosyal ve siyâsî

anlayışına aykırıdır. Ama yazar sessiz sadâsız, yaygara koparmaksızın sanki XIII. yüzyılda yaşıyormuş gibi bir anlayışla toplumun kökeninden kopmasını önlemek istemiştir. Üstelik büyük bir alâka da görmüştür. Son iki eserle son dönemde yaşanan sosyal ve siyâsî meselelere farklı bir yorum getiren yazarımız, bu ara yayımladığı *Yusufcuk* ile pek çok dînî motifi edebî üslûp içerisine yerleştirir.

1950 ile gelen demokratik hayâtın imkânları içinde *Edebî ve Mânevî Dünyâsı İçinde Fâtih* ile karşımıza çıkar ve onu târihe yönelmiş görürüz. Bu dönemde bu eser ile topluma Sultan II. Mehmed'in örnek gösterilmesi oldukça anlamlıdır. Bu, bir yeni rönesans beklentisidir. *İstanbul Geceleri*, *İbrâhim Efendi Konağı*, *Boğaziçi'nde Tarih* İstanbul merkezinde Türk kültür ve medeniyetinin envanteridir. Artık yapılmak istenen bellidir. Kendi ifâdesi ile "halk-ı cedîd" için bu envantere ihtiyaç vardı. Mesele kayıpların yeni devrin başlangıcında gözler önüne serilip insanımıza tercih hakkının sağlanmasıdır. Çünkü hiçbir şeyde ısrarcı veya zorlayıcı değildir. Bu arada Türkiye'deki misyoner faaliyetlerine karşı *Misyonerlik Karşısında Türkiye'yi*, artan Sovyet baskısı ve komünist faaliyetlere panzehir olur ümidiyle *Türk-Rus Münâsebetleri ve Muhârebeleri*'ni kaleme alır.

Dünya çeşitli medeniyetler tanımıştır. Hint, Çin, Mısır, Eski Yunan, Roma ve Orta Zaman İslâm medeniyetleri. Tabii Selçuklu ve Osmanlı dönemi Türk medeniyeti burada mutlaka hatırlanmalıdır. Maalesef dünya hâlâ bu medeniyeti lâıykı veçh ile kavrayabilmiş değildir. Elbette kendi insanımızın da bu medeniyeti takdir edebildiğini söyleyecek durumda değiliz. Bugün Osmanlıya karşı giderek artan bir ilgi vardır. Muhakkak ki bunda Sâmîha Ayverdi'nin bu çalışmalarının ve *Türk Târihinde Osmanlı Asırları* 'nın payını göz ardı edemeyiz.

Biz daha devam edip gidecek Ayverdi'nin kitaplarının genel yorumunu burada bırakalım ve asıl konumuza geçelim. Burada son olarak onun önceliği tasavvufa verdiğine, sonra târihe yöneldiğine sâdece işâret edelim.

1970'li yıllardan sonra artık onun bir bütünlük arzeden veya bir konuya tahsis edilen bir kitap yazmadığını görüyoruz. Burada *Türk*

Târihinde Osmanlı Asırları ile Hancı'yı hattâ Kölelikten Efendiliğe'yi unutmüş değiliz. Bunlardan ilk ikisi önceden hazırlanmış eserlerdir. *Kölelikten Efendiliğe* esâsen bir mektuptur. *Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız* ile *Âbide Şahsiyetler* önceden yazılmış ve hattâ yayımlanmış makâlelerden oluşur. Bütün bunları şunu tebârüz ettirmek için söylüyorum. Sâmiha Ayverdi, uzun, bir çizgide eserler yazmamaya başlıyor. Niçin? Bu durum kesinlikle yazardan kaynaklanmıyor. Bu, okuyucudan, Türkiye'nin okuyucu profilinden ve onun anlatma şeklinden daha doğrusu tavrından ileri gelen bir durumdur. *Ne İdik Ne Olduk, Bağ Bozumu, Hey Gidi Günler Hey, Küplüce'deki Köşk, Ah Tuna Vah Tuna, Râtibe* hep aynı nitelikteki eserlerdir. 1970'li yıllardan sonra artık insanımızın uzun boylu okumaya ne vakti, ne tahammülü vardır. Ayverdi'nin bunu açıkça söylediklerine birkaç defa şahit oldum. Onun yazarlığı veya eserleri konuşmamın başında da ifâde ettiğim gibi fonksiyonuna, şartlara, vermek istediği mesaja göre şekillenir. Onun eserlerini ve bu son eserlerini bu çerçevede değerlendirmelidir.

Öte yandan bir anlamda söylenmek istenen pek çok şey söylenmiştir. Din-îman-tasavvuf, dil-edebiyat- târih- kültür, maârif-eğitim-değerler. Burada hemen ifâde edelim ki o, yazmak veya yazmış olmak için değil, bir şeyler vermek için yazan bir şahsiyettir.

Ayrıca belirtelim ki ananevî İslâm edebiyâtı geleneği kısa kısa söylemeyi tercih etmiştir. Feridüddin-i Attar, Sâdî, Mevlânâ hep bu şekilde yazmışlardır. Burada Ayverdi'nin bu son eserlerinde anlattıklarını menâkıpnâme çerçevesinde de düşünebiliriz. Örnek insan, örnek davranış, yol gösterici davranış İslâm edebiyâtının Kur'ân ve hadislerden gelen ortak özelliğidir. Nitekim bu son kitaplarda yazarımızın anlattığı, dolayısıyla yaşanmasını istediği örnekler vardır. Bunlar insanımıza örnek olan, olması gereken tablolarıdır. Birkaç örnekle söylemek istediğimiz daha iyi anlatılır umarım. Tabî burada olayları veya hikâyeleri anlatmayacağız. Sâdece söz konusu tipleri yazarın belirlemeleri ile vermeye çalışacağız.

“.. hayır için dünyâya gelmiş fazîlet, meziyet, ferâgat ve şefkat sâhibi”, arkadaşı için büyük fedakârlık yapan Nûriye Hayırlı Ha-

nım,⁴²

“Bir derûnî âhenk” sâhibi, “nizam ve sevgi taşıyıcısı”, “tevhîdin yâni tasavvuf neşvesinin...yanardağı”, “dürüstlüğü, cömertliği, ah-lâk salâbeti, vefâsı” ile temâyüz eden, “maddî, mânevî bir talep ve bir menfaat peşinde” olmayan Mehmet Dede⁴³,

“...müstesnâ bir gönlü” olan, kendisine bakanların “bir ferahlık ve huzur” duyduğu, “cins ve mezhep ayırmadan, çevresine hizmet, yardım” eden, “yeryüzüne mücerret bir ruh ve bir ilâhî lütuf örneği olarak gönderilmiş bulunan” Süheylâ Hanım⁴⁴,

“Cenâb-ı Hakk’ın, kendisini şeytânî ve nefsânî hırs, çirkinlik ve ayıplardan öldürüp temizleyerek ilâhî vasıflarıyla kendine mâlettiği müstesnâlardan” biri olan, “cemiyete, çeşitli fazîletlerinin bereketi ile ihlâsını, sanatını, îmânını, dürüstlüğü, digergâmlığını, sonuna kadar bezl” eden Ekrem Hakkı Ayverdi⁴⁵,

“..elinin emeği ile geçinen”, “çalış”ıp didinen, yorulan fakat sı-zıldanmayan, şikâyet etmeyen, hak yemeyi büyük günahtan sayan, gayretinin karşılığı olarak aldığı bedeli muhakkak hak eden” Ali Dayı⁴⁶ gibi daha onlarca müslüman Türk medeniyetinin günümüz-de yetiştirdiği insan tipleri, dönemimizin yolunu şaşırmış, ne yapacağını, nasıl davranacağını bilemeyen korumasız kalmış insanımıza örnek olurlar.

Değerli yazarımız bu kısa, özlü, yol gösterici, rehberlik yapan hâtıra ve hikâyeleriyle dün ile gün arasında irtibat kurar. Ferdî, içtimâî ve millî hayâtımızdan verdiği örneklerle daha dün yâni çok yakın bir zamanda ne olduğumuzu, nasıl bir hayat yaşadığımızı anlatır. Aynı zamanda kültürümüze, medeniyetimize, devletimize, millî hayâtımıza vurulmuş darbeler, bu konuda gösterdiğimiz dalâ-letler, ihmaller, uğradığımız ihânetler, iç ve dış düşmanlarımız göz-ler önüne serilir.

⁴² Ne İdik Ne Olduk, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2011, 3. Baskı, s. 81.

⁴³ Bağ Bozumu, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2011, 3. Baskı, s. 145-147.

⁴⁴ a. g. e., s. 148-152.

⁴⁵ Rahmet Kapısı, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2012, 3. Baskı, s. 147 vd.

⁴⁶ a. g. e., s. 227-232.

Bu bakımdan bu 7-8 kitaptaki yazıların bir kısmını belki makāle olarak değerlendirebiliriz. Fakat hâtıra çeşnisindeki bu anekdotları biraz evvel de söylediğim gibi İslâm edebiyâtı geleneğindeki yerine koymanın daha uygun olacağını düşünüyorum.

Çünkü bu yazılarda onun, irşat edici özelliği çok belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Aldığı her nefesin hesâbı içinde olan ve ezel hokkasına batırdığı kalemin ucuna geliveren millî hayat ve millî varlıkla boyanıp izdivaç etmiş aşk ve hikmet damlalarını bezleden, sebil sebil akıtan bu âbide insan; hayâtını, canını, bütün varlığını insanımızın ve insanlığın kendini bilmesine hasretmiştir.

Kendisine mektup yazıp yardım isteyen fakir bir işçiden, posta müvezziinden, ilgili, sorumlu, idâreci mevkiinde bulunan her kademeden insana varıncaya kadar herkes; şu veya bu şekilde onun maddî ve mânevî alâkasını görmüştür. Bu bakımdan o, faydalı olurum diye hep veren olmuştur.

O, çevresinde olanları, gündelik olayları îman ve tasavvuf potasında eriterek yorumlar. Bu yorumda millî ve târihî şahsiyetimiz tecellî eder. Bu eserlerde anlattıklarının anlam ve önemini bizzat yazarına tespit ettirebiliriz:

“Anlatmaya da söylemeye de doyamadığım bir sadâkat ve muhabbet âbidesinden gene söz etmek istiyorum. Zîra, dinlemekten de söylemekten de usanılmayan klasik bir beste gibi, tadına tuzuna doyum olmayan öyle beşerî ve derûnî hasletler vardır ki, yâdettikçe sanki onları yeniden yaşar, ferahlar, teselli buluruz. Bunlar dünyânın karanlıkları içinde çakan şimşekler gibidir. Beşer cemiyeti üstüne, kötülüklerin, şakâvetlerin amansız kılıcı gibidir. Hayırdan, güzellikten örnek vererek karanlıkları aydınlatırlar.”⁴⁷

Yazar, burada, annesinin dadısını anlatmaktadır. Ama nitelemelerin arkasında kültür ve medeniyetimizin belirgin özellikleri, insanın ruh dünyâsının güzellikleri, toplumun âhengini sağlayan nağmeler görülmektedir. Hele son cümle bizim bu anekdotları farklı değerlendirişimizin sebebini açıklamaktadır âdeta. “Hayırdan, gü-

⁴⁷ *Râûbe*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2002, s. 61

zellikten örnek vererek karanlıkları aydınlatırlar". İşte bu hâtıraların günümüz için önemi buradadır. Kitlelere aydınlık bir ışık sunmak. Konuyu biraz daha açalım, örneğimiz daha canlı olsun.

Ah Tuna Vah Tuna'da "Hasan Efendi ve Şâziment Hanım" başlıklı yazıda değerli yazarımız, önce ağabeyisi rahmetli Ekrem Hakkı Ayverdi hakkında üç paragraf yazar, onun hizmetlerini tanıtır. Bu çerçevede "Nerede bir eski esere eli değmişse onu ihyâ etmek, ihyâ edemezse tâmîrine koşmak, korumak, düzeltmek ve hiç değilse gaflet kazmasının tecâvüzünden korumayı bir ilâhî emir sadâkati ile yerine getirmek husûsunda mücâdelesini esirgememiştir." (s. 196) der. Böylece biz Ekrem Hakkı Ayverdi'nin şahsında; ata yâdigârlarının korunmasının gereğini vicdânımızda duyar, bunun ilâhî bir hizmet olduğunu idrak ederiz. Sonra vakıf eserlerine karşı yaşanan dönemin yâni devrimizin tavrı karşısında irkiliriz:

"Evkaf idâresinin insâfına ya da insafsızlığına terkedilmiş vakıf eserleri, yakın zamanlara kadar kapanın elinde kalarak ayakkabı atölyesi, bakır imâlâthânesi, antrepo gibi, vâkıfının koymuş olduğu tahsis şartlarının dışında olan faâliyetlere terkedilerek, vâkıfın bedduâsına rağmen yok olup gitmiş bulunuyorlar". (s. 196)

Burada özellikle vâkıfın tahsis şartları ve bedduâsı uykumuzu kaçırmalıdır.

Bu eserler -ki herhangi bir memleket için iftihar vesilesidir- Osmanlı medeniyetinin şâheserleridir. Ama mâzî düşmanlığı, cehâlet, gaflet vb. budalalıklar yüzünden perişan edilmişlerdir. Elbette o eserleri farklı işler için kullanılması bir dereceye kadar mâzur görülebilir. En azından yaşıyor o eserler. Ama hele yol açmak, şehri düzenlemek için onları yok edenler vâkıfın bedduâsının muhâtabı olmamaları mümkün mü? Bu târihî hatâlar Ekrem Hakkı Ayverdi için kıtal ve cinâyetten başka bir şey değildir. Nitekim İstanbul Evkaf idâresinin kendisine kirâ ile verdiği Amcazâde Hüseyin Paşa Medresesi'ne zarar vermemek için büyük bir gayret sarfetmiş ve hattâ yer yer tâmir ettirmiştir.

Bu örnek davranış; anlayana, ibret almak isteyen ne hikmetler sunar.

Medreseyi ve içindeki eşyâyı korumak için tutulan Bekçi Hasan Efendi, bir ramazan günü yazarın kapısını çalar: “Kardeşinin ekmeğini yiyorum. Bizi her bakımdan kolluyor. Hiç değilse Cenâb-ı Hakk’ın nafakamızı onun eline verdiği bu iyi kalpli adamın rahmetli babasına bir hatim indireyim dedim ve sizden babanızın ismini öğrenmeye geldim”.

Şâziment Hanımın hikâyesi ayrı bir insanlık örneğidir. Kocasını ölen kadın, -Şâziment Hanımın annesi- ikinci bir evlilik yapar. On- dan da iki çocuğu olur. Kadıncağz kızıp büyük olan yâni eski kocasından olan çocuklarını dövmeye kalksa kocası “döveceksen kendi çocuklarını döv. Bula bula garip yetimleri mi buldun” der ve Kur’ân’dan bu husustaki âyetleri okur.

Böylece vakıflarla ilgili sosyal bir tavır, kendisine iyilik eden adamın babasına hatim indirmesi ve yetime karşı nasıl tavır alınacağı anlatılmış, gösterilmiş olur.

Râtibe’de “Yedi Buçuk Kuruş” (s. 178) başlıklı yazıdan, kıymetli edîbimizin 12 yaşında iken Cevdet Paşa’nın *Kısâs-ı Enbiyâ*’sını dikkatle okuduğunu öğreniyoruz. Paşa’nın bu eseri hakkında hiçbir edebiyat târihinde bulamayacağımız şu değerlendirmeyi okuyoruz. “Bu eser Kur’ân-ı Kerîm kültürünü bir istinat, bir dayanak yapan, adından da belli olduğu gibi, enbiyânın berrak ve ayıklanmış bir kıssalar zinciridir.” İş bu noktada da kalmaz. Konu hemen eğitim, kültür, aydın noktasına getirilir. “ Her Türk çocuğunun da Ahmet Cevdet Paşa gibi bilgi ve îmanla zenginlik kazanmış bir münevverin bu zincirin halkalarından haberdar olmadan kendini aydın sayması boşuna zahmettir.”⁴⁸ Yazıya devam edelim. Yazarımız, Sahaflar çarşısına gider. Abdurrahman Şeref Bey’in *Târîh-i Osmânî* isimli kitabını alır. Buradaki şu cümle bizi uyaracak niteliktedir: “Çok iyi bilmiş olsak bile Türk’ün fütûhat ve medeniyet devirlerini tekrar tekrar okumak kimin hoşuna gitmez”. (s. 179)

⁴⁸ *Râtibe*, Kubbalı Neşriyatı, İstanbul 2002, s. 178. Münevver konusunda yazarımızın ne kadar isâbetli düşündüğünü Sümbülzâde Vehbi’nin söyledikleri ile karşılaştırmak gerekir. Bunun için bk. “Münevver Denilen Neleri Bilmeliydi?” , *Kubbealtı Akademi* Mecmuası, Yıl : 17, nr. 2, Nisan 1988, s. 8-12.

Kitabın ilk sayfasında şöyle bir cümle vardır: “23 Teşrînisânî 1314. Yedi buçuk kuruş yevmiye ile iâne sergisine tâyin olundum”. Bu sahaflara düşen kitabın sâhibinin notudur. Yazar bu nottan bir hikmet çıkarır: “Ekonomik hayâtımızın, siyâsî çâresizliklerin de yardımı ile yediği sillelerden evvel en mühimi, Türk dilinin, düşmanlarınca uğradığı yıkımdır. Yedi buçuk kuruşla hayâtını sürdüren bir sınıf, hem okuyor hem yazıyor ve üstelik kimseye muhtaç olmadan çoluğunun çocuğunun karnını doyurabiliyordu. Bugün ise hem karını hem de kafası aç. Zîra, okuyacağı ve anlayacağı kitaptan ve dahi hikmet ve irfan dağıtan bir çevreden susuzluğunu giderecek bir çeşme kalmamıştır”.⁴⁹ Böyle bir hikâyeden münevverin bilmesi gerekenin ne olduğu, siyerin, peygamberler târihinin aydın tarafından bilinmesi gerektiği, târih karşısında nasıl bir tavır takınılacağı, ekonomik -ki bu siyâsî çâresizlikle de ilgili- buhran, Türk dili, okuma alışkanlığı gibi pek çok konu iç içe verilmekte, insanımız bu noktalardan canlı bir örnekle uyandırılmaktadır.

Yine aynı kitapta “İrfânımız Ne Oldu?” (s. 181 vd.) başlıklı bir yazı bulunmaktadır. “..Alafranga ve zübbe oldukları rivâyet edilen bir âile”nin çocuğunun -ki bu aynı zamanda bir diplomatın torunudur- adı Cengiz’dir, yeni doğana da Oktay adını vermişlerdir. Bu isim koymadan hareketle Cengiz ve oğulları anlatılır. Geleneklerimize göre âileler çocuklarına güzel isimler bulmakla yükümlüdürler. Bizim kültürümüzde çocuğun isme çektiği anlayışı da vardır. Esâsen bunlar bir tarafa anlamlı, târihte güzel işler yapmış insanların adı dururken kötü hâtıraları olan adları koymaz insanımız. Nitekim o, Volkan, Yıldırım, Bora, Tayfun, Vural gibi adları çağrışımları dolayısıyla tasvip etmez. “Bu ne zavallıca bir modadır ki, o mâsum çocuğa, daha gözünü dünyâya açtığı günlerden başlayarak, iyilikler öğretecek yerde, Yıldırım, Kırıl, Vural!.. diye hep elde edeceği değerleri hoşlukla değil, kırıp dökerek, vurup ezerek sâhip olmayı öğretmeye başlıyor. Bilmem Türk’ün irfânına ne oldu ki, derûnî ve

Rahmânî sesleri duyamaz olmuş bulunuyor”.⁵⁰ “Halbuki az da olsa, bir irfan kırıntısı ile düşünecek olsak, kelâmın gâipteki hayrın veya şerrin dâvetçisi, olduğu düşünülebilir. Evet kelâm, insanın ağzın-dan çıkan kelâm, bir nevi gizli çağırıştır. İyiyi ve kötüyü dâvettir”.

Yıldırım Beyazıt’a yıldırım ismini savaştaki sür’at ve mahâreti yüzünden milleti koymuştu. Babası değil. Bilindiği gibi bizim halkımız Peygamberimizin adı dolayısıyla en çok Mehmet adını koymuştur.

Görülüyor ki değerli mütefekkirimiz bu hikâye-hâtıra çeşnisindeki yazılarında ya geçmişteki bir değeri, ya yaşanmış ibretli bir levhayı, ya îman-tasavvuf-ahlâk üçgenindeki dinamizmi, ya içinde bulunduğumuz durumu gözler önüne sererek uyarma, irşat vazîfesini yapmaktadır.

⁵⁰ *Râtibe*, Kubbalı Neşriyatı, İstanbul 2002, s. 184.

**Bir Rumelili Gönlünden
Asrın Hanımefendisi:
Sâmiha Ayverdi'ye Selâm**

Eyüp Sâlih

Yıl 1995. Çok sevdiğim Fâtih semtinde dolaşırken kendimi bir evin önünde buldum. Karşımda “Mütefekkir-yazar Sâmiha Ayverdi 1967-1993 yıllarında burada yaşadı” yazılı bir levha. Biraz arkaya doğru gelerek eve bir göz attım. Bu evde bir şeyler vardır diye içimde acâip bir duygu hissettim. İçeriye girmek istedim. Kapıya yaklaştım, fakat cesâret edemedim. Bir süre aşağı, yukarı dolaşarak eve baka baka uzaklaştım.

İstanbul’da iş münâsebetiyle birkaç gün kaldım. Sâmiha Ayverdi ismini hiç duymamıştım. Acaba kimdi? O evin içinde ne vardı? Beni etkileyen o evin hikmeti nedir? soruları zihnimi meşgul etti.

Beyazıt ile Sultanahmet arasında dolaştığımı ve ilgimi çeken bâzı mekânlar önünde dakikalarca durduğumu hatırlıyorum. Sağa sola bakarken Çemberlitaş’ın karşısındaki yarı açık bir ahşap kapı da dikkatimi çekti. Kubbealtı Vakfı levhasını okuyarak içeriye girdim. Bu mekânın da Sâmiha Ayverdi’yle ilgili olduğunu gördüm. İçeriye girmeye yine çekindim. Yerin yabancıyım ya. Bakıp dolaştıktan sonra avludaki şadırvanda bir abdest aldım ve oradan ayrıldım. Bu iki mekâna beni çeken nedir, getirten nedir sorularıyla meşgul olarak yoluma devam ettim.

Yıl 1996. Kadim bir dostumdan gelen telefonla İstanbul’dan Ohri’ye gelecek bir grup misâfirle ilgilenmemiz istendi. Kendileriyle görüşüp biraz sohbet ettikten sonra hal ve davranışlarından çok etkilendim. Meğer tanıştığımız misâfirler Sâmiha Ayverdi’nin mânevî tasarrufundan nasiplenen değerli gönül dostlarıymış. Bu gönül

dostlarıyla birlikte torunları Sinan Uluant ve Gülşah Akçal'la da müşerref olduk. Allah Allah, böyle bir şey olamaz dedim. Bir yıl önce önünde durduğum o evin kapısı açılmış, sırlar ayan olmuştu. Hayretler içerisinde durup kaldım.

Yıl 1998. Aralık ayında Konya'ya Mevlânâ'yı ziyâret etmek ve semâ gösterilerine katılmak için düzenlediğimiz seyahat esnâsında, tanıştığımız değerli dostlarımızla tekrar görüşmek nasip oldu. Misâfir olduğumuz Sinan Bey'in evindeki unutulmaz anılarımızla birlikte üç yıl önce benim için sır kalan mekânların kapıları da açıldı. Ziyâret ettiğimiz her iki mekânda hissettiğimiz mânevî haz ve gördüğümüz hizmet azmi büyük etki yarattı. Şâhit olduğumuz manzara o büyük tasavvuf ehli Sâmiha Ayverdi himmetinin eseri idi. Merkez Efendi kabristanında da gerçekleştirdiğimiz ziyâret ayrı bir olay. Yıllarını onunla geçirenlerle birlikte biz de kabri başında ellerimizi açıp, duâ ettik.

Büyük bir heyecanla okumaya başladığım *İbrâhim Efendi Konağı, Yolcu Nereye Gidiyorsun, Mesihpaşa İmamı, Boğaziçi'nde Târih, Ah Tuna Vah Tuna* ve arkası kesilmeyen şimdiye kadar okuduğum en zevkli eserlerle Sâmiha Ayverdi Hanımefendî'yi tanımaya çalıştım.

Yine yıl 2003. Vâkıfları Anma Günü toplantısına dâvet edilişimiz bize ayrı bir imkân sağladı. Sâmiha Ayverdi Hanımefendî'nin Hakk'ın rahmetine kavuşmasının 10'uncu yıldönümünde kendisiyle ilgili çok şeyler öğrendik. O büyük insan, Rumeli sevdâlısı, îlâ-yı kelimetullaha hayâtını adanmış, gönülleri fethetmiş, Hak yolunda konuşmasıyla hem de kalemiyle hizmet etmiş, ama hâliyle de örnek olmuş, ışık tutmuş, Hak yolunu göstermiş, fakîri de kapısı önünde durdurmuş, bir zaman sonra içeri alarak kendisiyle müşerref kılmış. Sâmiha Ayverdi'nin yaşadığı eve hanımımın dâvet edilerek Muhterem İlhan Ayverdi'yi ziyâret edip zâtîâlisini görmek ve elini öpmek bizim için büyük şerefti.

Bütün bu yaşananlar, birbiri ardını tâkip eden olaylar, bir kaderin cilvesiydi diye düşündüm. "Gel de çık işin içinden!" dedim kendi kendime.

Muhterem Dostlar! Sizler, Muhterem Hanımefendî'nin zâtîâlî-

sini gördünüz, konuştuklarını dinlediniz, yanında bulundunuz, berâber yürüdünüz, buyurdıkları şüphesiz hâlâ kulaklarınızda çınlıyor, gönlünüzde semâ ediyor. Hal ve davranışlarına şahit oldunuz, hemhal oldunuz, ama bir Rumeli evlâdı, uzakta, tüm bunlardan habersiz ...

Yıl 2013. Vefâtının 20'inci yıldönümünde, Sâmîha Ayverdi Hanımefendi'ye olan büyük hayranlığımı, saygı ve muhabbetimi arz ederken, âcizâne elimden geldiği ve anlayabildiğim kadarıyla, birkaç cümleyle de olsa, kaybedilmiş Osmanlı topraklarından Rume-lî'de bugün de yaşayan evlâd-ı fâtihânın bir neferi olarak duygularımı, düşüncelerimi, daha doğrusu kazanımlarımı haddim olmayarak paylaşmak isterim.

Büyük bir zevkle okuduğum bütün kitaplardan farklı farklı duygulandığımı, çok etkilendiğimi, gönül dünyâmın çok zenginleştiğini söylemek isterim. Sâmîha Ayverdi Hanımefendi, güzel, saf, açık bir Türkçe'yle yazdığı kitaplarında yalnız kendi dönemindeki hayâtı değil, belki de daha geniş bir yelpâzede eşrefimahlûkat olan insanı ele almış. Târih sayfalarını karıştırmakla, okuyucuları sarayların içine sokarak, konak ve yalılara yaklaştırmakla, büyük bir edebî mârifetle yaşanan olayları farklı pencerelerden seyrettirmiştir.

Makâmı, rütbesi, görevi, mesleği ne olursa olsun insanın ortak hal ve davranışlarını, yaklaşımını, anlayışını, değerini, olumlu ve olumsuz hareketlerini okuyucuyu şahit tutarak sergilemiştir.

Toplum hayâtının içinde cereyan eden tüm gelişmeleri, insânî ilişkileri, hayatta yaşanan üzüntüleri, çekilen acıları, mutlulukları, en açık bir biçimde insanın gözü önünde cereyan etmiş gibi göstermiştir. İnsandaki hırs ve açgözlülüğün nelere mâlolduğunu, gaza-bın, iç hislerde fırsat bekleyen kinler, intikamlar, ihtiraslar, hîle ve fesatların nasıl sonuçlar doğurduğunu gözler önüne sermiştir.

İnsanların üzüntüleri, kahkahaları, alayları, yalanları, iltifatları, gururları, öç alma zevki; âile içi, arkadaş ve dostlar arası ilişkileri, karı koca ve âile münâsebetleri, aldatmalar, ihânetler, îtirafı, âşî-nâlıklar, hovardalıklar, haksızlıklar; külhânîler ve kabadayılar, fe-dâkarlıklar, asâlet ve özüne sâhiplik, vatanseverlik, mertlik; sohbet-

ler, zevkler hayâtın içinde yoğrulmuş ve anlatılmıştır.

Kitaplarını okurken, kullandığı sözler bana çok sıcak, anlayışlı ve mânâlı geldi. O, bana benim târihimi, ecdâdımı, dilimi, dînimi, îmânımı, kültür ve medeniyetimi anlatıyor. Elimden tutarcasına târih sayfalarını dolaştırıyor, geçmişi hatırlatıyor, bugünü yaşıyor ve geleceği seyrettiriyor. Bilmediklerimi, duymadıklarımı öğretiyor, bulunduğum topraklarda yaşananlardan haberdar ediyor. Rumeli'den söz ediyor.

Rumeli'yi çok iyi bilen Sâmîha Ayverdi Hanımefendi, Osmanlı hâkimiyetinin beş asır adâlet ve hoşgörüyü idâre ettiği topraklardan çekilmesini anlatırken "Türk'ün enine boyuna at koşturmaya başladığı Rumeli'de barut kokusunun duyulmaya başladığını... Balkan Harbi ile beş asırlık vatanımız olan koca Rumeli'yi kaybetmenin maddî mânevî acısını yaşamakta bulunurken...vatanın müstesnâ parçası" diyerek Rumeli'nin elimizden gittiğini, Rumeli Türklüğü'nün sarsılıp silkelendiğini, süngülenip delik deşik edilerek yollara düşürüldüğünü bağ bozumu olarak ifâde etmiştir.

Ana vatana sığınan Rumeli insanının çektiği ve yaşadığı acı ve zahmetleri, hasret ve umutları, annesinin anlattıklarını ve küçük yaşta kendisinin de görüp duyduklarını yazdığı kitaplarında okuyucunun gözü önünde canlandırırçasına olayların içine çekmeyi başarmıştır.

Rumeli insanını çok iyi tanımış, yaptığı seyahatlerle o toprakları görmüş, Belgrad, Üsküp, Manastır'dan söz etmiş, bırakılan vatan topraklarının hasretini, acısını hissetmiş, üzölmüştür.

Rumeli'de bıraktıklarının acısıyla yola düşenler, açlık ve ölüm pahâsına evlâtlarının selâmete çıkmasını ana vatana göç etmekte umut edenler "mâcir" sözlerini işitmekten kurtulamadıkları... Ya geride kalanların hâli?...

Üsküplü Rifâî Şeyhi Haydar Murtazâ Bey'den söz ederken, tanıdığım ve görüştüğüm Haydar Efendiyi bir kez daha rahmetle anmama vesîle oldu. İstanbul'a bir gelişim esnâsında özel bir mekânda ilk olarak Yahyâ Kemal Beyatlı'nın korunmuş eşyalarını gördükten sonra ilk fırsatta Üsküp'teki Rifâî tekkesine giderek "Rume-

li'nin ilim ve fazlı ile şöhretli Rifâî şeyhlerinden Saadeddin Efendi"-nin kabrini de ziyâret ettim. Ama ne yazık ki Hasan Bilâli kadar şanslı "hoş geldin" kabûlüne mazhar olamadım.

Hanımefendi, Ustrumca'dan İzmit'e hicret eden Rumeli muhâciri Emine Hanım'ın "acılı hayâtını" dile getirmiş.

Radoviş'e gittiğimde, Sâmiha Ayverdi'nin anlattığı "Rumeli'nin köklü hânedanlarından olan Koca Kadir Bey" in şehit edilişi ve oğlu Muharrem Bey'in çileli hayat hikâyesi aklıma geldi.

1912'de Balkan Harbî'yle "Rumeli'den Müslüman-Türk'ü silip yok etmek" için düzenlenen "hunharca saldırışlar karşısında da ihtiyar, hasta, yaralı, kadın, çoluk çocuk yurtlarından kaçabilen kâfileler", "başlarını sokacak bir ocak bulmak gayreti ile oradan oraya savruluyorlardı. Ama pek çoğu da kendilerine gösterilen durağa vâsıl olmadan yollarda kaldırımlar üstünde kalarak can veriyorlardı" diyerek yaşanan göçün acısını, Rumeli insanının çilesini anlatıyor.

Bu acılar üstüne bir de sığınmak istedikleri ana vatandaki karşılaştıkları muâmele... İstanbul'a akan muhâcir kâfilelerin soğuk kış günlerinde câmilere yerleşmelerine bile tahammül edemeyen İsmâil Paşa âilesinin: "Bitli muhâcirlerin, sümüklü çocukların etrâfı kirletmelerine kim izin vermişse cezâlandırılmalı! Şu muhârebe bir bitse de hepsi yerli yerine dönseler, etrâfımız da onlardan temizlense..." demeleri, muhâcir akrabalarımızdan duyduklarımızı bir kez daha kanıtlamış oldu.

Rumeli'ye yaptığı seyahatlerde gördüğü manzaralardan çok üzüldüğünü ifâde eden Sâmiha Ayverdi "Türk istilâ ve fütûhâtının şerefli asırları ile haşır neşir olmuş, bu ülkeleri aşarken, pek gözü yaşlı bir kimse olmadığım halde, tek tük rastladığım ferâceli Türk kadınlarını gördüğümde, arabayı durdurup onlarla kucaklaştıktan sonra yolumuza devam ediyorduk" diyor.

Sultan V. Mehmet Reşad'ın Rumeli seyahati esnâsında Manastır'ı ziyâret ettiği sırada kaldığı binâyı gördüğümüz zaman âh etmeden yapamıyoruz. Rumeli hasretini *Ah Tuna Vah Tuna*'yla dile getiren Sâmiha Ayverdi:

“Biz Rumeli’yi kaybettikten sonra, Rumeli’den uzakta bile hep Rumeli ile yaşarız. Yemeklerimiz, dostlarımız, nüktelerimiz, türkülerimiz hep Rumeli’den. Altı yüz sene vatan bildiğimiz Rumeli, kolay mı birden ondan kopmak.

Âilece berâber olduğumuz zamanlar, hep Rumeli’den, Manastır’dan, Makedonya’nın başkenti Selânik’ten hâtıralar, nükteler tekrar eder, hayâlimizde Rumeli’yi yaşatırdık...”

“Ellerinde dört ucu düğümlü bir bohça bile olmadan kaçan Rumeli halkı, içinde yüzlerce hânedan sarayı, binlerce câmi, çeşme, sebîl, tekke, imâret, mektep, medrese, han, hamam, kervansaray, bağ, bahçe ve çiftlikler olan bir cennetten, ziraatte, sanâyide ve medeniyette zirveleşmiş bir ecdat durağından, meçhul, karanlık ve sefil bir âkıbete doğru kaçıyorlardı” sözleriyle Rumeli insanını târif ediyor.

Ecdâdımızın hayat anlayışını, hak ve hukûka saygısını da dile getiren Sâmiha Ayverdi şöyle îzah ediyor: “Bağından koparıp yediği üzümün parasını kütüğün dibine bırakacak kadar hassas ve hakşinas olan Türk, asla müstemlekeci olmamış ve her fethettiği ülkeye de içtimâî nizam ve adâlet götürerek vicdanlara, îmanlara, içtimâî ve iktisâdî geleneklere gösterdiği saygı yüzünden örnek bir devletçilik ve insanlık anlayışını târihe hediye eylemiş”.

Târîhi çok iyi tanıyan, gelişmelerden haberdar olan “Asrın Hanımefendisi”, son dönemde değişimleri “öz değerleriyle iftihar etmeyi dahi utanılır bir gerilik sayar olan gâfil aydınların, memleketlerine ne hayırları dokunabilirdi?” şikâyetini dile getirerek şöyle haykırmış:

“Ey asırların efendisi olmuş olan Türk! Seni yeniden aslına, köküne, boş bıraktığın efendilik tahtına kim dâvet edip oturtacak?”

Sâmiha Ayverdi’nin verdiği mesajlar yalnız belli bir döneme değil geleceğe de verilmiş ve çözüm yolunu göstermiştir.

İslâm âleminin düştüğü durumu büyük bir üzüntüyle izlerken İslâm gerçeğini en iyi şekilde anlatmaya çalışmış. “Cehâlet ve gafletin, İslâm âlemini sarmış iki başlı ejder” olarak târif etmiş, “ilmin ve irfânın ışığına karşı göz yumulduğunu” ifâde etmiştir.

Tasavvufî ilgili çok sayıda kitap okumama rağmen, tasavvuf

gerçeğini bu eserlerde gördüm. Taassubun karşısında durarak tasavvufun “bir zıtlar âbidesi olan insan bünyesini rûhen de yekpâreleştirerek bütünlüğe götüren yol olduğunu” söylemiştir. “Tasavvufla taassup, zıt kutuplar olarak, birbirinden uzak iki ayrı dünya görüşüdür. Öyle ki tasavvuf, dîni câmiye hapsetmek isteyen elinden çekip onu cemiyetin bütününe mâlederek yaşanır hâle getirmenin yoludur. Böylece de îmânı ve tefekkürü hurâfelerin baskısından kurtarıp hür düşüncenin ufkunda at koşturmaya yöneltmiştir”.

Tasavvufun, “ferdi de cemiyeti de asırlarca beslemiş, medenileştirmek yolunda ileri adımlar attırmış, insanı insan denmeye lâyık hâle getirmekte pay sâhibi” olduğunu vurgulamış. Aynı zamanda, “Türk toplumunun iliğine kemiğine işleyerek an’anede, hukukta, vicdâniyatta, hülâsa günlük hayâtın her safhasını, bütünü kücaklayan tasavvuf, öyle bir tevhid örtüsüdür ki sözde değil, ancak yaşanarak idrak edilir bir kudret olmuştur”.

Tasavvufun insana ve topluma kazandırdıklarını çok iyi bir şekilde ifade etmiştir: “Müslüman Türk’ün iliğine kemiğine işlemiş ve dünya görüşünün rehberi olmuş bulunan tasavvuf anlayışına gelince, bencil dünyâları içinde kabuk bağlamış kütleleri, uyusukluktan ve dengesizlikten kurtararak onlara yapıcı ve atılgan bir karakter vermek sûretiyle asırlarca toplumun derûnî sağlığını ve içtimâî âhengini temin eyleyerek kütleleri ferâgatli aksiyonlara itmiştir”.

“Cemiyetin mîmârı olan tasavvuf, yaradılışın bütünü kücaklayan öyle bir tevhid örtüsüdür ki onu beşerî ve maddî hiçbir hançer delik deşik edemez”.

Tasavvufun sunduğu gâyeden de söz ederek: “Tasavvufun Türklüğün kaderindeki târihî aktif ve yapıcı rolünü, Türk insanına kazandırdığı millî irfan ve hikmeti, beşerin yaradılışı ile berâber insan idrâkine hevâ-yı nesîmî gibi işlemiş bir derûnî ihtiyaçtır ki kütleleri tevhid çadırı altında yoğurarak fazîlet ve insanlık şiarını beşere, gâye olarak sunmuştur”.

Tarîkatların bir amaca hizmet ettiklerini ve tek yol, Tarîk-i Muhammedî olduğunu, kâmil eri bulduktan sonra, hangisine girsen aynı yola, aynı noktaya çıkarırsın, demiştir.

“İster Rifâî, Kâdirî, Mevlevî, ister Bektâşî olsun, yeter ki şeriat fenerini üfleyip nefis karanlığında kalanlardan olmuş olmasın”. Tarikatlar arasında yollu ayırım yapmak tarikatın rûhuna aykırı olduğunu söylerken: “Ne yazık ki bugün Muhammed ümmeti birlik ve berâberliğini zedelemiş bulunuyor. Şu halde lâzım olan ahlâk temellerini kurarak sevgi, saygı, ferâgat, fazilet gibi üstün vasıflarla binânın der-i dîvârını örmek ve îman harcı ile çatısını kapatmaktır” sözleriyle çok önemli bir durumu dile getirmiştir.

Şunu itiraf etmeliyim ki, tasavvuf gerçeğini, tasavvufun en açık târifini, en samîmî anlatışını Sâmiha Ayverdi’nin eserlerinde buldum, etkisini de sizde gördüm desem doğruyu söylemiş olurum.

Din konusunu da eserlerinde ele alarak önemli tespitlerde bulunan Sâmiha Ayverdi “Din, ne sâdece bir sevgi ne tefekkür ne de ibâdet ve ameldir. Din, doktrin bakımından öyle bir hakikatler sistemidir ki, hulûsla iltizam (iyi niyet ve gereğine göre davranıldığı) ve hakıyla idrak edildiği takdirde, şahsiyeti değiştirip diğer bir hâle koymak tesir ve kudretini hâiz olan bir ilâhî heyecandır”.

Dîn’in “maddî bir fenomen, kütlelerin fehminden, hayal ve kuruntusundan ibâret bir ümit ve tesellî efsânesi” olmadığını “cemi-yetleri topyekûn yükseltip değiştirerek, kurduğu hayat sisteminden, irâdeli, seciyeli, ferâgatli kütleler meydana çıkarmıştır”.

İbrâhim Efendi Konağı’ndan örnek vererek “Oruçlar tutulup, namazlar kılinsa da bütün bu amel ve ibâdet sahneleri, artık özünü kaybetmiş, kof, içi boşalmış bir muâmele ve îtiyattan (alışkanlıktan) başka bir şey olmadığını” ifâde etmektedir.

İslâm ve Kur’an ahlâkı üzere yaptığı açıklamaları da büyük bir hassâsiyetle ele almıştır. “İslâm’ın, insan oğlunun harcına güzel ahlâk, fazilet, meziyet ve sevgi unsurları” kattığını, “Kur’ân-ı Kerim okumanın mânâsı rûhî tasfiye ve tezkiye olduğunu” vurgulamıştır. İslâm’ın rûhunda zarâfet ve medeniyet olduğunu ifâde ederken “İslâm, taassup ve çirkinlik yuvası değil, dünyâyâ parmak ısırtan bir medeniyet ve incelik ocağı olarak, bu imrenilecek hâliyle göz kamaştırıcıdır” buyurmuştur. İslâmî anlayışımıza ve hayâtımızda uygulanmasına değinerek “İslâm’ı eksik ve ters anlayışımızdan

kaynaklandığını kabul ederek, gidişimize bir çeki-düzen vermemiz gerekmektedir” diyor.

İslâm’ın eğitici yönünü ise şu sözlerle açıklamıştır: “Merhamet, şefkat ve sevgi kaynağı olan İslâm, insanları nizâma sokmak ve terbiye etmek için şiddeti değil hep sevgi ve yumuşaklığı tavsiye etmiştir”.

Bu anlayışı canlı olarak hayâtı boyunca dünyâya ispat eden Resûl-i Ekrem’den örneklerle ifâde etmiş, önemli bir noktaya da değinerek şöyle buyurmuştur: “Dünya hayâtına ahlâk-ı Muhammedî ile istikâmet veren kimse zâten halkı, taassup ve cehâletin pençesinden halâs ederek ilmin, ahlâkın, ihlâs ve saf îmânın, yâni ahlâk-ı Muhammedî’nin ufuklarında at koşturduğu takdirde, onun ne cehennemden ne zebâniden ne ateş ve azaptan korkusu kalmıştır”.

İnsana ve müslüman Türk’e söyleyeceği bir çift söze kulak vermek gerek. İstanbul’un kendi kendine dediği: “Boşuna ben bir müslüman Türk’üm... diye övünme. Çık şu menfaat ve benlik kokan çirkef çukurundan. Nifaksız şekâvetsiz bir millî îman ile kendini yenile. Hakîkatlere karşı sağır ve inkârcı olan her bulanık ve şüpheler taaffünü ile içi kararmış adama nasıl bir tecdîd-i îman gerekirse, yolunu sapan sana da gırtlığına dayanan iflâsı yenmen için başka çâre olmadığını artık hatırla ve ona göre de kendi kendine çeki düzen vermeğe bak!”

İbâdetlerin öz mânâsına da değinen Sâmîha Ayverdi “Selâm vermekle namazdan fâriğ olmadığı anlayışı ile kendini salât-ı dâimede bilenler gibi orucunu açtığı halde, nefsânî ve derûnî kötülüklerle karşı ebedî oruçlu bulunanlara ne mutlu” diyerek ibâdetlerin insana kazandırması gerektiği anlayışı sergilemiştir.

Zafere doğru koşmanın târifini de îzah itmiş: “İnsanlık berâtını aldıktan sonra arkandan gelenlere Muhammedî ahlâkın yaşayan örneğini hayâtınla göster!”

“Ey insan, barışa tâlip ol! Ammâ her şeyden evvel kendinle sulhe var. Senin kendinle barışa varman, kütlelerin hattâ cihânın da âsâyiş ve huzûru demektir. Bu barış nasıl bir barış diye soracak olursan, hayvânî sıfatların baş başa verip tezgâhladıkları menfî ve

hayvânî meyilleri top ateşine tutmakla başlar”.

İnsanın fedâ etmeye yanaşamadığı, çirkin, pespâye, bed iştahlar olarak nitelendirdiği kin, kibir, haset, üstünlük ihtirâsı gibi sıfatları ednâ hesaplar olduğunu ve insan oğlunun yüzünü ağartmadığını açıklar.

“İnsan oğlu her asırda içindeki kavgayı yenmeli, hiç değilse yatıştırmayı ve enerjisini kendine de cemiyete de yararlı eyleme yollarını aramayı acaba ne zaman düşünecektir?”

Kitaplarında, bizzat kendisinin ve insanların yaşadıkları bâzı istenmeyen olayları okurken farklı duygulara kapıldığını, çoğunda üzüldüğümü itiraf etmeliyim. Bir câmide Sâmiha Ayverdi’ye “Hanım, hanım, uzun boylu hanım! Mihrâba çevril, üç parmak yana kay” diyen ses ile irkildiğini ve özellikle İngiliz kızı Veronika’nın müslüman olduktan sonra Hande ismiyle Bursa Ulu Câmi’de yaşadığı olay bizim hanımlara da yapılan benzeri bir müdâhaleyi hatırlattı. Fakat Hande hanımın câmi görevlisine söylediği sözler gerçekten düşündürücü. “Bu câmiyi yaptıran pâdişahlar zamânında kadın yok mu idi ki câmi yapılırken kadınlar mahfeli diye bir yer ayrılmamış. Siz erkekler geniş ve ferah mekânda namaz kılarken biz hanımların o kutu gibi bir yere sıkışmamız revâ mıdır? Allah buna râzı olur mu? Hem namaz kılan bir hanımla konuşulmayacağını, hele el ile ikaz edilmeyeceğini bilmiyor musunuz? diye çıkmış ve sonra da karı-koca oradan uzaklaşırken Hande hanım: Türkiye’de müslümanların muhteşem âbideleri mevcut ama Müslümanlık yaşamıyor” sözleri gerçekten düşündürücüdür.

Tüm bu olaylar karşısında sesini yükselten Sâmiha Ayverdi şöyle haykırır: “Hayır imam efendi, İslâm bu değil!... Ey imam efendi, ya nedir dersin İslâm, sevgi, dostluk, tesânüt, adâlet, insaf, hikmet ve irfan demektir. Cemâatini, Hakk’a da halka da ancak ve ancak muhabbet köprüsünden geçirerek inandırabilirsin”.

Sâmiha Ayverdi eserlerinde gerçek mânâda insan eğitime önem vermiş, bunun da yolunu göstermiştir. Özellikle çocukların ve gençlerin yetişmesini, mânevî değerlerle hemhal olmaları için genç anne ve babalara da bâzı önerilerde bulunmuştur: “Çocuk, hayâtı

abus, tatsız bir yük olarak değil, sevimli, âilevî, millî-mânevî mesûliyetlere açık bir yol olarak görmelidir". "Çocuk için en müessir nasîhat, ananın babanın âileye ve çevresine karşı olan tutumudur. Ana baba cemiyete karşı kibar, sabırlı, dürüst, nâmuskâr ve ferâgat sâhibi ise çocuğun bu canlı örneklerden faydalanmaması mümkün değildir". "Çocuklarımızı hoyrat, yalancı, ahlâksız ve haramzâde yapan biz analar ve babalarız" demekle herkesi uyarmış, görev ve sorumluluğu hatırlatmıştır.

Fakat nesillerin en iyi şekilde, ilmî ve ahlâkî donanımında başarıya ulaşması için çözüm üreterek "Ne yapıp yapıp Türk maârifini bir millî mânevî temele oturtmak yolunda âzamî gayret ve himmet sarfetmek gerekmektedir" buyurmuştur.

İnsânî ilişkilere, âile kurumuna önem vererek hâl ve davranışlara dikkat edilmesini önemle dile getiren Sâmiha Ayverdi: "Âile içinde olsun, akrabâ, taallukat, eş ve dost arasında olsun insanların birbirleriyle yüzgöz olmaması huzur ve selâmetin başlıca kaynağıdır" demiştir.

"Dâima göz önünde bulundurmamız îcap eden bir keyfiyet de, arzularımızın bize değil, bizim arzularımıza hâkim olmamızdır".

"Suur dürbünüyle doğruyu yanlıştan, çirkini güzelden, acıyı tatlıdan seçebilmek, sonra da irâde denen icrâ melekesiyle, verdiği-miz karârı amelî sâhaya intikal ettirmektir".

İnsanları sevmenin cemiyete olduğu kadar kendimize de faydası olduğunu dile getirirken: "Fertle ve cemiyetle olan münâsebetlerimizdeki âhenk ve adâleti ilk adım olarak kabul etmek doğru bir iş olur. Ne gibi mi, diyeceğiz? Etrâfınızdaki herkesi, her şeyi sevmek, saymak ve onlara güvenilir bir dost olmak sûretiyle. Bir kere insan karşısındakine hürmet edip dost oldu mu, tabiatıyla ona fenâ-lığı dokunacak niyet ve hareketlerden de çekinir ve kusurlarını affetmeye bahâne arar" demektedir.

"Yeryüzündeki bütün insanlara değil, bütün yaratılmışlara dost olabilen kimse, dünyânın en bahtiyar kulu olduğu gibi, etrâfındaki-leri de bahtiyar eden, onların zehirlenmiş ruhlarına panzehir olan bir şifâ ve devâ kaynağı olur".

“İyi insan, kendisini kıran, tâciz edip rahatsız edenlere karşı dahi müsâmahakârdır. Etrâfında bulunanların dâima en iyi vasıflarını görmeye çalıştığı için de mesuttur”.

Her kötülüğün, her çekişmenin, her anlaşmazlığın başı, ikilik ve ayrılıktır diyen Sâmiha Ayverdi: “İnsanları kusurları, hatâları, yanlışları ile berâber sevelim” diyor.

“İnsanların yaka yakaya çekişmeleri, gerçekleri koyup bâtıllara gönül bağlamaları, hakîkati dalâlet, dalâleti hakikat zannetmeleri, gönül körlükleri, idrak sağırılıkları, bayağılıklar, basitlikler ve âdilikler ile küçük düşmeleri, hülâsa, fert olarak cemiyet olarak dünyâyı cehennem hâline getirmeleri hep ruh ve nefis lehine tecellî edişindendir” buyurmaktadır.

Müslüman-Türk kadınının cemiyette ve âiledeki yerine önem veren Ayverdi, “Âile hayâtını bir ibâdet, evini de bir mâbet bilen eski cemiyetin kadını, küçük anlaşmazlıklar için bu kudsî çatı altına dirliğine, düzenliğine yıkıcı silleler indirmez, mevcut âhengi bozup çoluğun çocuğun ağız tadını kaçırmazdı” tespitini yapmaktadır.

Türk-İslam sentezinin hayâta kazandırdıkları alışkanlıklardan söz ederken “hayrat fikrini” şöyle îzah ediyor: “Hayır işlemeyi, ibâdetle ikiz kardeş bilen cemiyet, neler ve neler yapmamış, insan oğlunun her müşkülünü âsan edecek çâreleri arayıp nasıl da bulmuştur?”

Gücü yeten herkesin, kendini, bir hayır yapmakla mükellef saymış ve insanların yüzlerini güldürmedikçe, kendi yüzünün gülmediğini îzah ederken: “Öyle ki, bu verici eller, bu rahîm ve şefik gönüller, neler ve neler yapmazlardı?” diyerek toplumdaki huzur ve güvene dikkatleri çekmiştir.

Türk insanının, yüceltici ve artırıcı vasıflarını hırsıza çaldırıldığını söyleyen Sâmiha Ayverdi şöyle yazmıştır: “ Teslîmiyetimizi kaybettik, yerini kavga ve inat aldı. Tevekkülün rahatlığını kaybettik, yerini uyuşukluk ve miskinlik aldı. Râzı olmanın saâdetini terkettik, cümle âleme, bilir bilmez kafa tutar olduk. Sabır elimizden gitti, huzur törpüleyici şikâyet, yakamıza yapıştı. Her gidenin yerini bir

sahtesi ya da yanıltıcısı almış bulunuyor”.

İnsan’ın esîri olduğu sıfatları da açıklığa kavuştururken, “Esîri bulunduğumuz kinlerden, kibirlerden, riyâ, gurur, haset ve çeşitli utandırıcı sıfatların pençesinden yakamızı kurtararak âzatlığa kavuşmanın başka bir çâresi olduğunu düşünmek mümkün mü?

Varımızı yoğumuzu yağmalayan nefsimiz hırsızını kısıkvrak bağlayamadan hür ve âzat olduğumuzu iddia etmek ne kadar gülünç!” der.

Fikir ve îman insanı olan Sâmiha Ayverdi, îman gücünün ulvî düşünce ve duyguları koruduğunu, zihin ve ruhları harekete geçirdiğini ifâde etmiştir. Îmânı ve gücünü en iyi biçimde anlatırken “Îman demek, içtimâî hayâtın müesseseleri içinde sistemini kurmuş, düsturları belli ve yaygın bir vicdânî eğitimin yaşanan felsefesi” olarak târif etmiştir.

Güzel ahlâkın yalnız terbiye, nezâket, incelikten ibâret olmadığını, “Güzel ahlâk, koruyuculuk, yardım, iktisâdî, içtimâî, ticârî ve ahlâkî her çeşit muâmele ve münâsebette dürüstlük, kollayıcılık, merhamet gibi fazîletlerle bütünleşmek yolunda gayret kemeri bağlamak” olduğunu söylemiştir.

İnsanın maddî ve mânevî yönlerini çok iyi bilen Sâmiha Ayverdi, içinde barışa varamamış, maddesiyle mânâsı arasında barış yolu bulup sulha kavuşamamış insanlardan da söz eder.

“Rahmet Kapısı’ndan, dünyâya devamlı bir ses gelir: Her şeyin düzelmesi, insanın kendi düzelmesine bağlıdır...” diye...

“Acaba duyan var mı? Hiç sanmam. Olsa, yeryüzünde bu nifak, bu gaddarlık, bu riyâ, bu çekişme, bu ihtiras, bu vahşet, bu zulüm, hele hele bu gaflet kalır mıydı?”

İnsanlar arasındaki ilişkileri çok iyi bilen, yapılan haksızlıklara da şahid olan Sâmiha Ayverdi, “adı nefis olan beşerî hırs ve ayıplara yularını teslim etmiş” kişileri zavallı olarak ifâde ediyor. Kötülüklerin de, iyiliklerin de bir zincirleme olarak uzadığını, nesilden nesile sürdüğünü, kinlere, nefretlere, intikam, hattâ belki de cinâyetlere kadar uzadığını anlatmıştır.

“Ne korkunç mes’ûliyet, ne ağır vebal... Dünyâya, bu türlü ed-

nâ, bu türlü çirkin, kirli ve hileli işler için mi geldik? Nedir bu birbirimize ettiğimiz kötülükler?

Gözümüzü de, gönlümüzü de esir etmiş menfaat ve açgözlülük devinin pençesinden kurtulup âzat olmak için bilmem ne yapmalı?

Ne mi yapmalı?

Belki, bir müşahhas makâma doğruluk ikrârı verip, dervişâne bir dostluk ve muhabbetle insanları bağrına basmalı... Tâ ki , bu eli yüzü kirli dünya arınsın, zindelik bulup yeni bir doğuş için tarâvet bulsun!"

Sâmiha Ayverdi Hanımefendi, ağabeyi Ekrem Hakkı Ayverdi şahsında "meth ü senâ" değil de gerçek mânâda "kendisini şeytânî ve nefsânî hırs, çirkinlik ve ayıplardan öldürüp temizleyerek ilâhî vasıflarıyla kendine mâlettiği müstesnâ bir kişilik" örneği sergilemiştir. Şahsında, insanın, "cemiyette çeşitli faziletlerin bereketi ile ihlâsın, sanatın, imânın, dürüstlüğü, diğergâmlığın" önemine değinmiştir.

"Bütün yaradılmışlara karşı sevgi dolu, himâyekâr ve dost" olmanın "Cemiyetin medenî ve içtimâî seviyesini yükseltmek için "nefis terbiye ve tezkiyesinden geçmekte" olduğunu dile getirmiş. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "inandığı ve sıdk u sadâkatle bağlandığı prensipleri kendi varlığında yaşayarak" kütle menfaatine nezretmenin önemine değinmiştir.

Yine de ağabeyinin şahsında "dâima doğruyu, insanlardan gelebilecek zararlara asla kulak asmaksızın her zaman Hak rızâsını tutmuş, Hak'tan yana çıkmış, dürüstlüğü, mertliği, hayırseverliği, hamiyetli ve îmanlı olduğu kadar, şânı şöhreti bir pula satan eli açık, kapısı dayalı ve asırlık bir Müslüman -Türk geleneklerinin yapmacıksız, sâde bir temsilcisidir" demekle arzu edilen bir insan kişiliğini gözler önüne sergilemiştir.

İslâm dininin esaslarını da Sâmiha Ayverdi'nin kitaplarından öğrenmek en kolaydır. Dînî değerlerin önemine değinmiş , İslâm dâvâsının hak ve hakikatını savunmada her müslümanın boyun borcu olduğunu söylerken, lâubâliliğin, kayıtsızlığın ve ihmâlin bir hıyânet olduğunu da vurgulamıştır.

Tüm dikkatleri tevhîde çekerek: “İslâm’ın belkemiği demek olan tevhid inancına îman ve îkan ile bağı olabilesek, dünyânın çehresi ne kadar değişecek? Tevhid ağacının dalı budağı, daha doğrusu rûhu demek olan adâlet, insaf, hak ve hakikat olmayan yerde İslâm, nasıl buyruk yürütebilir?” demiştir.

Eleştirilerini de yaparak, hakikatleri gözler önüne sermiş, “îman bütünlüğümüzü dahi kendi aramızda paramparça ederek ednâ menfaat ve politika tuzağına düşüp insanlığı, tevhîdi unutarak karanlıklar içinde kaldık ve bastığımız yolu göremez olduk.

Şu halde, tecdîd-i îman ederek kaybettiğimiz mîrâsın zenginliğine kavuşmak sûretiyle yeniden hayat bulmanın tek çâre olduğunu kabul etmemiz gerekmez mi?”, diyerek îmân-ı kâmile dikkatleri çekmiştir.

Çocukların ve gençlerin mânevî eğitime ve terbiyesine önem vermiş, ana ve babaların çocuklarıyla münâsebetlerine dikkatleri çekerek kendi hayâtından da örnekler vermiştir: “Söylemek istediğim şu ki gerek babam gerek annemle iki dost ve haldaş olarak yaşamamış olsaydım, bir Müslüman-Türk terbiyesinde arpa boyu yol alamazdım” diyor.

Ana ve babalara da seslenerek: “Siz analar ve babalar da evlât-larınız ile arkadaş olun, bir ebeveyn çizgisi içinde sizi saysınlar, fakat bu hürmetin harcı malzemesi içinde sevgi bulunsun. Siz de onları sevin, onlar da sizi sevsinler!”

Bu konuda hassas olduğunu gösteren Sâmiha Hanımefendi âilenin mesûliyetine de önem vermiştir.

Sâmiha Ayverdi, Müslüman-Türk’ün hayâtında önemli değere sâhip olan âbide şahsiyetleri en iyi şekilde tanıtmıştır. Selçuklu ve Osmanlı döneminde yetişmiş kişileri tanıtırken Fâtih Sultan Mehmet’in edebî ve mânevî dünyâsını, Ahmet Yesevî’yi, Şems-i Tebrîzî’yi, “devrin nîrengi noktası olan Hazret-i Mevlânâ’yı”, Yûnus Emre’yi, Ak Şemseddin’i, Bâkî’yi, Dede Efendi’yi, Mehmet Âkif’i, Safiye Erol’u ve hizmetlerini anlatmıştır.

“Kendini bir beşeriyet fedâisi olarak insanlara nezretmiş müstesnâlar arasında bulunan rehber ve mürebbî Mevlânâ Celaleddîn-i

Rûmî tam bir vahdetçi görüşle, iyâlullâhı tanıyıp saygı, sevgi ve şefkatle bağlı olduğu insanları, hayvânî insiyaklarının esâretinden kurtararak tasfiyeli ve muhâsebeli bir rûha, bir vicdan hürriyetine erıştirmek” istediğini anlatıyor.

Büyük mürşid Mevlânâ “İnsanları kendi kendileriyle yüzleştirerek kötülüklerinden utandıran ve onlara kemâlin ve müteâlin hasret ve iştiyâkını aşılayarak, nefsânî kuvvetlerin baskısı ile silinip, şuur altında uyuklaya kalmış değerleri, sihirleri aşk asâsıyla dürterek faâliyetine geçirmeyi bir din gibi mukaddes bilmiştir”.

Kendisini görmek ve tanımak için gelenlerle yaptığı konuşmalar, mülâkatlar çok ilgimi çekti. Sorulan çeşitli sorulara verdiği cevaplar, dinleme sabrı, mütevâzılığı, samîmî davranışı, yapılan iltifatlarla karşı söylediği sözler beni gerçekten hayran etti. “Beni hak-kım olmayan vasıflarla tavsif etmekten vazgeçerek herhangi bir kimse gibi konuşmanızı ricâ etmek isterim...” demesi gerçek bir büyüklük örneğidir. Akrebâlarını da târif ederken “Benim akrabam, aramızda ruh ve mânâ bilişikliği olan kimselerdir” ifâdesi önem arz etmektedir.

Özellikle torunlarına yazdığı mektuplarda verdiği nasihatlerin, uyarıların, tesellilerin, müjdelerin bütün genç nesiller için çok faydalı olduğunu gördüm. Gençliğe hitâben : “...Gençlik, tahammül yaşıdır. Güçlükleri kolaylığa çeviren ise, sevgi ve karşılıklı anlayıştır. Zorluk ve kolaylık, ayrı ayrı birer kimyevî madde olsa, bunları birbirine karıştırdığımız zaman, o iki zıddan, huzur hâsıl olur. Yeter ki, o solüsyonları birbiri içinde eritmesini bilelim... Demek istediğim şu ki, insan oğlu, kendini tavaf etmekten, kendine âşık olmaktan kurtulup, içinde gömülü enerjiyi, âilesine, çevresine ve kâbil olduğu kadar da insanlık âleminde huzur getirecek bir terkibe sokarsa, hem kendi rahat eder hem de herkes tarafından aranan ve sevilenlerden olur”.

Gençliği, millî ve mânevî eğitimle yetiştirmenin önemine dikkatleri çeken Sâmiha Ayverdi: “...Bence insanlar, her türlü mes’elelerini halledebilmek için irâdî güçlerini kullanmakta asla ihmal göstermemelidirler. Ammâ, irâdelerinin söz geçiremediği zarûretler

karşısında da sabretmeyi ve sızıldanmamayı bilmeleri, mânevî yı-kıntılara karşı bir emniyet süpabı ve huzur verici bir direniş. Zîra, şikâyet etmenin, o elde olmayan çâresizliğe bir devâ değil bir derd getirdiği muhakkak”.

Bir mektubunda da önemli bir mutluluk reçetesini şöyle payla-şıyor: “Şunu düşünebilene ne mutlu! İnsanlar, şükretmek sûretiyle hâli ziynetleseler ne kadar mesud olurlar! Eksikliği görmeyip, hâle muhabbet ve anlayışla tat katmak kadar güzel ne vardır? Dünyâ-da, her tamâmın bir eksikliği vardır. Hem aransa eksik mi bulunmaz? Hattâ, bulamayan îcat edip dünyâyı, kendine de etrâfına da zindan eyler”.

Marküs Orelîüs’ün “ Berâber olduğunuz kimselerin dâima iyi taraflarını görün... mes’ud olursunuz” sözünü zikrettikten sonra güzel bir hâlin güzelliğini şöyle târif ediyor: “Hasbelkader tanışmış olduğumuz veya münâsebette bulunduğumuz kimselerin huysuz-luk, alınganlık ve densizliklerini görmezlikten gelmeyi bir mânevî egzersiz olarak kabullenmek anlayışına sâhip olabilmek, cidden güzel. Hemen Allah nasip etsin!”.

Sâmiha Ayverdi sâyesinde asrın önemli bir şahsiyetini “Dost”u tanıma fırsatını da buldum. Kimdir bu zat? sorusuna verdiği cevap ve onu târif etmek için kullandığı sözlerden çok etkilendiğimi söyle-meliyim. “Kim midir? Üstâdım, efendim, hâdim, anam, babam, dostum, haldaşım, her şeyimdir”. “Benim efendim, kendi aleyhinde bulunanların da şefâatçisidir. Onu sevenler kadar, söz söyleyenler de yine bu menbadan imdat bulurlar. Onun âlemşûmul büyüklüğü her varlığı kuşatmıştır. O bizi tasfiye ve tekmil için bu ceset âlemine nüzul etmiş bir lütuf deryâsıdır. Yeryüzünde evliyâullah da, ehlul-lah da çoktur. Fakat onun gibi bir var yoktur ”. İşte insan sevdiğini, hayâtına anlam kazandıranı, yol göstericisini böyle sevmeli...

Gerçek Dost, “Ken’an Rifâî denen insanlık âbidesinin, görüş, düşünüş ve yaşayışından, şu garip dünyânın garip insanları bir ses duysun, gerçeklerle yüz yüze gelsinler diye...” sözü üzerine o sesi duymak için kulak vermeye çalıştık.

Bir Rumeli efendisi olan Dost, cemâl-i Rahmân’a kavuşma yılı

fakîrin dünya pazarına geliş yılına tekâbül etmiş. Fakat şu anda yaşadığımız toprakları yüz yıl önce ziyâret ederek mânevî tasarrufuyla sulamış, genç maârif müdürü olarak Manastır, Üsküp'te "sıkı bir dostluk çemberi ile çevrilmişti, gerek etnik gruplar gerek kendi dilleri ile öğretim yapan yabancı kültür temsilcileri için, bir ümit ışığı olmuştu".

"Müslüman-Türk kültürünü ayakta tutma yolunda fedâkarlık ve ferâgatle âdeta geceyi gündüze katan genç maârifçi Üsküp'ten ayrılacağı "eşyâ denkleri bağlı olarak hareket emri bekledikleri bir gün", Üsküp Rifâî Şeyhi'nin kızı Seyyide Hanımı mânevî evlâtlığa kabul ederek mânevî yolculuğu Rumeli'nin merkezi Yahyâ Kemal'in şehri Üsküp'ten başlamıştır.

Sâmiha Ayverdi, Dost'unun mürşitliği, din ve îman anlayışı, ahlâk anlayışı, ilim görüşü, tasavvuf ve aşk anlayışı, tevhid anlayışı, terbiye anlayışı ve muhtelif konular üzerindeki görüşleriyle ilgimi çekmiştir. Sohbetlerini büyük bir zevkle okuyarak, insanlık hassâsiyetine hayran olmamak mümkün değil.

Arabayla bir yolculuk anlatılırken,"Bir gün arabacı, içinde bulunduğumuz arabanın atını kırbaçlıyordu. "Vurma oğlum, vurma!" dedi ve bize dönerek "Bu ıztırâbı kendi vücûdumda duyuyorum" diye ilâve etti cümlesini birkaç kez okudum. Her halde O'na mahsus dedim...

Acemi bülbül bu kadar ötebilir... affola!...

Muhabbet Dolu Cesur Mütefekkirimiz

Dr. Ayhan Glaş

Milletimizin sosyal ve kültürel meseleleri üzerinde düşünüp dertleriyle dertleşmek, çözüm yolları aramak, ndir insanlara nasip olan bir meziyet-tir. Fıtratın lütfettiği yeteneklerden başka, ilim, gayret, tecrübe, birikim gibi unsurları şahsiyetinde birleştiren dikkat ve hasssiyet shi-bi böyle insanlar yorulmak nedir bilmezler; sevgiyle, hoşgörüyle yaklaşıp gönül kapılarını almaktan asla geri durmazlar. Hayatta rastladığımız bu mümtaz şahsiyetlerden biri mütefekkir, mutasav-vıf Sâmiha Ayverdi Hanımefendi'dir. Fikir ve görüşleriyle yaşadığı zamanda etkili olan yazarımız bugün olduğu gibi gelecekte de dik-katleri, eserleri üzerinde toplayacağına şüphe yoktur.

Bu yazımda kendilerinin *Râtibe*⁵¹ adlı eserinin değişik ve dağınık yerlerinde geçen düşüncelerini, eleştirilerini, tavsiyeleriyle ğtleri-ni bir araya getirip değerlendirmeye çalışacağım. nce kitabın is-minden kısaca bahsetmek isterim. *Râtibe*, devrinin ünlülerinden Meclis-i Mâliye Reisi İbrâhim Efendi'nin torunu olup kendisi on bir yaşında, küçük Sâmiha ise altı yaşında olmasına rağmen iki hanım kız çok iyi geinmişler. Sâmiha, kibarlığı, zarfeti, faziletıyla dikkat-leri üstünde toplayan *Râtibe*'ye büyük bir hayranlık beslemiş, hattâ ona benzemek için büyük gayret sarfetmiş. Dostlukları uzun sr-memiş; ciğerlerinden hastalanan *Râtibe* on yedi yaşında vefat edin-ce Sâmiha çok zlmş. Aradan hayli yıllar geçtikten sonra htıraya hürmeten, yazarın kllytından olan bu esere *Râtibe* adı verilmiş.

⁵¹ Sâmiha Ayverdi, *Râtibe*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2002.

*Râtibe'*nin muhtevası zengindir. Altmış dört başlık altında toplanan eser, Türk kültür ve medeniyetinin olgunlaştırdığı pek çok şahsı tanıtmaktan başka, îman, gelenek, görenek, muhabbet, ferâgat potasında eriyip kıvâmını bulan müteber hayat tarzımızdan çeşitli örnekler vermektedir. Övgüler, tenkitler, hedefler ve nasihatler hemen her konunun ya ortasına ya sonuna yerleştirilmiştir. Hükümlerin, teşhislerin ve düşündürücü unsurların bir kısmı dikkat çekmek amacıyla soru cümlesi tarzında ifâde edilmiştir.

İlk baskısı 2002 yılında yapılan ve merhûmenin külliyyâtının 34. kitabı olan *Râtibe'*yi incelerken kolay okunsun diye kısa başlıklar kullandım. Seçtiğim ispatlayıcı örnekleri ya aynen ya da özet-yorum şeklinde ortaya koyup sayfa numaralarını zorluk olmaması için dipnotta değil, parçalar içerisinde gösterdim.

Türk-İslâm Tipi, Terbiyesi, Anlayışı

Sâmiha Ayverdi, ömrü boyunca gerek yaşantısı, gerekse sohbet ve eserlerinde Türk-İslâm anlayışını dâima ön planda tutmuş; çevresine, gençlere, yeni nesillere önderlik vazîfesi yapmıştır. Çünkü o biliyordu ki bu terbiye ile yetişmeyenlerin istikballeri köksüz, dayanaksız dolayısıyla karanlık olur. Ruhlarını yabancı güçlere kaptıranların mevcûdiyetleri zamanla eriyip kaybolmaya mahkûmdur. O halde geçmişte yaşamış insanların örnek hayatlarını öğrenmemiz gerekmektedir.

Büyük babasında eski insan tipinin çehresini gören Sâmiha Ayverdi, nur yüzlü insanlardan şöyle bahseder: “Onlar ne düşünürler, nasıl düşünürler, ahlâkî değerleri, ruh zenginlikleri, estetik kültürleri, dünya görüşleri ne idi, nasıldı, nelerdi? Yılların işleyip şekillediği bu parça parça medenî kıymetler, asırların kazanında kaynayarak bir Türk-İslâm formasyonu kazanmış o nur yüzlü insanları cemiyete hediye etmiş bulunuyordu.” (s. 48)

Bilimin, teknolojinin gelişmesine rağmen insan oğlunun bugün tam bir huzur ve güven içerisinde olmadığı bilinmektedir. Modern araç ve gereçler hayâta hız ve kolaylık getirdiği halde toplumlar neden aradıkları mutluluğa erişememişlerdir? Ayverdi buna benzer

soruları cevaplarçasına müslüman Türk olarak eski insanların kendi kendileriyle hesaplaşmayı bildiklerini, münevver de olsalar, halktan, esnaftan birileri de olsalar düşünce, duygu ve inançta ortak özellikleri koruduklarını belirtir; sonra şunları ilâve eder: “Yedi yaştaki çocuk da tıpkı yetmiş yaştaki adam gibi, büyüğüne saygıyı, küçüğüne merhameti, şefkati, harâmı, helâli, günâhı, sevâbı bilen ve aynı zamanda yaşayan ya da yaşamak lüzûmuna inanan kimse idi ki hîlenin hud’anın, hıyânet, cinâyet, şirk ve şekâvetin gölgesinden bile ürker, ya da ürküp onlardan geri durması gerektiğini bilirdi. Binâenaleyh o devrin insanları huzurlu ve mesut idiler.” (s. 49)

Âilenin Önemi

Bir milletin birlik ve dirlik içerisinde hayâtını devam ettirebilmesi, âilelerin saâdetine, kurulan yuvalardaki fertlerin birbirlerine sevgi, saygı, şefkat ve hoşgörüyle davranmalarına bağlıdır. Toplumların bu küçük kurumu, gerçekte temel birimi olan âile, Râtibe’de büyük önemi ve bâzı sorunlarıyla karşımıza çıkarılır. Mütefekkir yazarımız, bir evliliğin uzun olduğu kadar mutlu da sürmesini karı koca arasındaki sevgi-saygı karışımı olağanüstü muhabbete dayandırır. (s. 46) Zâten almış olduğu İslâmî, tasavvufî terbiye, her şeye aşkla, muhabbetle bakmasını, hayat sorunlarının bu değerlerle çözüme kavuşacağını görmesini sağlamıştır.

Ayverdi, âilede önemli rol oynamış ideal Türk kadın tipinden bahsederken büyük annesini örnek gösterir: “O zamanlar nasıl bir zamandı ki Türk kadını, zevce olarak da, ana olarak da, dost ve konu komşu olarak da bastığı yeri görmüş, yanlış adım atmamayı kendine şiar etmek anlayışı ile içli dışlı olmuştu. Temizliği, titizliği, vekârı, ciddiyeti, sağlam ahlâkı ve efendiliği ile âleme mazbut bir cemiyet örneği veren bu kadın tipine nasıl olur da dünyâca dudak bükülür?” (s. 55) Başka bir sayfada ise Türk kadın tipinin iffet ve haysiyetine sâhip olma husûsundaki sağlam karakterini belirtirken “Türk kadını için hem târihinden hem îmânından gelen bir haysiyet ve nâmûsunu koruma içgüdüğü vardır ki belki kıyâmete kadar sürüp gidecektir.” (s. 88) der.

Eserde âile için kaçınılmaz olan kadın-erkek eşitliğine de temas edilir. Kadını koruyan eşitlik anlayışının ne olması gerektiği, bu konudaki sorunların kavgayla değil, barış yoluyla halledilmesinin lâzım geldiği samîmiyetle ortaya konur: “Allah, kadına kimsenin erişemeyeceği bir imtiyaz vermiştir ki o da analık mevkiidir. Ama biz kadınlar bu yüce imtiyâzın takdîrinde yanlış olduğu kadar boş da olan bir inatla durmadan “kadın-erkek” eşitliği terânesiyle kendi kendimizi küçük düşürüyoruz. Muâmelede nezâket, dürüstlük ve hakka riâyet gibi hususlar, kadına tanınması gereken imtiyazlardandır. Ama bu da kavga dövüşle elde edilemez...” (s. 34)

Sâmiha Ayverdi, âile ile ilgili üç şeyin daha eleştirisini yapar. Birincisi, ana ve babaların, evlâtlarına gafletle Volkan, Yıldırım, Bora, Tayfun gibi “şom” isimler koymalarını istemez. (s. 184) İkincisi, ana ve babaların, çocuklarını “şefkat, muhabbet ve insânî vasıflardan mahrum nesiller yetiştiren kreşlere” göndermelerini hoş karşılamaz. (s. 35) Üçüncüsü, âilenin birliğini, bütünlüğünü muhâfaza etmek gerekirken yaşlıların huzur evine gitmelerini veya gönderilmelerini doğru bulmaz. (s. 300, 301)

Bu üç eleştiriye ahlâk, eğitim ve huzur yönlerinden yaklaşırsak yazarın çok haklı olduğunu kabul edebiliriz. Ancak zamanların, devirlerin değişken şart ve mecbûriyetleri göz önüne alınırsa ana ve babaların dikkatli, ölçülü olarak alacakları kararlar bir dereceye kadar mâkul görülebilir.

İslâm’ın İnsana Tavsiyeleri

Kâinatın yaradılış sebebinin aşk olduğu inancı, insanı sevgiye, şefkate, merhamete yöneltmelidir. Karşımıza çıkan engelleri, zorlukları kaba kuvvetle değil, yumuşaklıkla, nezâketle aşmalıyız. Katı kalpleri güzel sözlerle uysallaştırmalıyız. Ayverdi, bu güzel hasletlerin insanlara çocuk yaşta verilmemesini isterken “lâfla değil, kedilere, köpeklere, insanlara hattâ böceklerle ve hattâ bitkilere dahi şefkatli, yumuşak ve merhametli davranmanın, ona hazîneler dolu servetler hanlar, saraylar mîras bırakmaktan daha değerli bir mîras olduğunu” söyler. (s. 152)

İslâm'ın insandan istediği asıl şey, tek merkezden, ilâhî birlikten ayrılmamasıdır. Kopmalar, tefrikaya düşüp vahdeti bozmalar, cemiyyette huzur bırakmaz. Herkes kendi menfaatinin peşine düşer; nefsinin esîri hâline gelir. Tabiatın bile her vesîleyle tek merkeze saygıyı işâret ettiğini vurgulayan yazarımız, ilgi çekici örnekler verir: “Meselâ su içmek için gruplar hâlinde göle giden filler, en yaşlı fil hortumunu suya değdirmeden diğerleri göle eğilmezler. Göç zamânını bütün leylekler bilmekle berâber, en yaşlı leylek hareket etmeden hiçbir sürü kanat çırpıp yola çıkmaz.

Beylerin emrinde fetihten fethe koşan Türk orduları merkez yerinde oturan beyin iki dudağı arasından çıkan emre itâat etmeyi bir vatan ve nâmus vecîbesi bildikleri için muvaffak olmuş değil miydi?

Şu halde şimdi ne oldu bize? Ne oldu dünyâyâ? Neden bir hak merkezine karşı isyan bayrağını açıp sâdece ferdî güçlerine taparak nefsanî egolarını öne geçirmekte bulunuyorlar?” (s. 305)

Maddî, Mânevî ve Kültürel Değerlerimiz İçin Duyulan Kaygı

Râtiye adlı eserde geniş yer tutan bölümlerden biri maddî ve mânevî değerlerimizi tamâmiyle kaybetme endişesidir. Özellikle İstanbul yangınları üzerinde durulmuştur. İstanbul'un fethinden sonra evlerin pek çoğunun ahşaptan yapılması, yangınların çıkmasında büyük etken olduğu belirtilmiştir. Nice evin barkın yanmasından, insanların sefâlete düşmesinden başka, bu felâketler “sandıklar dolusu o eşi, benzeri olmayan kumaşlar, işlemeler ve takıları da yok edip” götürmüştür. Türk emeği malzemelere tezgâhta, gergefte, kasnakta “sûret ve şekil veren usta ellerin kalmadığı, el işlerinin yerini fabrika işi taklit eşyâların aldığı” yabancı mâmullerin çoğalmasıyla kendimize has sanatlarımızı inkâr etme tuzağına düşüldüğü, uzun uzun anlatıldıktan sonra şu hüznü dolu ifâdelere yer verilmiştir: “İnkârımız yalnız sûret ve şekillerde kalsaydı ne ise... Ama biz, mîmârîden, yazıdan çiniden, el hünerlerimizden kaçarken, asıl kaçığımız millî, mânevî ve târihî servetimize de görmeyen gözlerle bakmaya başlamış ve duymayan kulaklarla işitemez hâle gelmiş bu-

lunuyorduk. Neredesin, nerelere kaçıp saklandın ey millî romantizm?" (s. 66, 67)

Sâmiha Ayverdi'nin hüznün duyduğu değerli mekânlardan biri Bâyezid Câmiî'nin çevresidir. Çeşitli sebeplerle yer yer tahrip veya yok edilen bu çevre, üzüntüyle ayrıntılı bir tarzda tasvir edilir: "Câmi'nin "himâyesine sığınmışçasına kurulmuş açık hava çayhânesi, İstanbul'un dile gelerek gelene geçene seslenip çağırın müstesnâ köşelerinden" biriymiş. Ne var ki yakın zamanlara kadar burada bulunan imârethâne, süslemeli, aşî boyalı, nârin küçük köşk yıktırılmış. Bir zamanlar yangın âfetiyle karşı karşıya kalan Sahaflar Çarşısı "şeklini, tarzını hattâ rûhunu kaybetmiş" olduğu için o eski "gözü tok, gönlü berrak" esnaf da artık kaybolup gitmiş. Eskiden ramazan aylarında Bâyezid Câmiî'nin avlusunda sergiler açılır; buralarda gül, gergedan boynuzu, mercan, bağa, amber, akik, kehribar tesbihler, enfiye ve tütün kutuları, kolyeler; Edirne'nin bâdem ezmesi, meyve şekilleri verilmiş renkli ve kokulu sabunları; Bursa'nın ipekli lileri; Kütahya'nın çinileri; Karamürsel'in kumaşları, gül yağları, hacı yağları, esansları satılmış. (s. 280-282) Câmi avlusunda ramazan ayı dolayısıyla açılan bu sergilerden hiçbir eser kalmayıp, gelenekleşmiş bir değerimizin daha ortadan kalkmasına sebep olmuştur.

Kültürel değerlerimizden Türkçe de, eserde temas edilen konular arasındadır. Bilinçli münevverlerimiz dilimize her zaman hayranlık duyup sâhip çıkmıştır. Ayverdi'nin bu hususta müstesnâ bir yeri vardır. Türkçemizi hem mükemmel bir üslûpla kullanmada hem de güzelim lisânımızı koruyup kollamada gösterdiği incelik ve çaba takdirle anılmıştır, anılacaktır. Kendileri her vesîleyle Türk Dili'ndeki aşırı sâdeleştirme cereyânına tepkisini ortaya koymuş; az okuyan toplum oluşumuza üzüntüsünü dile getirmiştir. Şu cümlesi, okuma tembelliğinden ve onun meydana getirdiği ortamdan yakınmanın ötesinde ıztırâbın bir ifâdesidir: "Zîra, okuyacağı ve anlayacağı bir kitaptan ve dahi hikmet ve irfan dağıtan bir çevreden susuzluğunu giderecek bir çeşme kalmamıştır." (s. 180)

Kültür değerlerimizden mûsikî, *Râtibe'*de bir başka çeşit olarak karşımıza çıkar. Ahlâk gibi estetiğe de önem veren mütefekkirimiz,

kadın kıyâfetiyle, erkek sesiyle, iç bulandırıcı güfte ve besteleriyle sahneye çıkanları eleştirir; pop ve rock müziğinin, insanlığın rûhî yapısını zehirleyip uyuşturduğunu, bunları ses çıkarmadan dinleyenlerin de kabahatli sayılacağını söyler. “Mûsikî, bir derûnî terbiyenin meyve ve mahsulleridir... Elimizde asırların hazırladığı bir endâze ve ölçü olduğu halde neden onu bir kenara itiyoruz?” diye şikâyetini dile getirdikten sonra özellikle gürültülü, yabancı müziği alkışlayan gençlere seslenir: “Kaç buradan, kendi müziğini ara, sor ve öğren. Belki sana gerici diyecekler. Desinler. Çünkü onlardan gerici damgası yemek iftihadır, şereftir. Sen ileriye görerek o tarafa koşan adamsın.” (s. 277-279)

Diğer Konular

Ayverdi, Râtibe adlı eserinin muhtevâsına çok sayıda hâtıra, öğüt, görüş, fikir ve tesbitlerini yerleştirdiği için bunların hepsini ayrıntılı şekilde bir araştırma-inceleme yazısına almak mümkün olmadı. Ancak, kitabı okumak veya başka yönlerden değerlendirmek isteyenlere faydalı olsun diye işleyemediğim konuları yine sayfa numaralarını göstererek ilâve etmeyi uygun buldum:

Örf ve âdetlerin bâzı hallerde hukuk kâidelerinden üstün olabileceği (s. 301) Âdet ve ananelerin zamanla değişebileceği (s. 306, 324), İnsana şeref ve saâdet getiren şeyin zenginlik olmadığı (s. 42), İtâatin yerine göre önemi (s. 302, 303), Birilerini ayıplamanın doğru olmadığı (s. 44), Türk-İslâm terbiyesinin medenî, insânî anlayışı (s. 52), Yaşantı, gelenek ve benzeri şeylerde eski-yeni farkı (s. 57, 58), Hayâtın inişli çıkışlı oluşu (s. 115-117), Tıp ahlâkında da insan unsurunun önde gelmesi gereği (s. 157), Gayretimizin, şahsî çıkarlarımız için değil, vatanımız, imânımız adına olması (s. 164), Beşerî ihtirasların dünya hayâtını sarsması (s. 173), Yanlış teşebbüsler ve kurtuluşun İslâm’da olması (s. 175), İstanbul’da temizliğin ince hüner hâline gelmesi (s. 188,189), Yunanistan’daki Batı Trakya Türkleri ile Türkiye’deki Rum azınlığın karşılaştırılması (s. 259), İslâm dünyası ile haçlı dünyasının karşılaştırılması (s. 264, 265), Sağlık bilgisinde, ilmî terakkî anlayışında doğu ile batının farkı (s. 272),

Doğruyu görene, hakikati teslim edene sevgi, saygı – Bismarck (s. 275, 276), Piyasanın belinin doğrultulması ve vurgunculuğun önüne geçilmesinde devlete düşen vazife (s. 177), Esnafın güzel huylu olması ve esnaflığın rûhu (s. 281, 283, 284).

Bu kadar çeşitli konu, *Râtibe* adlı eserin değişik sayfalarına uzunlu-kısalı serpiştirildiği için kitabı bütünüyle okuyanlar tarafından pek fark edilmeyebilir. Ne var ki derli toplu hâle getirildiğinde yazarımızın, ilgi duyulması gereken güzellikleri veya meseleleri geniş bir yelpâzede nasıl renk renk, motif motif işlediği açıkça görülmektedir. Sâdece *Râtibe*'de değil, birçok eserinde asil ve cesur kalem-iyle hasletlerimize övgüyle temas eden, problemlerimize çâre arayıp yol gösteren Sâmiha Ayverdi Hanımefendi'yi rahmetle anmak boynumuzun borcudur.

İnsanları Yaraları Büyütür

Gürbüz Azak

Ne derse desinler, duyasım gelmez. Bunca yıldan sonra edinebildiğim tecrübeler şunu işaretliyor: Aslolan “Yüreği yaralı” adamları bilmek, bulmak ve onlardan nasiplenmektir. İz’âna, irfâna öyle ulaşıyor. Bu, yüreğinden yaralı adamların gayretiyledir ki (dikkat buyurun) okullar okula, şehirler şehire benziyor. Yetmiyor; sanat, ekonomi, siyâset, tefekkür, adâlet, görgü, yükseklik kazanıyor.

*

Rahmetli Adnan Menderes’i hatırlayın. Annesi ile babasını verem illeti, kardeşini sıtma belâsı götürüyor. Bu baş edilmez yaralar henüz çocukken yüreğine oturmuştur. Yetim Adnan’ı Başbakanlığa kadar taşıyan sebep işte bu yaralardır. Yönetime gelmiş, Anadolu’da yüzlerce Verem Savaş ve Sıtma Savaş Dernekleri kurmuş, çok özel hekimler yetiştirip ülkeden verem ile sıtmanın kökünü kazımıştır.

Susuz, ışıksız, üretimsiz köylerin çocuğu Demirel’in, ilkokul öğretmeni Hâfize Hanım’ın oğlu Turgut Özal’ın çıkagelişlerinde böylesi yaraların önemi yok mu sanırsınız?

*

Tıpkı bu örnekler gibi, başarısı yüksek rejisörlerin, yazarların, hocaların, ilim ve fikir ehlinin, idârecilerin tamâmı, yüreklerinde kimselerin sezemediği yaralar taşır. Vakit erişir, içten içe sızlayıp duran bu yaralar hizmete dönük enerjiler hâline gelir. Elde değil, çevre de onları hemence sevmek, sâhiplenmek ihtiyâcı duyar.

Öyledir...

İnsan oğlunu yaraları büyütür.

*

Yakından tanıdığım Metin Erksan, Yılmaz Duru, Sırrı Gültekin gibi sinemacıların... Târik Buğra, Ahmet Kabaklı, Ergun Göze'lerin... Muharrem Ergin, İbrâhim Kafesoğlu, Sedat Eldem gibi hocaların tamâmı yüreklerinde bu yurt, bu kültür ve bu insan için yaralar taşıyordu. Yaralı olmasalar önde duramazlardı, cesur olamazlardı.

Diyor ve izleri silinemez üç muhterem hanımefendiyi aynı cesârette ve yükseklikte hatırlıyorum: Sâmiha Ayverdi, Nezihe Araz ile Safiye Erol. Bu üç kıymetin de yürekleri yaralı idi. Hep bu toprağa ve târihine yakışan düzgün, çaplı nesilleri özlediler. Ötelenmiş, itelenmiş, ne kadar değer, güzellik, estetik varsa, arayıp bulup göz ve insan hizâmıza taşıdılar. Bir ömür boyu çabalayıp yoruldular. Ne mutlu ki, arkalarında kendileri gibi yüreği yaralı güzel insanlar bırakabildiler.

Emâneti, gayreti devrettiler de gittiler.

*

Size bir sır...

Adlarını saygıyla andığım bu karakterlerin (Kendilerinin de farkında olmadığı) müthiş bir husûsiyetleri vardı. Onlar en olmayacak zamanlarda ortaya çıkıp; densizliğe, vefâsızlığa, taklitçiliğe, tüm ezikliklere ömür boyu basbayağı meydan okudular.

Bu heybeti, bu başkaldırışı onlara bahşeden yegâne sebep; inanın, küçük yüreklerine sığmış devâsı ağırlardı, sızlayıp duran yaralardı.

*

Hiç şaşmam, iddia ederim:

İnsan oğluna yaralar yakışıyor.

Sâmiha Ayverdi'nin Eserlerinde Bizzat Yaptığı Değişiklikler

Zeynep Uluant

V elût ve uzun bir yazı hayâtının semeresi-
nin bol olması tabîi olduğu gibi üzerinde
bolca konuşulup yazılması da tabîidir. 1938 yılından, son nefesini
verdiği 1993 yılına kadar yazmaya devam eden Sâmiha Ayverdi,
değişen zaman ve şartlar gereği kitapları üzerinde kendi eliyle bir-
takım değişiklikler yapmak lüzûmunu hissetmiştir. Bu durum, ken-
disini eskiden beri tâkip ederek eserlerini dikkatle okuyan sâdık
okuyucularının zihninde bir istifham yaratabileceğinden, keyfiyeti
kısaca ele almak istedik.

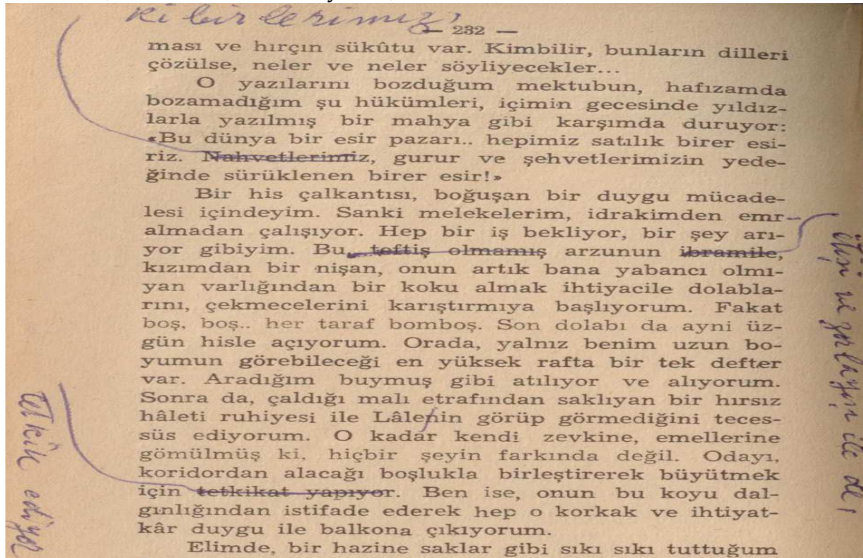
Kendisinin bizzat yaptığı değişikliklere en bâriz örneği teşkil
eden *İnsan ve Şeytan* adlı kitabın, sayfalarındaki müdâhalelerin ori-
jinal hâlini okuyucuyla paylaşmak kanaatimce bu yolda yapılacak-
ların en doğrusu olacaktır. Böylece görülecektir ki Sâmiha Ayverdi,
İnsan ve Şeytan'ın yıllar önce neşredilen ilk baskısı üzerinde yoğun
bir mesâi sarfederek çeşitli değişiklikler yapmış ve daha sonraki
nüshalar bu düzeltmeler aynen muhâfaza edilerek yayınlanmıştır.
Şüphesiz bu kabil müdâhaleler sâdece adı geçen kitap üzerinde ol-
mayıp diğer eserleri için de söz konusudur. Meselâ *Yaşayan Ölü*'nün
ilk baskısında yer alan bazı bölümleri gene bizzat çıkararak *Mâbette
Bir Gece* adlı hikâye kitabına almıştır. Bu kısımlar "Üç Turunçlar" ve
"Bir Hayal" başlıklarıyla, adı geçen eserde yer almaktadır.

Bir diğer değişiklik örneği ise kütüphânesinden bize intikal
eden eserler arasında bulunan *Aşk Budur* adlı romanında yer al-
maktadır. Bir tasavvuf âbidesi diyebileceğimiz bu roman, Sâmiha
Ayverdi'nin kendisiyle röportaj yapanlara çok defa söylediği üzere,
onu üzen ve sinirlendiren bir kitaba reaksiyon olarak kaleme alın-
mıştır ve ilk eseridir. İşte el yazısıyla bizzat yaptığı değişikliklerden

iki örnek: “Her zaman yeşille sarı rengin halîtasından mülevven olan (karışmasıyla renklenmiş) sular, şimdi güneşin kuvvetli ziyâsından âdeta beyazlaşmış, beyaz alevlerle yanıp duruyordu.”, “Hamza, niyazkâr (yalvaran) bir teşnelikle mihveri bükülmüş (iki kat olmuş), âteşin bir dudak (dilber) gibi dereye ebedî bir bûse ile birleşen sazlara gıpta ile baktı ve kendi gönlü ile bunların arasında sıkı bir müşâbehet (benzerlik) buldu.”

Anlaşılmaktadır ki Sâmîha Ayverdi bu düzeltmeleri bir zarûret gereği yapmış, yaparken de mânâ bütünlüğünü ve ifâde güzelliğini bozmamaya îtinâ etmiştir. Üstelik romanın ilâhî ve ulvî değerlerle örülmüş kesif muhtevâsı, yazarını sâdece kelimeleri değil mefhumları da anlaşılır hâle getirmeye sevk etmiş olabilir. Fakat maalesef bu kıymetli eser Sâmîha Ayverdi’nin arzusu gereği bir daha basılmayacaktır. Yeri gelmişken şunu da belirtmeden geçmeyelim: Son zamanlarda, bu eserin ilk yarısının aslında Semîha Cemal Hanım’a âit olup, erken yaşta vefâtından sonra Sâmîha Ayverdi tarafından bitirildiği gibi yanlış bir kanaat ortaya atılmışsa da böyle bir şey mümkün değildir. Öncelikle şahsiyeti icâbı kendisine âit olmayan bir kitaba imzâ koymayacağı gibi yapılan birçok mülâkatta ilk eserini nasıl yazdığını da açık seçik ortaya koymuştur.

Hâsıl-ı kelâm Sâmîha Ayverdi, eserlerini zaman ve şartların îcap ettirdiği ölçüde, aslına hâlel getirmeden âdeta oto kritiğe tâbi tutmuştur dersek sanırız yanlış olmaz.

sellileneceğimi düşünüyordum. Şu münakkak ki, in-
san nekadarmülevves, nekadar berbad ve iğrenç de
olsa, gene temizliğe, ^{ve} ulviyete karşı ruhunda gizli
bir tahassür, önüne geçilmez bir meyl ve ~~ineizab~~ ^{istiyah}
duyuyor.

Kızımın defterinin temiz rüzgârı da hayatımın
kirlerini, rezilet ve sefaletlerini taşıyan defterimin
üstünden gelip geçsin:

«Ne acebdir o âdem ki, öleceğini bildiği halde
ölümünü unuttur. Dünyadan ayrılacağını bildiği hal-
de ona dayanıp günleri gene ona muhabbetle geçi-
rir. Allaha ~~raei~~ ^{olacağını} bildiği halde ondan ~~inhi~~ ^{sapulu}
raf edip başkalarına iltifat eder.»

«Er o kimsedir ki, kimseye husumette bulunmaz;
meğer ki Allah için kendi kötülüklerinin hasmıdır.»

«Eğer bir kimse sana bir nimet verirse, onu Al-
lahtan bil; çünkü kalbleri senin için teshir eden
odur.»

«Akıl, saadet kimyasıdır, faydalar hazinesidir.
İnsan kendisinin bir esrar hazinesi olduğunu anlar
ve hilkatın hakikatine dikkat ederse, işte o vakit
kendi şerefini anlar ve insanlık şanına elvermiyen
şeylerden sakınır.»

«Kalb salâh bulursa arkanda ve önünde olanı sa-
na haber verir ve mühim olan şeyleri sana talim
ederek ikaz eder.»

«Kul için gönül rahatı, kimse için kalbinde fe-
nalık ~~ve beğeniden~~ bir şey kalmadıkça hasıl olmaz.»

kin ve mehten

Sâmiha Ayverdi'nin *İki Âşinâ'sı*

Ayşe Göktürk Tunceroğlu

Sâmiha Ayverdi'nin vefâtından sonra yayımlanan eserlerinden birinin adı bu: *İki Âşinâ*.⁵²

İki Âşinâ Büyük Çamlıca tepesinde yan yana, baş başa iki fıstık ağacı. "En az yirmi seneye yakın bir zaman, yardan da ağıyardan da uzak" ömür sürdükten sonra, önce biri, bir müddet sonra öteki hâk ile yeksân olan, yerlerinde betondan, çelikten "modern" şeyler yükselen iki fıstık ağacı. Ve bu iki ağaçtan yola çıkılarak, insanın ve cümle mahlûkâtın dünya üzerindeki fânîliği. ".....kalın gövdemizin tepesine gerilmiş o yeşil dünya şemsiyesinin altında, bir gün yere serileceğimizi hiç düşünmeden yaşamakta bulunuyoruz."

Kitap edebî türlerden "hâtıra"ya girer. Ancak bu hâtıraların üzerinde dolaştığı üç sâha vardır:

Tabiat-çevre

Târih

İnsan

Sâmiha Hanım tabiattan, tabîi ve sosyal çevreden yola çıkar, târihe uzanır, oradan gelir, insanda karar kılar. *İki Âşinâ'yı* dolduran yazılardaki genel karakter budur. Kitap bizi İstanbul'un muhtelif semtlerinde gezdirir, o semtlerle ilgili târih sayfaları açar önümüze ve insana dâir bir hakîkate, tasavvuf penceresinden bakılarak nokta konur.

İki Âşinâ -Sâmiha Ayverdi'nin diğer birçok eseri gibi- bir İstanbul kitabıdır. Tabiatıyla, târihiyle, insanıyla İstanbul. Kâh bugünün,

⁵² Sâmiha Ayverdi, *İki Âşinâ*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2003.

yazarın kimini yakından tanıdığı insanları ile, kâh dünün târihî şahsiyetleri ile İstanbul semtleri hallihamur edilir.

“Çamlıca’da Saray Bahçesi diye anılan ve mesîre hâline gelmiş çok büyük bir yer vardı. Bahçe denecek bir tarafı olmamakla berâber, burada onun bunun desteğini bekleyen, iri gövdeli fıstık ağaçları, eski günlerden hikâyeler söylemek, konuşmak ister gibi tepelerindeki yeşil çadırlarını açmış bekler dururlardı. Bahçenin baştan başa etrâfa yayılmış kısımlarında ise artık bu topraklar, bakımsızlığın acısı ile çalılışmış, dikenli, hastalıklı bir hâle gelmiş bulunuyordu. Köy halkı, her ne kadar buraya hâlâ Saray Bahçesi demekte idi ise de, rûhu gibi cismi de şeklini, çehresini kaybetmişliğin acısı içinde idi. O kadar ki sâdece adı kalmış bahçede, saray denecek tek bir işâret yoktu.” (s. 30)

Çamlıca tepesinden böyle bir mekân tasvîri ile söze başlandıktan sonra, artık yerinde yeller esen bu sarayın İkinci Mahmud’un kız kardeşi Esmâ Sultan’a âit olması dolayısıyla İkinci Sultan Mahmud devrine uzanılır. Türk-Rus muhârebeleri, Osmanlı-İran Savaşı, Vak’a-yı Hayriyye, Kavalalı isyanları, Tanzîmat öncesi imparatorluğun boğuşmak zorunda olduğu gâileler, yenileşme çabaları... Derken pâdişâhın vefâtı sırasında odasında bulunan çok kıymetli bâzı eşyânın odada bulunan bâzı açgözlü kişilerce talan edilmesinin rahatsız ediciliğine parmak basılıp son nokta konur:

“Koca bir devletin pâdişâhının bile âkıbeti olan mukadderâtın elinden kurtulamamış olduğu meydanda iken hiçbir fânîye yar olmamış eşyâlara sâhip olmanın kime ne gibi faydası olabilirdi? Öyle ki, biz insanlar ‘o yalan bu yalan, var sen de biraz oyalan’ diyen sesi duymamış olmaklığımızın çilesini bir türlü üstümüzden atmış değiliz.” (s. 34)

Görüldüğü üzere tabiattan söze girildi, târihe uzanıldı, insana gelindi.

Bir başka yazıda, Sâmîha Hanım, Fâtih semtindeki büyük kayısı bahçelerinden bahis açar, yavaş yavaş kesilip yerlerinde binâlar dikenlen bahçeleri andıktan, hattâ kendi evlerinin bulunduğu arsanın

da sekiz on sene öncesine kadar kayısı bahçesi olduğunu anlattıktan sonra:

“Evet, mükevvenatta ne varsa değişiyor, altüst oluyor ve bizim sâdece seyirci olarak kalmaktan öte hiçbir şey yapmak imkânımız olmuyor..... Ey insan oğlu! Sakın ne geldiğin, ne de gideceğin yeri unutmaya kalkışma. Dünya gibi her şey de er ya da geç değişecektir. Ama ezelde nasıl secdeye varmışsan, şimdi de karşında onun olduğunu unutma ve secdeden uzak kalma vesselâm.” (s. 139)

Bâzen de insana dâir hakikat günümüzün dertlerinden birine parmak basan sosyal bir hüküm olur. Yazar dünyâdan elini eteğini çekmiş, köşesine çekilmiş değildir. Onun tasavvuf penceresi aynı zamanda sokağa bakar. Meselâ, Büyük Çamlıca suyundan yola çıkar, Balta Limanı’na iner, daha büyük sulara açılır, Fâtih Sultan Mehmed’in kaptan-ı deryâsı Baltaoğlu Süleyman Bey’den, Barbaros’tan, onların güç ve ihtişam devirlerinden söz açtıktan sonra gözler bugünün realitesine çevrilir:

“Ne diyelim? O günler gelip geçti. Artık asrın ilerlemiş teknik hünerlerine bakalım. Zîra o eski günlerin değişen şartları ve yeni buluşlar, bu gün suların üstü kadar altını da avucu içine almış bulunmakta. Yalnız kahramanlıklarla ülkelere sâhip olmak çağı geçmiş olduğundan, ilimle fen el ele vermedikçe, günün zorlu güçleri karşısında rüyâ görür gibi, o eski cengâverleri târihin yaprakları arasında görmekten ne fayda umulur? Geçmişin zaferleri ile övmek yetmez dersek yanlış mı söylemiş oluruz? Zîra bugün insan aklı îcatları ile, denizlerin altından, bulutların üstünden aşır düşman kovalarken biz, ahşap kalyonlarla, değil Akdeniz’de ağlarımızı serip iri balık denecek adaları yakalamak, Boğaziçi’nin sularında bile uskumru tutamayız. Öyleyse yapılacak asıl iş, günün şartlarına şartlanmaktan başka ne olabilir? (s. 29)

Bu noktada “ey insan oğlu” artık “ey Türk” olur.

Milliyetçiliğin, özellikle Türk milliyetçiliğinin tu kaka edildiği, modası geçmiş sayıldığı, ilkel bir düşünme biçimi diye küçümsendiği, neredeyse “Türk” demenin ayıplandığı, “Türküm” demenin “ötekileştirici” bir kendini ifâde biçimi olarak görüldüğü günümüz-

de bir Müslüman-Türk sevdâlısı olarak Sâmîha Hanım milliyetçilikten ne anladığını söyler:

“ ‘Ne imiş bu millî romantizm?’ diye kendi kendimize soracak olursak, şu kısa cevapla sözümüzü bitirelim: Türk milletine âit bütün güzellikleri, değer ve hasletleri bir aşk ve şevk hâlinde tâ yüreğinde hissetmek, fikir milliyetçiliğinde kalmayıp gönül milliyetçisi olmak ve nesilleri bu heyecan ile yetiştirmektir.” (s. 191)

Nesilleri millî heyecan ile yetiştirecek olan millî eğitim ve ona yön veren “gözü de, kulağı da, gönlü de vatanına ve îmânına açık” büyüklerdir. Bu konuda da çok hatâlar yapılmıştır, yapılmaktadır. İdeal bir neslin yetişmesi yolunun dikenleri, engelleri, kendimize yabancılık, kendi değerlerimize kayıtsızlık, târihimize karşı umursamazlık ve bilgisizlik her sayfada yazarın kalp ağrısıdır.

“Öyle ki bugün Türk evlâdı bir müşterek hâfıza bereketinden mahrum bırakılmıştır. Böylece de elinden çekilip alınmış bu servetten mahrum edilmiş ve bir ‘ilericilik’ damgası vurulmuş millî eğitimin günâhı ile hasta düşmüş nesiller yetiştirilmiştir.” (s. 190)

Bir başka yazıda, “Beyazıt’tan Aksaray’a inerek Lâleli’nin karşısına geçip oturan Râgıp Paşa Medresesi, XVIII. asır mîmârîsinin ve irfânının en sıcak tablolarından biridir. Eski devirlerin bereketi olan kütüphânesinin kapısı üstündeki yazı Kur’ân-ı Kerîm’den alınmış: “Fîhâ kütübün kayyimeh” âyet-i kerimesidir.” diye söze girer.

Âyetin meâlini şöyle verebiliriz: “Onun içinde en doğru hükümler yazılı sayfalar vardır.” (Beyyine Sûresi, 3. âyet).

Osmanlı’nın, “kudretli devlet adamı” kisvesinden ziyâde şâirliği, ilim ve sanat adamlığı ağır basan sadrâzamı Koca Râgıp Paşa anlatılır ve söz bağlanır:

“Devlet, sanat ve irfan adamı olan Râgıp Paşa, kütüphânesinin alnına hakkettirdiği âyet-i kerîme ile de îman yolunda nasıl zarîf ve ince bir ihtarla halkın dikkatini ebedî bir gerçek üstüne çekmiştir ki asla küçümsenemez. Ancak, îman yolunda kendi devrinin insanına fısıldamış bulunduğu bir Hak gerçeğini, duyguları uyuşmuş, idrakleri ve iz’anları “Fîhâ kütübün kayyimeh” nüktesini okumadan, okuyamadan hattâ görmeden geçip gidecek genç insanları kim

uyandıracak, onları Hak gerçekleri ile yüzyüze getirerek gönüllerindeki pası silecek, kulaklarındaki pamuğu çıkararak ilmin de insanlığın da dayandığı gerçeklerle bilmem kim âşinâ edecektir? Bugün koyu bir gaflet karanlığı içine ittiğimiz gençliğin uyandırılması için, nice Koca Râgıp Paşalar dahi gelip gene aynı hikmeti kütüphânesine kitâbe yapacak olsa, onlarla gençlik arasına köprü kuracak hüneri göstermedikçe içine düştüğümüz dalâlet çukurundan çıkarması muhal ender muhal... Yeter ki millî-mânevî zümre içinden kendini sağlama almış bir kurtarıcı rehber ortaya çıkıp, geçmişin nîmetleri ile geleceği nafakalandırmak hünerini gösterebilsin." (s. 163-164)

Demek ki toplum içinden beş, on ilim irfan erbâbı sivrilip hayırlı eserlere imzâ atsa bile, bu yeterli olmayacak, onların ilim ve irfânı toplumun geniş kitlesiyle ve özellikle yeni yetişenlerle buluşturulmazsa, arada köprü kurulmazsa istikbal yüzümüze gülmeyecektir. Televizyonda, sokaktaki vatandaşa mikrofon tutulan soru-cevap programlarında, üzerlerinde formlarıyla lise öğrencileri, dershâne yâhut üniversite öğrencileri, öğretmenler çok çok basit olan soruları bilemiyor, üstelik bilemediklerine memnun gibi kıkır kıkır gülüyorlar, şaşakalıyorum. Yarışma programlarını seyrederken kendimize âit konulardaki cehâleti görüyor, irkiliyorum. Doktorasını bitirmiş genç öğretim üyesi, şâirinin kendi sesinden "Aziz İstanbul"u dinliyor ve "şâiri kim?" sorusuna, dört seçenek önünde olduğu halde, bir hayli oflayıp pufladıktan sonra, "Ahmet Hâşim" diyor. Halbuki o kadar bilinen bir şarkısı da vardır! Orta yaşlı mîmar hanım "Pâyitaht kelimesini ilk defa duydum" diyor. Bir başka genç "teklifsiz konuşma" ifâdesi karşısında şaşkın, "Hiç duymadım" diyor. Üniversitede okuyan ya da mezun olmuş, hattâ bâzıları derece ile bu okullara girmiş, yarışmaya çıkacak kadar kendine güvenmiş gençlerimiz "Îtinâ, şark, garp, ketum, müstehzî" kelimelerinin, "mangalda kül bırakmak, kitap kurdu, ölme eşeğim ölme" deyimlerinin mânâsını bilmiyor. Spikerler -bırakın diğer insanlarımızı, spikerler!- bile kelimelerimizdeki "uzun a" sesinden bîhaber. Yeni neslin kulaklarında gâliba herşeyden önce kültürün taşıyıcısı olan, kültürün temeli olan dilimize karşı pamuk tıkalı.

Orhan Veli meşhur şiirinde “İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı” deyip İstanbul’a kulak verir: Sucuların hiç durmayan çingirakları, yükseklerden sürü sürü, çığlık çığlık geçen kuşlar, bir kadının suya değen ayakları, cıvıl cıvıl Mahmutpaşa, doklardan gelen çekiç sesleri, dinmiş lodosların uğultusu, küfürler, şarkılar, türküler, lâf atmalar...

Sâmiha Ayverdi İstanbul’u gözleri açık dinlemiştir. İstanbul’un dününü, bugününü sâdece kulağıyla değil, yüreğiyle dinleyip duymuştur. Duydukları sâdece “Silivri kaymak” diye bağırان yoğurtçular, kış gecelerinde “Bûze, vak bûze....” diye bağırان Arnavut bozacılar, sıtma görmemiş gür sesleri ile ‘Yangın var!’ diye bağırان mahalle bekçilerinin âvazları, “Çürük evlere temel direği babam...” diye bağırarak malını metheden bıçkın patlıcancılar ... değildir. Meselâ, İstanbul’un işgâli günlerini hatırlar. Şehzâdebaşı’ndaki evleri, İngilizlerin bastığı ve Türk askerlerini uykudayken şehit ettiği karakol binâsına ve Letâfet Apartmanı’na çok yakındır:

“Sanki evimizin kiremitlerine düşen, kaplamalarına saplanan kurşunların seslerini hâlâ duyar gibiyim.” dedikten sonra:

“Ey Türk evlâdı! Sen de duy.... O günlerin içinde yaşayamadıysan bile olanları, bu acı devrenin şâhitlerinin dilinden dinle. Hâfızan, türlü düşman oyunları ile ters yollara saptırılmıştır. Seni kılıçla, topla tüfekte yıldırınmamış olanlar, taassup hapları ile zehirlemeye uğraşıyorlar. Ne yazık ki îman gibi Türk’ün târihî kalesi, şimdi ona dıştan hücum etmekte olanlara beyaz teslim bayrağı açmış bir gafletler karanlığı içinde bulunmaktadır. Ey Türk! Asırlardır etrâfın gene düşmanlarla dolu idi. Ammâ o zaman Türk’ün bâzusunu bükecek kol çıkmadığı için düşmanlarının hepsi de yel gibi, sel gibi silinip gidivermişti. Şu halde şimdi de evlâtlarını târihî nafaka ile besle, güçlendir ve kimse artık onları yatakta kurşunlamak cesâretini duymasın.” (s. 269-270)

Lâkin, artık “Türk” yok, “Türkiyeli” var! “Târihî nafaka” ile beslenmeyi reddedenler var! Şimdi vaziyet daha çetindir efendim!

Görüyoruz ki *İki Âşinâ*, İstanbul şehrinin eski günlerine dâir yazarın hâfızasında kalan olayların naklinden ibâret bir hâtıralar

göldestesi değildir. Milletimizin bugünü ve geleceğine dâir reçeteleri vardır yazarın.

Sâmiha Ayverdi diğer eserlerinde olduğu gibi *İki Âşinâ'* da da karşımıza bir hâtıra anlatıcısından çok öte, Müslümün-Türk medeniyetine gönül vermiş, bir terbiyeci, bir rehber olarak çıkmaktadır.

Şehirlerimiz değişiyor. Hayâtımız değişiyor. Çamlıca tepesinde artık iki âşinânın, "iki âşık-ı şeydâ" çamın yerinde beton direkler, çelik teller ormanı yükseliyor. Elbette yine Silivri yoğurdu yiyor, Vefâ bozası içiyoruz ama artık yoğurtçuların, bozacıların, patlıcancıların sesleri yerine; denizde, havada, karada giden bilumum motorlu vâsıtaların kulakları hırpalayan gürültüleri duyulan şehirlerimiz yıldan yıla değişiyor. Sâmiha Ayverdi'nin satırlarında "değişmemesi gerekenler" vardır.

Hicaz Kıt'a ve Aks-i Sadâ

Prof. Dr. Mustafa Tahralı

Hicaz Kıt'a

-Sayın Prof. Dr. Zeki Atkoşar'a-

Dinmez görünür hasret-i yâr rüzgârı serde
Ey nağme-serâ bâğ-ı *hicaz* gülleri nerde?
Kâr etti firak sîneye bin âh ile, lutfet!
Feryâdına imdâd ediver "Kâr" ile sen de

28.02.2012 Fatih / İstanbul

Vezni: Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Feülün

Hicaz Aks-i sadâ

-Sayın Prof. Dr. Zeki Atkoşar'a-

Ey bülbül-i şîrîn-edâ,
Âhengine cân âşinâ!
Gelmiş ise vakt-i *hicâz*,
Seyrin verir rûha safâ.

Bir an coşup seller gibi
Dillerdeki aks-i sadâ,
Aşk ehline hem-râh olur,
Hem-pâ düşer dağdan dağa.

21.03.2012 Fâtih / İstanbul

Vezni: Müstef'ilün Müstef'ilün

Can Kardeşim Meşkûre Sargut

Türkân Erkmen

Sevgili kardeşim, seni anlatmak çok zor, ama elimden geldiğince anlatmaya çalışacağım. Sen, benim içime ezelden yazılmış bir nursun, bir ışıksın.. Ben bu dünyâda yaşadığım müddetçe o ışık bana yoldaşlık edecek inşallah...

Adı güzel, kendi güzel Meşkûrem, ömür boyunca bu güzel isminin hakkını vererek yaşadın, ne mutlu sana!... Sana bu ismi koyan büyük mürşit, büyük Hocamız Ken'an Rifâî Hazretleri'nin önünde tâzim ile eğiliyorum. "Sen şükredilenlerdensin" diye buyurmuşlardı. Evet güzel kardeşim sen, sâde benim içimde değil, seni ebedî istirahatgâhına uğurlamaya gelen bu muazzam kalabalığın rûhunda da ışık olarak kalacak, yol göstereceksin, tıpkı seni ışık-

landıranlar gibi. Ama, şunu da söylemeliyim bir insanın böyle bir mertebeye yükselmesi için dünya içindeki uzun yolculukta başına gelen türlü acılarla mücadele etmesi gerekiyor. Ben, senin o acılı günlerinde, bunları birer imtihan olduğunu bilerek nasıl sabır ve tevekkül içinde karşıladığına şahit oldum:

1960 ihtilâlinde eşin Fâruk Ağabeyi askerler alıp götürdüğü zaman gösterdiğin o büyük metânet hiç gözümün önünden gitmiyor, çok sevdiğim Nezihe ablam bir mektubumda bana “Acılar, ıztıraplar, Allah aşkını kabartan maya hükmündedir” diye yazmıştı. Hakikaten çok doğru ve ben sende bu yükselişi hayranlıkla seyrettim. Dün gibi gözümün önüne geliyor, o zamanki gazetelerde senin için, âilen için yazılan yazıları nasıl tebessümle karşıladığını gördüm. Gazeteler, senin lüks içinde yaşadığını, on tâne kürkün olduğunu, evinizin silâh deposu hâline getirildiğini yazıyorlardı. Oysa askerler geldiğinde ben sizdeydim, çocuklar ateşler içinde hasta yatıyorlardı, yaşlı annen, babacığın, şaşkın bir vaziyette üzüntü içindeydiler... Sen ise bütün bunların karşısında sabırdan bir kale gibiydin. Askerler evi arayıp taradıktan sonra hiçbir şey bulamayınca, subayları senden özür dileyerek çıkıp gittiler. Sende ise, ne bir şikâyet, ne bir öfke gördüm. Sen, her şeyin Allah’tan olduğunu bildiğin için, bu olanları da sükûnetle karşıladın. Sana bir kere daha hayran olmuştum. Yaşadığın müddetçe hayâtında bu kadar büyük olmasa da ufak tefek inişler çıkışlar oldu; sen aynı güzel, hoşgörülü tavrını sürdürdün, nur içinde yat güzel kardeşim...

Ken’an Rifâî Hazretleri’nin vâlideleri Hatice Cenân Sultan oğluna yazdıkları mektubun bir yerinde şöyle buyurmuşlar “İnsanları seveceksin, öylesine seveceksin ki onların ölümleriyle azalıp, doğumlarıyla çoğalacak kadar onlardan olacaksın.” İşte sen, bu düstûru benimseyen ve bu yolda ömrünü tamamlayanlardanansın.” Kim zorda kalmış, kim sıkılmışsa sen hep onların yanındaydın. Çok kereler parayı son kuruşuna kadar dağıtır, kendin parasız kalırdın ve torunundan, babandan borç alırdın.

Ah güzel Can kardeşim..., senin meziyetlerin saymakla bitmez ki, bu satırlara sığmaz ki. Çocukların okula başlama merâsimlerinde

elini öpmeye geldiklerinde, onları gofretlerle, kitaplarla, defterlerle ve daha birçok güzel şeylerle sevindirir, büyük adam olmaları için, vatana, millete, âilelerine hayırlı bir evlât olarak yetişmeleri için duâlar ederdin. Yaşlılarla yaşlı, gençlerle genç olurdun.

67 senelik berâberlişimizde bir kere bile olsun bir kimseyi incittiğini, öfkelenildiğini, çekirttiğini görmedim. Hele bu son hastalandığında çektiğin acılar için şöyle demiştin: “İnşallah kardeşlerime gelecek acıları ben çekmişimdir, onlar, sağlıkla sıhhatle yaşasınlar diye”.

Sâmiha Annemizin –sen Sâmiha Abla derdin– sana, sohbetleri yapman için verdiği vazîfeyi bir gün bile ihmal ettiğini de görmedim. Kar demedin, kış demedin, hastalığını hiçe saydın gene sohbet günlerini ihmal etmedin, dâima birlik ve berâberliğin yanında oldun. Sevgini, muhabbetini güzelliklerini tattırdın. Eğer sohbet biraz ağır olursa, hemen annemden bir hikâye anlatır, bizi güldürür, havayı yumuşatırdın.

Efendimden, Sâmiha Ablamdan aldıklarını bıkmadan usanmadan bizlere naklettin. Nur içinde yat kardeşim, canım benim ne söyleyeyim bilmem ki? Seni çok pek çok özleyeceğim, evimin duvarları bile, oturduğum koltuk bile seni arayacak.. eşyâ deyip geçmeyin onlar da canlı, onlar da mahzun. Senin nâmına sevinçliyim, çünkü sen sevdiklerine, Cemâl’e kavuştun ne mutlu sana!

Hazretî Mevlânâ’nın buyurdıkları gibi “Allâhın füyûzâtı kâfile-si bir anda bu âleme nüzul eder, uyanık kalplere feyzini akıtır, tekrar âsumâna döner.” İşte benim güzel kardeşim sen de bu âleme nüzul edenlerdensin. Büyüklerinden aldıgın feyzi bizlere hiç durmadan cömertçe akıttın.. Allah râzı olsun, hakkını helâl et benim candan içeri canım kardeşim.. Bizleri unutma!

Meşkûre Abla İçin

Aysel Yüksel

Meşkûre Abla'mızı, bir ömrü, hocasından aldığı feyzi etrâfına dağıtmak gayreti içinde geçiren hâliyle tanıdık. Onu gerek bilgisi, gerek öğrendiklerini hal etmiş kişiliği ile, gerek her türlü ihtiyaçlıya kol kanat olan engin bir gönül sâhibi olarak gördük.

Yirminci asrın büyük mutasavvıfı Ken'an Rifâî'nin ve Sâmiha Ayverdi'nin yakını olmak şerefine mazhar oldu. Aşk ehli idi. Sevenleri için bir ocak oldu.

Son günlerinde o hasta hâliyle bile etrâfındakilere öğütler verdi, onları teselli etti, onlara umut verdi.

Hastahânedede kendisini son ziyâretimizde sanki baştan aşağı nur kesilmişti. Bu hâlinde bile gelenlere aldıklarını verme gayreti içinde idi. Ne güzel bir gidiş. Burada sevdikleri ile berâberdi. İnaniyoruz ki öbür âlemde de gene onlarla berâber olmuştur.

Meşkûre Abla

Prof. Dr. Mustafa Tahralı

959 senesi Aralık ayında, Konya'da Şeb-i Arûs günlerinde İmam Hatip Okulu lise I. sınıftan birkaç öğrenci, o günlerde Konya'da bulunan merhum Sâmiha Ayverdi'nin çok kısa da olsa sohbetinde bulunmak ve elini öpmek bahtiyarlığına ermiştik. O günleri tâkip eden zaman içinde Sâmiha Ayverdi'nin *İstanbul Geceleri* ve *Ateş Ağacı* vb. eserlerini okumaya başlamıştık. Tasavvufa karşı içimde, pek de farkında olmadığım bir ilgi uyanmıştı. 1950'li yıllarda ve 1960'ın ilk senelerinde doğrudan tasavvufia ilgili basılı kitap sayısı yok denecek kadar azdı. Rahmetli Sâmiha Ayverdi ve üç arkadaşının birlikte neşrettiği *Ken'an Rifâi ve 20. Asrın Işığında Müslümanlık* (İstanbul 1951) adlı, içinde bir miktar Ken'an Rifâi hazretlerinin "Sohbetler"i de bulunan bu kitap okuyucusunu tasavvufa yöneltiyor ve çok yüksek bir din, mârifet, aşk ve irfan anlayışı ile karşı karşıya bırakıyordu. İşte bu yöneliş sırasında, senesini şimdi tam olarak hatırlayamadığım 1960-1962 öğrencilik yıllarımda, merhum Meşkûre Sargut Ablamızın 1958 yılında Konya'da basılmış *Hak ve Halk Yolunda Mevlânâ* başlıklı kitabını okuduğumu hatırlıyorum. Kâğıdı, dizgisi ve baskısı itibâriyle hiç de kaliteli olmayan bu kitap, yukarıda isimlerini zikrettiğim eserlerden sonra, bir lise öğrencisinin gönlünde ve zihninde bir mânevî haz ve iz bırakmıştı. Sonra yine Konya'da basılmış ama baskı târihi belirtilmemiş, bir lise öğrencisi ve hattâ daha büyükler için de ağır olduğunu söyleyebileceğim onun *Mevlânâ Diyor ki...* adlı el büyüklüğünde 61 sayfalık kitabı ve ne zaman okuduğumu pek hatırlayamadığım *Ârifler Bahçesi* (İstanbul 1952)... Bu üç kitapçığı ya-

zarını görmeden, tanımadan okumuştum. İçimde yukarıda isimlerini zikrettiğim eserlerle birlikte mânevî bir haz, iz ve tasavvuf sevgisi bıraktığını hatırlıyorum. Bu eserlerdeki tasavvufî bilgi ve fikirler, bizzat yazarının belirttiği gibi, Ken'an Rifâî hazretlerinin sohbetlerinden derlenmiş ve nakledilmişti. Daha sonraki târihlerde ise Ken'an Rifâî hazretlerinin *Şerhli Mesnevî-i Şerif* (1973) ve *Sohbetler'*inin (1991) yayımlanmasıyla Meşkûre Ablamızın feyz aldığı kaynak, bu yazılı metinlerle gözlerimiz önüne serilmiş olacaktı.

Ankara'da İlâhiyat Fakültesi öğrencisi olduğum 1962 yılı sonrası, İstanbul'da bir mevlid-i şerif , bir kandil günü veya gecesi münâsebetiyle tertiplenmiş toplantıların birinde ilk defa sohbetini dinlemiş olmalıyım. Fakat daha iyi hatırladığım yıllar İstanbul'a yerleştiğim 1973 yılı ve sonraki yıllardır. Mevlid-i şerif, kandil ve bayram gibi toplantılar ve kendisini husûsî ziyâretlerim... Bütün bu toplantılarda söz kendisine geldiğinde gür sesiyle büyük bir coşku ve âdetâ bir cezbe içinde aşk ve şevkle, Ken'an Rifâî hazretlerinin sohbetlerinde tutulmuş, elindeki notlardan okur ve açıklardı. Bu sohbetlerde merhum Sâmîha Ayverdi'nin eserlerinde işlediği, Ken'an Rifâî hazretlerinin sohbet ve eserlerindeki tasavvufî fikir ve görüşlerin daha sâde bir dille anlatımına, âdetâ hülâsa hâlinde tekrârına ve bizce zor anlaşılan cümlelerin açıklanmasına şahit olurduk. Kalabalık toplantılarda hep elindeki sohbet notlarından okur ve anlatırdı. Son zamanlarında ise gözlerindeki rahatsızlık sebebiyle kendisi okumaz bir yakınına okutur, yıllardır âşinâsı olduğumuz heyecan ve coşkuyla açıklar, anlatır ve âdetâ onlardan bahsetmeye doyamazdı. Efendisiyle yaşar, hep onun sohbetlerini nakleder ve açıklardı. Sohbetini dinliyen bizim gibiler için bu sohbetler, tasavvuf yolunda bir fikrin, bir hikmetin ve bir hâlin anlaşılması bakımından büyük bir imkândı. Bu sohbetlerin bende bıraktığı intibâ, sohbet konularının ve mânevî seviyesinin dâima yüksek oluşu idi.

Akademik çalışma alanım tasavvuf olduğu için, burada Meşkûre Ablâ'nın hem sohbetlerindeki hem de kitaplarındaki seviye hakkında bir fikir vermek için kitaplarından birkaç cümleyi alıntılایarak zikretmek ve kendisini hayırlarla yâdetmek istiyorum:

“Gönül gözü âmâ olanlar, öyle bir gafletin esîridirler ki, bağlı oldukları dünya hırslarının ve peşine düştükleri hayallerin peşindedirler. Evet, öyle bir gafletin esîridirler ki, ebedî hayâtı tanımak istemez ve fânî zevklerin zebûnu olup kalırlar ve nasıl olur bilinmez şöhretin, saâdetin devam edeceğine inanırlar. İşte bu da Allah’ın azametine bir misal.” “Mevlânâ der ki: Yâ Rabbi, benim sözlerimi, anlamayanlardan ört! Ayıp addedenlerden gizle! Sözlerim onların küfürlerini artıracaktır.” “Kalbin susması, yâni şu bize verilmiş olan cüz’î akıl, Hâlik’ı ihâta edemeyeceğinden ve küllî aklın işlerindeki sebep ve hikmeti de kavrayamayacağından, olanlara kalben îtiraz etmemek.”⁵³ “Cisim tıpkı kelime gibidir. Kelimesiz herhangi bir mâ-nâ ifâde olunamayacağı gibi ruh da cisim olmadan tecellî etmez. İmâm-ı Mağribî der ki: ‘Yâ Rabbî! Bu görünen sen misin, ben miyim? Hâşâ ikilik ettim, benim vücûdum sendendir, senin zuhûrun bendendir.’ ” “Hak’tan ayrılmamak için halkı sevmek zorundayız; çünkü halka vücut veren ve onu severek en şerefli mevkiye getiren Hak’tır.” “Ey Hak tâlibi! Birlikte düşünelim; kimi kandırıyoruz? Hak’tan gayri mevcut yok ki. Muhyiddin Arabî hazretleri: ‘Halk Hak’tır gözün varsa, Hak halktır aklın varsa.’ buyuruyorlar.” “...Ehl-i tevhîde göre, vücut birdir; iki değildir, yalnız bu bir vücûdun bâtını ve zâhiri vardır. Bâtını öyle bir nurdur ki mevcûdâtı tamâmıyle ihâta etmiştir. Bu nâmütenâhî nur, beyan ve târife gelmez. İşte her taraftan zuhur eden bu nurdur. Ve işte o tek vücûdun zâhiri o nûra mazhurdur, onun tecellîgâhıdır. Âlem o nûrun içinde güneşe karşı bir zerre, deryâya karşı bir katre hükmündedir.”⁵⁴

Yukarıda kendisinden birkaç alıntı yaptığım iki kitabın bu yeni baskılarının hazırlanmasında az da olsa gayret ve hizmetim olmuşsa, öğrencilik ve gençlik yıllarımda bu kitaplardan içimde kalan mânevî hâtıraya bir şükrâne olsun diyedir.

Bu duygu ve düşüncelerle rahmetli Meşkûre Sargut Ablayı, daha önce rahmet-i Rahmân’a kavuşmuş Sâmiha Anne ve İlhan

⁵³ Meşkûre Sargut; *Gönülden Gönüle*, Kubbealtı Neşriyatı, İst. 1994, s. 90, 96 ve 101.

⁵⁴ Meşkûre Sargut; *Ârifler Bahçesinden*, Seyran İktisâdî İşletmesi, İst. 1993, s. 21, 25, 42, 45.

Ayverdi Ablamla birlikte anıyor, onlara Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz rahmetinden rahmetler ve kendilerinin de himmetlerini niyaz ediyorum. Hak yoluna hizmetlerinin karşılığını da Hakk'ın bol bol vereceğine inanıyorum. Allah gani gani rahmet eylesin!..

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemal Y. Aren

Ş âir Çocuk

“Çocukluk şiirdir; çocuk da şâir.” diyor Sâmiha Ayverdi ve devam ediyor: “Ne ki, sırasında vezinsiz, kâfiyesiz, tek mısra, hattâ tek hecedir. Ama bakarsınız bir şâhbeyit, bir tam kıt’a olmuş.

Bizim görmediğimizi, duymadığımızı, anlamadığımızı, talep etmeyi dahi düşünmediğimizi o görür, duyar, anlar ve ister.”⁵⁵

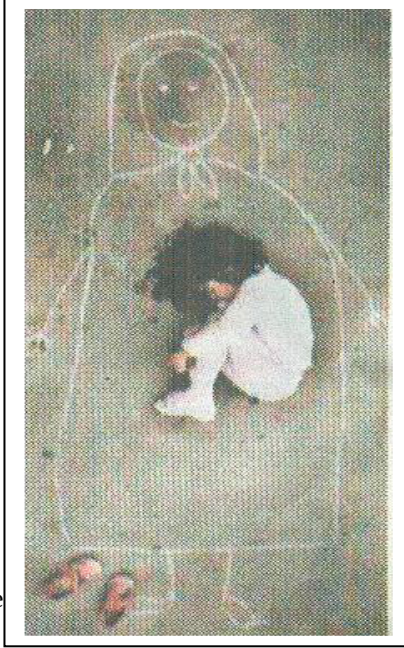
Şimdi, yandaki gazete kupürüne, o şâhâne resme berâberce bakalım ve sonra haberi okuyalım:

Önce resim,

Yere çizilmiş bir resim bu: Kulak hizâsına kadar kesilmiş saçları, dizden aşağı inen entârisi ile bir kadın resmi... Bu bir “anne resmi” Küçük bir çocuk ayakkabılarını çıkarmış, annenin karın kısmına sığınmış. Tıpkı ana rahmindeki yavru gibi.

Ama hürmete bakınız: Anne basmıyor...

İşte size bir şâhbeyit!... Bak bak ağla!...

⁵⁵ Sâmiha Ayverdi, *Hâtıralarla Başbaşa*, Kubbealtı Neşriyatı, 3. Baskı. s. 87.

İdrak dursun!
Dil sussun!
Hisset ve ağla!...

*

Haberi okuyalım mı?

Hadi okuyalım: “ Annesini savaşta kaybeden Ortadoğulu bir çocuğun yetimhânedede zemîne çizdiği resim ve kucağına uzanışı... Buna yürek dayanmaz. Kendi çizdiği resme dahi hürmeten ayakkabıları ile basmamış. Rabbimizin himâyesinde büyüsün inşallah!”⁵⁶

Âmin!...

“Savaş” ve “Ortadoğulu” kelimelerini kaldırın haber bütünüyle bu yazının konusunu oluşturuyor!. Haberi bir de şöyle maddeleyerek inceleyelim:

Önümüzde “annesini kaybeden bir çocuk” var. Bu bir!

İki: Zemîne çizdiği resim!..

Üç: Bu resmi cisimleşmiş kabul edip , kucağına uzanış!

Dört: Ayakkabılarını resmin kucağına girmeden, dışarıda çıkar-
mış, olması...

Bir’e bak, ağla...

İki’yi gör, ağla!...

Üç’ü hisset, ağla!

Dört üzerinde, uzun uzun düşün!

Bu bir şiir değil mi?

Şiirin hası hem de...Şiirin hası... Tam dört mısra!..

*

Ben de böyle bir resim çizip, harîm-i ismetine sığınmak istiyorum. Kaybedeli tam yirmi sene oldu. Yokluğuna hâlâ alışamadım. Acaba böylelikle hasretim bir nebze olsun diner mi? Beni “Kuzum” diye çağırırdı. Kuzu anasını arıyor, ağlaya ağlaya arıyor!...

Yeni İnsan

“Yeni İnsan’ı da sürünün içindeki koyun” diye tanımlıyorlar.⁵⁷

Bu da nereden çıktı demeyin.

Durup durduk yerde değil. Okuduğum bir köşe yazısını sizinle paylaşmak isterken önüme geldi, âdeta ‘Al beni yaz!’ dedi.

Ama önce o yazıdaki bir bölümü berâberce okuyalım:

“Filozof Jean-Michel Besnier’in yakında çıkan ‘Sâdeleştirilmiş İnsan’ kitabında deniyor ki: İlerleme olarak insanlara kabul ettirilen yeni teknolojiler ve yöntemler sâkin insanı aptallaştırıyor, formatlıyor, kendi otomatizmini bize empoze ederek onu daha az insan hâline dönüştürüyor. Oysa ki onların bizi çok daha zenginleştireceğini düşünüyorduk. Aksine, bizlerdeki özellikleri, farklılıkları, tereddütlerimizi, vazgeçmelerimizi çoktan seçmelere, standartlaşmış tercihlere bağlıyor. Sonuç: İnsanın insanlığı azalıyor, zevkleri en basite, kelime hazînesi en aza indirgeniyor; duygular, fikirler kısırlaşıyor; kısacası her bireyi tek ve farklı kılan iç dünyâsı, çölleşiyor. Yâni, yaratıcı farklılık, incelik, bilinmezlik, âile yapımız, örf ve âdetlerimiz, evvelce insana insan olduğu için verdiğimiz değerler, yok ediliyor, insan makineye uyumlu hâle getiriliyor.” diyor filozof Besnier!...⁵⁸

Peki, bu hal iyi mi, kötü mü?

Bilemem.

Ama bildiğim bir şey var: Hiç hazzetmediğim halde kabul etmem gerekiyor, Nâzım Hikmet haklı çıktı! Hani meşhur şiiri var: “Makineleşmek istiyorum; Trum trak, trum trak!” diyordu; işte al sana makineleşmiş insan!, diyor, öteki dünyâdan!...

Makineleşmiş insan!

Sürünün içindeki koyun!..

İdâresi kolay, arzular standartlaşmış, bütün sürü aynı otu yiyor!

Aydın, fezânın değil ama insanın fethi tamamlanmıştır.

Sağ olsaydı Nâzım Hikmet’i bu öngörüsünden dolayı tebrik ederdim.

⁵⁷ Serdar Devrim, 10.02.2013 târîhli *Hürriyet* Gazetesi İK eki.

⁵⁸ a.g.m

*

Ahmet'e Mehmet'e değil bütün dünya insanlığına sesleniyorum:

"N'olur, yukarıdaki fotoğrafta gördüğünüz çocuğu 'Yeni İnsan' standartları ile yetiştirmeyin!.. Ona kıymayın!.. Onun şiiri devam etsin! Siz sürüde bir koyun olmayı seçtiniz, bırakın o, insan olsun!"

"Dağlara seslendiğimi biliyorum. Biliyorum ama bilemediğim bir şey var: Acaba dağdan dağa yankılanır, ilk çağlardaki gibi hedefine ulaşır mı? Ya da uydulara takılır, formatları tutmadığı için emilir, yok olur gider mi? Bilemiyorum. Sâdece emin olduğum husus çocuğun şiirine insanlık dâima muhtaçtır!"

Utaniyorum

Yediğim ekmekten, etten, sebzeden, meyveden; içtiğim sudan, sütten utaniyorum: Onlardan hâsıl olan gücü, kuvveti, enerjiyi, aklı, fikri, zekyı insan evldının insan olarak yetişmesi yolunda kullanamamaktan utaniyorum.

Bir süre kullanıp sonra bir kenara atıverdiğim eşydan, çıkarıp bumburuşuk fırlatıp attığım giyeceklerimden utaniyorum. Bir gün yolumu kesip: "Ben sana bunca hizmet ettim, bir okşanma, bir hoşlanma beklerken gördüğüm karşılık bu mu olacaktı?" demelerinden utaniyorum.

Hsılı yaradılmaşa muhabbetle muamele edememekten utaniyorum!

*

Aziz anneler, babalar, hocalar!...

.

Mhimden de te: EHEM!...

Aziz okuyucularım gerçekten mühim, mhimden de öte, mhimin şeddelisi: EHEM, denilebilecek bir güzelliği sizinle paylaşmak istiyorum:

Hz. Mevlânâ ve Mevlevî Kültürü Mehmet Demirci hocamızın henüz mürekkebi dahi kurumamış bir eserinin yayınlandığını sizlere duyurmak istedim. Kapağının sol alt köşesinde Kubbealtı logosu var.

İzniniz olursa sizlere eserden bir tadımlık sunmak istiyorum: “-Hocamız, Mesnevî’deki Ayaz hikâyelerinden birini anlattıktan sonra, şöyle diyor:- Ayaz gibi ferâset sâhibi, zeki ve becerikli halk çocukları her zaman ve her yerde bulunur. Yeter ki onları keşfedecek, bulup değerlendirecek Sultan Mahmutlar olsun, yeter ki onların önünü açacak imkânlar doğsun.

“Önemli mevkilere gelen insanların, aslını unutarak gösterişe kapılmaları, hattâ şımarmaları çok görülen olaylardandır. Mevlânâ bu hikâyede, önemli bir insanın öncesini ve sonrasını anlatmakta ve benliğe kapılmanın hoş bir şey olmadığını hatırlatmaktadır.

Yokluktan varlığa ulaşmak, kıt imkânlardan sonra müreffeh bir hayâta kavuşmak, hayatta ciddî bir sınavdır. Bu sınavda herkesin başarı gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Çoğu kimse aslını unuttur ve dengeyi kaybeder. ‘Sonradan görme’ denen bu hazımsız, şımarık ve müsrif tipler her zaman can sıkar. Böyleleri devlet hizmetinde, kamunun para trafiğini yöneten birimlerde çalışırlarsa, israf ve yanlış harcamalarla yanlış işler yapabilirler.

Bu tuzağa düşmemek için iyi bir ruh eğitime ve mânevî olgunluğa sâhip olmak gerekir. Bu da ya Ayaz gibi doğuştan getirilen bir özelliktir veya sonradan eğitimle kazanılacak bir niteliktir.

Hikâyemizde, saraydaki gizli odasında çarığının ve eski püskü giyeceklerini niçin sakladığını soran Sultan Mahmud’a Ayaz şöyle cevap verir:

- Ben saravınıza bunlarla geldim. sizin sâvenizde bu devlete ulaştım; fakat aslımı unutmamak, benliğe, kibir ve gurûra düşmek için de bunları sakladım. Arada bir odaya girer, bu eski giyeceklerimi seyreder ve kendi kendime: “Sen buydun, bunlarla geldin. Gene busun, elde ettiğin mevkiye aldanma, derim. Öylece kendimi ve nefsimi terbiye ederim.”

Dilimizde güzel bir söz vardır: "Aslını inkâr eden haramzâde-
dir." denir.⁵⁹

Hürmetlerimin kabûlünü ricâ ederim.

⁵⁹ Mehmet Demirci, *Hz. Mevlânâ ve Mevlevî Kültürü*, Kubbealtı Yayını, Şubat 2013, s. 324-325.